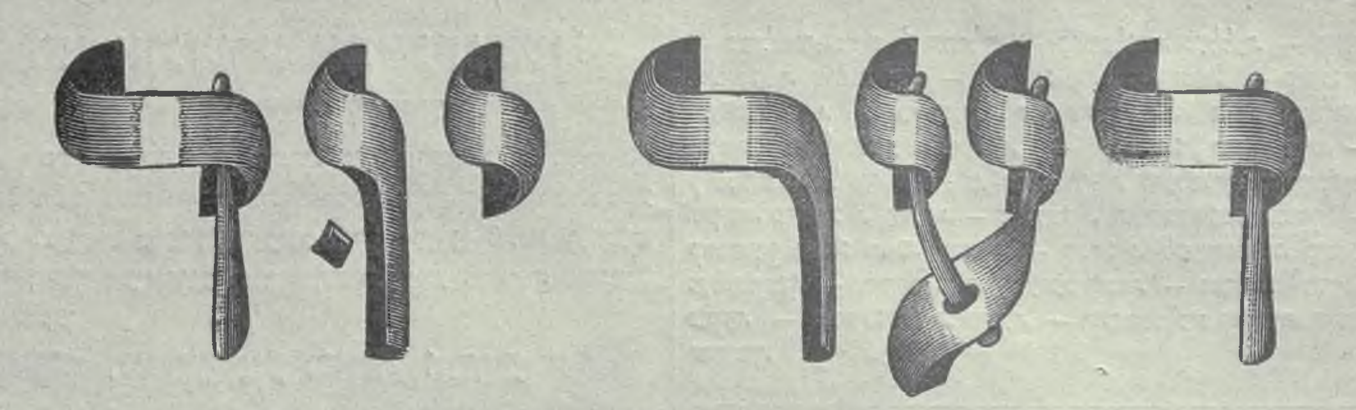

(DER JUDE)

צייטשריפֿט

פֿיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט 2 מאָל מאָנאטליך.

פֿערלאג: חברה „אחיאסף“. רעד.: י. ח. ראבניצקי.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארען —.5 פלארין.
האלביאהריג 2.60 „
פירטעליאָהריג 1,35 „
דייטשלאנד 8. 60 מארק.
ארץ ישראל —.10 פראנק.
אנדערע לענדער —.12 „
אמעריקא, ענגלאנד—.10 שילינג.

פרייז פֿון מודעות (אנצייגען):
פֿיר יעדער קליינע שורה פעטיט 10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

דער פרייז פֿיר רוססלאנד:
נור יאהרליך 4 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען מאי — 1 „
דען 1טען סענטיאבער 1 „
יעדער איינציגער נומר קאסט 25 ק"ר אדער 20 קאפ.

ענדערען די אדרעסע קאסט 20 קאפ.

נומר 7. ווין — קראקויא, אייר תרנ"ט — אפריל 1899. ערשטער יאהרגאנג.

אינהאלט:

צו אבאָנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE", Krakau, Dietelsgasse 105.

אין וויען:
E. Torczyner, Wien I. Bez. Rudolfsplatz 6.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Marianska 6.

אין בערלין:
Verlag „Achiasaf" Berlin, zu Händen Dr. H. Malter, Charlottenburg, Pestalozzistrasse 29.

צו אונזערע אבאנענטען!

מיר געפינען פיר נאָטהיג צו דערמאנען די געעהרטע אבאָנענטען וואס האבען העריינגעשיקט נור די ערשטע ראטע 2 רו"כ, **דאס מיט דער נעכסטע בלאט Nr. 8 ענדיגט זיך זייער אבאנאמענט** און מיר בעטען זיי גיטיגסט באלד צו שיקען

די צווייטע ראטע 1 רו"כ

בכדי מיר זאלען קענען צייטליך פעראָרדענען אלעס נאָטהיגע אום זיי זאלען קריגען די וויטערדיגע בלעטער אין דער צייט.

מיר בעטען אויך דאס ביים שיקען דאס געלד זאל יעדער שרייבען דעם נומער פון זיין אדרעס.

די אדמיניסטראציאן.

Издательство „АХІАСАФЪ“, ВАРШАВА.

די אגענטען פון „דעם יוד" אין רוסלאנד.

אָדעסאַ: ש. האָרנשטיין (בעזאימעגני פערעאולאָק נו' 28): י. שערמאַן (רישעלעוסקאיא נו' 28); מ. שיינקין (אוספענסקאיא נו' 111); שוכהאַלטער (געזעל. „כרמל", רישעלעווסקאיא הויז ברבש). — אומאן: מ. לאָקאַצשער. — ארגיעוו: א. בארסוצקי. — באברויסק: י. גינזבורג. — בערדיטשעוו: מ. ב. קליינמאַן. — בריסק דליטא: בן־ציון ניימאַרק. — ביאַליסטאָק: ש. ליפשיץ: י. אינדיצקי; פ. מ. שפירא. — ביעלאיא צערקאוו: דר. י. צשערני. — באקו: ג. ל, דאמשלאַק: מ. מ. האָראָוויץ, ג. גינצבורג, הויז דאַדאַשעוו וואהנונג קאָוואלסקי. — ביעלצי: א. ד. ראָזענטהאַל. — בריצשאַני: ראַזענבלאַט. — בענדערי: י. ניסענבוים. — גראָדנא: ה. א. יאנאווסקי (פאָרשטאַדט). — גראיעווא: א. פיינשטיין. — דובנא לעוו האַלפערן. — דווינסק־ב. ברעוודאַ: פ. שעפּטעל. — האמעל: מ. שניאוראוו. — וואַרשא: א. צוקערמאן (נאַלעווקי 15); הוצאת „תושיה" (פאוויא 16); האחים לעווין־עפשטיין (גענשא 5); נחמיה צערנאָווין (דזיקא 16); ב. שיינפינקעל (רימארסקא 3): א. י. שפירא. — ווילנא א. מאשעוויצקי (אנדרעיעווסקאיא, הויז באק); י. ל. עפעל (טראקסקאיא); יצחק פונק. — וואלקאוויסק: יצחק וועלוועלעוויץ. — ווינעצא: ש. רובינשטיין; יעקב צווזמער. — זיטאָמיר: הירש עפשטיין. — זגוריצא: מ. בעקקער. — חארקאוו: דר. שלאפאשניקאוו (ריבנאיא 25). ה. ל. זוטטא (צערנאגלאזאווסקאיא 14). — חאטין: קאַרל רייסס. — טאמאשאוו: מ. זעלוויאנסקי. — טאלטשין: ג. פיטאוועצקי. — יעליסאוועטגראַד; ג. סלוצקי. — יעקאטערינאסלאוו: י. מ. מארקאָווסקי. — לאָדז: ע. היללער (פאַססאַזש שולין 23): יוסף זילבערשטראם (פעטראקאווסקא 50). — מאָסקוי: דר. ברומברג פר. אַדרעסע דר. א. צשלענאוו (מיליוטינסקי פערעאולאק, הויז שיללינג). — מינסק: י. נפך; מ. האלפערן: י"נ גאָלדבערג. — מעזריטש: ש. ב. מיניץ. — מאהילעוו גוב.: ש. יפה. — מאזיר: איסר פישמאן. — ניעזשין: ב. שניאורסאָן. — ניקאלאיעוו: ט. סקאבליאנקאוו (מאסקאווסקאיא 32). — סקאפין: א. קאפלאן. — סאראקי: ש. היללס. — סלאנים: י. ריעזניקאווסקי. — סטארא־קאנסטאנטינאוו: מ. מ. ראבינאָוויטש. — סמאָלענסק: א. איזראעליטאן. — סובאלקי: דניאל ראָזענטהאַל. — פאלטאווא: מ. בארא‌כאוו (מאנאסטירסקאיא). — פינסק: י. מינקאוויץ: אייזיק גאָלדמאַן. — פעטראקאוו: מ. פיינקינד. — פלאצק: ג. מיניץ ה. פלאנסקער. — פעטערסבורג: ש. ראפאפארט (זאבאלקאנסקי 7); מ. זק"ש (נאראהאוויא 29); א. פ. קרושצאנסקי (פאנטאנקא 129): - פראסקוראוו: מ. סאבאל. — קישינעוו: ל. ווילענסקי; פ. אווערבוך; ש. בערליאנד; מו"ס ל. עהרליך. — קאוועל: ה. געללער. — קאלוואריא: י. אראנאוויץ. — קאלייש: ש. וועלטסמאַן. — קיעוו: י. שעפּטעל; י. י. ווייסבערג; א. איזגור; נ. ג. בערהאָלצעוו (מארינסקא־בלאגאוויעשצעני 8). — קיידאני: יצחק דאָם. — קרעמענצוג: אליעזר שלעז; ט. שלענסקי: ז. יודעלעוויץ: מ. ראבינאָוויץ. — קרינקי: י. אַדלער. — קאָוונא: י. האראוויץ (מעעראוויץ). — קאמענעץ פאד.: מ. פ. זיידמאַן. — ריגא: ג. לעוויטאס: ג. קאצענעלענבאָגען. — ריעזיצא: ב. שערעשעווסקי. — ראדאם: אַדאלף צוקער. — ראוונא: ז. קניאזשער. — ראסטאוו ע"נ דאן: ה. שערשעווסקי.

I. Jahrgang. DER JUDE. Nr. 7.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
נור יאהרליך 1 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין
3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען מאי — 1 ״
דען 1טען סענטיאבער — 1 ״
יעדע איינציגער נומר קאסט
25 ק״ר אדער 20 קאפ.

ענדערען די אדרעסע קאסט
20 קאפ.

דער יוד

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:

אסטרייך אונגארען	—.5 פלארין.
האלביאהריג	2,60 ״
פירטעליאהריג	1,35 ״
דייטשלאנד	8,50 מארק.
ארץ ישראל	—.10 פראנק.
אנדערע לענדער	—.12 ״
אמעריקא, ענגלאנד	—.10 שילונג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדע קליינע שורה פעטיט
10 קרייצער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

פערלאג: חברה „אחיאסף״. ערשיינט 2 מאל מאנאטליך. רעדאקטער: י. ח. ראבניצקי.

גומר 7. וויען -- קראקויא, אייר תרנ״ט — אפריל 1899. ערשטער יאהרגאנג.

ווער איז „דער יוד״?

(אויך א בריעף צום רעדאקטער)

ליעבער פריינד!

אודאי טהוט מיר הנאה וואס גרויסע לייט אינטערעסירען זיך מיט אייער צייטונג און וויזען, דורך אפענע בריעף און אנדערע אר־טיקעל, דעם רעכטען וועג, וואס און ווי אזוי צו רעדען מיט דעם פאלק. פון דעסטוועגען ערלויב איך מיר אויך פון מיין זייט צו שריי־בען אייך איין אפענעם בריעף. און מיין כוונה איז דערביי — גלויבט מיר — ניט לעמוד במקום גדולים, מיך אריינמישען צווישען די גרויסע און אייך אויך זאגען א דעה, וואס איהר האט צו טהון. ניין! ניט אייך צו בעלעהרען, — פון אייך צו לערנען מיין איך; ניט עצות וויל איך אייך גיבען, נאר א שאלה וויל איך אייך פרעגען.

זאגט מיר, איך בעט אייך: ווער איז „ד ע ר י ו ד״?

י ו ד ע ן, ווייס איך, זענען ברוך־השם דא פיעל, יודען פון פער־שידענע מינים; אבער „ד ע ר י ו ד״, מיט א „ה׳ הידיעה״, דער געווי־סער יוד, וואס פון זיינעטוועגען זענט איהר אייך אזוי מטריח און צו איהם ווילט איהר דאס רעדען „אויף זיין לשון״, דער יוד, וואס איי־ערע שרייבער רופען איהם סתם: „דאס פאלק״ — ווער איז ער?

ווען איינער, למשל, זאל גרינדען איין ה ע ב ר ע א י ש ע צייטונג פאר „דעם יודען״, וואלט מיר גאר ניט קשה געווען; איך וואלט באלד פערשטאנען, וואס ער מיינט און וועמען ער מיינט: ער וויל רעדען איבער יודישקייט צום יודישען פאלק בכלל. יודען וואס פערשטעהען לשון־קודש זענען דא מעהר אדער ווענינער אין אלע לענדער, אונטער אלע קלאסען. און די וואס פערשטעהען ניט — ז א ל ע ן זיי לערנען און פערשטעהען; דען „דער יוד״ איז מ ח ו י ב צו קענען זיין נאציא־נאלע שפראכע, און עס איז א שאנדע אז ער קען זי ניט. דארום איז איין העברעאישע צייטונג פאר „דעם יודען״ אין אלגעמיינען א פער־שטענדליכע זאך: זי ווענדעט זיך צו י ע ד ע ן יודען וואס דאס יודיש־קייט איז איהם טייער און פערלאנגט פון איהם געלעזען און פער־שטאנדען צו ווערען, ער מעג אפילו פערשטעהען נאך אנדערע „שבעים לשון״.

ניט אזוי אבער שטעהט עס מיט א צייטונג אין זשארגאן.

די שפראכע איז דער מענש. אלעס טייערסטע און הייליגסטע, וואס מאכט דעם מענשען זיין לעבען ליעב, איז ביי יעדעם אינערליך פערבונדען מיט זיין מוטערשפראכע, מיט דער שפראכע אין וועלכער זיינע געדאנקען האבען זיך צוערשט ענטוויקעלט און זיינע געפיהלע זיך פערקערפערט פון קינדווייס אן. עס איז דארום קיין וואונדער ניט, וואס יעדער מענש האט אזוי הערצליך ליעב זיינע מוטערשפראכע און יעדעס פאלק איז בערייט אלע שווערע קרבנות צו ברענגען, כדי זיינע טייערע שפראכע צו ערהאלטען, צו בערייכערען און צו פערשענערען. נאר מיר, זשארגאן־יודען, זענען אפשר די איינציגע מענשען אין דער גאנצער וועלט, וואס אויף זיי ליגט די שווערע קללה, ניט צו וויסען דעם זיסען טעם פון א ליעבער, טייערער מוטערשפראכע. די שפראכע, אין וועלכער מיר זענען אין דער קינדהייט ערצויגען געווארען, דורך וועלכע מיר האבען אונזערע ערשטע בעגריפע בעקומען און אונזערע ערשטע קינדליכע געפיהלען איין אויסדרוק געגיבען — די דאזיגע שפראכע איז אונז אליין ניט טייער, ניט א י י ג ע ן; מיר פיהלען צו איהר קיין שום צערטליכקייט ניט, איהר לעבען און בליהען אינטערע־סירט אונז גאר ניט. ווייל מיר ווייסען וואול, אז זי איז אונז באמת א ווילד פרעמדע, א מין גלות־פלעק, וואס אונזער ביטער מזל האט אונז מיט געוואלט אויפגעדרענגט, ווי דער געלבע שאנד־פלעק וואס פאר צייטען האבען אונזערע פערפאלגער געצוואונגען אונזערע עלטערן צו טראגען אויף דער ברוסט. אזא מין פערהעלטניס צום זשארגאן איז א גאנץ נאטירליכעס, און מיר זענען ניט אין שטאנד עס צו ענדערען אפילו ווען מיר זאלען וועלען. דען דערצו וואלטען מיר פריהער בעדארפט פערגעסען, אז מיר זענען א פאלק מיט איין אוראלטער קול־טור; אז די שענסטע עראינערונגען פון אונזער נאציאנאלעס לעבען שטאמען פון צייטען, ווען דיעזער מיש־מאש איז נאך ניט אונזערע פאלקסשפראכע געווען; אז די טייערסטע שעטצע פון אונזערער נא־ציאנאל־ליטעראטור, אויף וועלכע מיר זענען אזוי שטאלץ, זענען ניט אין דיעזער שפראכע ענטשטאנדען און האבען מיט איהר גאר ניט צו טהון. ווען מיר זאלען דאס אלעס קענען גאנץ פערגעסען, און ווערען א „גוי־מאתמול״, א פאלק ערשט נעכטען געבארען צוזאמען מיט דעם זשארגאן־לשון — דעמאלס וואלט אפשר מעגליך געווען מיר זאלען דאס לשון ליעב בעקומען און זיך נעהמען מיט חשק עס צו בעארבייטען און צו פערפאלשטענדיגען אלס ווירקליכע נאציאנאלע שפראכע. אבער ווי דער איינציגער מענש קען אויף דער עלטער, ביים בעסטען ווילען, ניט אויסשטרייכען פונ׳ם זכרון זיין פערגאנגענעס לעבען און ווערען ווידער א קינד מיט א פריש געמיטה, אויף וועלכעם עס לאזט זיך אלעס ניי פערפלאנצען — אזוי קען אויך א גאנץ פאלק ניט אפוואשען פון זיין גייסט די היסטארישע עראינערונגען וואס זיין פערגאנגענהייט האט איהם געלאזט ירושה. דיעזע עראינערונגען, וואס לעבען אין איהם זייט פיעלע, פיעלע יאהרהונדערטע, זענען שטארקער פון איהם...

אבער וואס וויל איך דערמיט זאגען? איך ווייס, ליעבער פריינד, אז האטש איהר זענט דער רעדאקטער פון א זשארגאן־צייטונג, גע־הערט איהר דאך ניט צו יענע נאאיווע זשארגאן־שווערמער, וועלכע גלויבען, אז ער, דער ליעבער זשארגאן, קען און דארף ווערען אונזער ווירקליכע נאציאנאלע שפראכע. אום ערענסט אין אזא „אידעע״ גלויבען צו קענען, מוז מען זיין, ווי איהר ווייסט, א גרויסער עם־הארץ, ניט הא־

בען דעם קליינסטען בעגריף פֿונ׳ם שטאַרקען היסטאָרישען באַנד, וועלכעס עקזיסטירט צווישען דעם יודישען פֿאָלקס־גייסט און דער העברעאישער שפּראַכע. איך האָב אייך דאָ נאָר געוואָלט דאַרויף אויפמערקזאַם מאַכען, אַז „דער יוד״ פֿון אַ זשאַרגאָן־צייטונג איז ניט „דער יוד״ אין אַ ל ג ע מ י י נ ע ן, די יודישע נאַציאָנאַליטעט. זשאַרגאָן איז דער יוד גאָר ניט מ ח ו י ב צו פֿערשטעהן, און ווען ער פֿערשטעהט יאָ, איז ער ניט מחויב איהם כבוד אָבצוגעבען און לעזען וואָס מע שרייבט אין איהם. די זשאַרגאָן־ליטעראַטור קען אַלזאָ ניט האָבען קיין פּרעטענציעס אויף דער נאַציאָן בכלל, און אויך ניט אַפּילו אויף אַלע די יעניגע וואָס זענען אין דער קינדהייט דורך איהם ערצויגען געוואָרען. איהר ווייסט גלייך מיט מיר, אַז די מייסטען יודען, וואָס פֿערשטעהען העברעאיש אָדער אַנדערע שפּראַכען, לעזען ניט גערען זשאַרגאָן און זוכען זייערע גייסטעסנאַהרונג ליעבער אין העברעאיש אָדער אין יעדער אַנדערער שפּראַכע.

ווער אַלזאָ איז ער, „דער יוד״ פֿון דער זשאַרגאָן־ליטעראַטור?

דער גאַנ׳ץ פּראָסטער עולם, וואָס פֿ ע ר ש ט ע ה ט נ י ט מ ע ה ר ווי ז ש אַ ר ג אָ ן, וואָס האָט אַלזאָ קיין אַ נ ד ע ר מ י ט ע ל נ י ט, די וועלט און דאָס יודענטהום קענען צו לערנען?

יאָ! אַזוי האָב איך טאַקי ווירקליך געמיינט, אַז דאָס איז „דער יוד״ פֿאַר וועלכען איהר האָט אייערע צייטונג בעשטימט: דער גאַנ׳ץ געמיינער יודישער המון־עם, וואָס האָט אין דער יוגענד גאָר ניט געלערנט חוץ „דאַווגען״ און זשאַרגאָן לעזען.

נאָר ווי איך זעה פֿון אייערע ערשטע נומערן, האָב איך אַ פּנים אַ טעות געהאַט. אייערע שרייבער, ווי עס שיינט, מיינען גאָר ניט מיט זייערע רעד דעם פּראָסטען יודישען עולם בעהילפֿליך צו זיין, איהם גיבען צו פֿערשטעהן וואָס ער פֿערשטעהט ניט, איהם גיבען צו וויסען וואָס ער ווייסט ניט. פֿיעלמעהר בעשעפֿטיגען זיי זיך מיט „פּרעדיגען״, זאָגען „מוסר״ דעם עולם, פֿאַר וואָס פֿיהלט ער ניט דאָס און יענס; פֿאַר וואָס האָט ער גיט קיין הויכע אידעאַלען, פֿאַר וואָס זאָרגט ער ניט פֿאַר טובת־הכלל, ערציהט ניט דעם נייעם דור ווי אונז שטעהט אָן — קורי׳ץ, מוסר און מוסר און ווייטער גאָר ניט.

און די אַלע שענע פּרעדיגטען זאָלען געמיינט זיין פֿאַר יענעם פּראָסטען, אונגעבילדעטען זשאַרגאָן־יודען? גלויבען דען אייערע שרייבער, אַז ז י י ע ר מאָדערנע פּרעדיגט פּאַסט פֿאַר איהם בעסער און וועט אויף איהם מעהר ווירקען ווי דעם מגיד׳ס דרשה וואָס ער הערט אין בית־מדרש?...

„מוסר״ איז אַ „מאָהנוואָרט״: ער דערמאָנט די מענשען אין זייערע פֿליכטען, וועלכע זיי קענען אויך אַליין, נאָר דער יצר־הרע איז גורם אַז זיי פֿערגעסען זיך און טהוען ניט וואָס זיי זענען מחויב צו טהון. מוסר קען דאַרום נור בעשטעהן אויף אַ פֿונדאַמענט פֿון ו ו י ס ע ן. מע מוז פֿריהער דעם מענשען אויפֿקלערען, איהם די אויגען עפֿנען, ער זאָל פֿערשטעהן וואָס דאָס לעבען איבערהויפּט איז; וואָס די פֿערהעלטניסע זענען, אין וועלכע ער לעבט, זייערע סיבות און זייערע פֿאָלגען און דעסטגלייכען. נאָר דאַמאָלס ערשט קען ער אויך זיינע פֿליכטען פֿ ע ר ש ט ע ה ן, און ווי באַלד ער פֿערשטעהט, קען מען איהם שוין אויך מוסר זאָגען, פֿאַר וואָס ער פֿאָלגט ניט דעם פֿערשטאַנד. אָבער אונזער אָרמער, פֿעריאָגטער המון־עם — פֿערגעסט ניט אַז מיר רעדען פֿון דעם גאַנ׳ץ פּראָסטען, אונערצויגענען זשאַרגאָן־יודען! — וואָס ווייסט ער פֿון וועלט, לעבען און יודישקייט? ווי קען ער פֿערשטעהן וואָס איהר פֿאָדערט פֿון איהם, אַז עס פֿעהלט איהם די אייגענדליכע גרונדלאַגע דערצו: די עלעמענטאַרסטען בעגריפֿע פֿון קולטור בכלל און פֿון יודישער קולטור בפרט?

ובכן, ווען אייערע שרייבער וואָלטען ווירקליך זיך געווענדעט צו ד ע ם יודען, פֿאַר וועלכען אַ זשאַרגאָן־צייטונג איז ניצליך און נעטהיג, וואָלטען זיי דאָך בעדאַרפֿט גאַנ׳ץ אַנדערש מיט איהם אומגעהן; אַנשטאַט איהם צו שטראָפֿען פֿאַר זיינע זינד, אין וועלכע ער איז באמת אים ווינציגסטען שולדיג, און איהם פֿאָרשפּיעגלען הויכע „אידעאַלען״ ניט נאָך זיין פֿערשטאַנד, — וואָלטען זיי גאָר אָנגעהויבען מיט איהם פֿון אַל״ף־בי״ת: צו דערצעהלען איהם פֿאָר אַלעם אין געלאַסענער שפּראַכע, זיך ניט געבייזערט, וואָס אַ מענש איז און וואָס אַ יוד איז; צו גיבען איהם און פֿערשטענדליכער פֿאָרם אַ ריכטיגען בעגריף פֿון לעבען און געשיכטע איבערהויפּט, און בעזאָנדערס פֿון יודישען לעבען און יודישער געשיכטע. און אויף דעם געזונדען יסוד וואָלט זיך שוין ביסליכווייס אַלעס איבריגע געלאָזט אויפבויען.

אָבער אַז זיי הייבען גאָר אָן גלייך פֿון דעם שפּיי׳ן דאַך, מיינען זיי דאָך אַפּנים ניט איהם, יענעם זשאַרגאָן־יודען, וואָס שטעהט נאָך טיעף אונטען און איז נאָך גאָר ניט אין שטאַנד צו הערען און צו פֿערשטעהן וואָס זיי דרשנ׳ן דאָרט פֿון אויבען אַראָפּ! און אַז ניט איהם מיינט מען, טאָ זאָגט־זשע מיר, ליעבער פֿריינד: ווער דען פֿאָרט איז „דער יוד״, וואָס איהר מיינט איהם נוטצליך צו זיין מיט אַ זשאַרגאָן־צייטונג?

א—ד—ם.

אנמ. ד. ר ע ד.: אויף דער שאלה „ווער איז דער יוד?״ וואלט מען געקענט ענטפֿערען מיט איין אנדער שאלה: „ווער איז נישט דער יוד?״

א העברעאישע צייטונג, ווי מען ווייסט, קען ליידער רעכענען אויף ווינציג לעזער. אמת טאקי, דער יוד איז מ ח ו י ב צו קענען זיין נאציאנאלע שפראכע און ס׳איז געוויס א שאנדע אז ער קען זי ניט, נאר ווי די שאנדע איז ניט גרויס מוז מען פֿארט מודה זיין אז א העברעאישע צייטונג, ווער שמיעסט א זשורנאל, איז לעת-עתה נור פֿאר „יחידי-סגולה״, גאר פֿאר א קליינעם טהייל פֿונ׳ם פֿאלק. זשארגאן אבער, חאטש דער יוד איז גאר ניט מ ח ו י ב צו פֿערשטעהן, פֿערשטעהט עס פֿון דעסטוועגען נאך דערווייל כמעט יעדער יוד, און אז עס דרוקט זיך נור אין דער דאָזיגער שפראך ווירקליך רעכטע זאכען לעזט עס דער יוד (אויב ער איז נור ניט צופֿיעל „משכיל״ אדער „אריסטאקראט״) זעהר גערן און מיט פֿערגניגען, ער מעג קענען נאך אנדערע „שבעים לשון״.

יעדער יוד וואס פֿערשטעהט און ווייסט וואס לשון-קודש איז פֿאר יודען און יודענטום און גלייבט אז אונזער פֿאלק וועט סוף כל סוף אויפֿגעריבט און אויפגעלעבט ווערען און זיין גלייך מיט אלע פֿעלקער, וואס לעבען א רעכט לעבען, — אזא יוד דארף און מוז גלייבען אז מיט׳ן פֿאלק וועט אויך אויפגעלעבט ווערען זיין אלטע שפראך און עס וועט קומען א צייט ווען יערער יוד וועט זיין נישט נור מחויב נאר ער וועט טאקי קענען זיין נאציאנאלע שפראך. נאר ווערדען אזא זאך מיט א מאל, ווי מען זאגט, אין איין שמע-ישראל? דער מלאך גבריאל וועט געוויס נישט קומען און אין איין נאכט אויסלערנען אלע יודען לשון-קודש, מען דארף דערצו פֿלייסיגע ארבייט פֿון וויפיל דורות, און א גרויסע טהייל פֿון אונזער פֿאלק זאָל זיין אינ׳ם לאנד פֿון אונזערע עלטערן, אין ארץ-ישראל. נו, און ביז יענער צייט...

ביז יענער צייט קען ראך דער נישט פראסטער יוד אנדערע לשונות און וועט לעזען צייטונגען און ביכער אין יענע לשונות!

יא, מיט וואָס אבער איז אונזער פראסט יודיש ערגער פֿון א אנדער לשון, בפרט נאך פֿאר די „זאשרגאן-יודען״, וואס זענען אין דער שפראך ערצויגען געווארען פֿון קינדהייט? דאס וואס אונזערע אייניגע אויפֿגעקלערטע זשארגאן-יודען קוקען אזוי מיט פֿעראכטונג אויפ׳ן זשארגאן און רעכענען עס פֿאר א שאנד-פלעק איז געוויס נישט נאטירליך. אין דער נאטור פֿון א מענשען ליעגט צו פֿיהלען, פֿערקערט, אמת׳ע ליעבע צו דער מוטער-שפראך, צום לשון וואָס מען האט אויף דעם אין דער קינדהייט גערעדט און געהערט רעדען פֿון אלע ליעבע, עלטערן און קרובים, אזוי ווי ס׳איז נאטירליך פֿאר א מענשען צו פֿיהלען ליעבע צום געבורטס-ארט, וואו ס׳איז געשטאנען זיין וויעגעלע און ער האט זיינע קינדער-יאהרען פֿערבראכט, עס מעג דאס ארט אליין אפילו נישט אזוי זיין עסטעטיש-שיין. נאר נעהמען נעהמט זיך עס נישט דערפֿון וואס זשארגאן איז ניט קיין לשון, האט ניט קיין דקדוק א. ד. ג. (א מיש-מאש קען זיין אויך העברעאיש ווען קאליקעס שרייבען אויף איהר, אזן אז ר׳ מענדעלי, למשל, שרייבט פראסט יודיש איז עס ביי איהם א לשון ווי אלע לשונות), נאר פֿון גאר אנדערע סיבות: אנדערע רעכענען זשארגאן, געוועהנליך אהן א שום טעם, פֿאר א קאנקורענט צו לשון קודש, גאר אנדערע שעמען זיך גלאט מיט „אייגען ארימקייט״... און גאר דער עיקר איז ווייל אין זשארגאן האט מען אלץ געשריעבען ביז אין דער לעצטער צייט נור „מעשה ביכליך״ וואָס האבען קיין שום ווערטה ניט. אז עס ווע לען זיך אבער דרוקען אין דער שפראך רעכטע זאכען, וועט דער יוד גאר נישט ארייגלאזען זיך אין ווייטע חקירות צי ער איז מחויב צו לעזען זשארגאן און צי מעג מען איהם אפגעבען כבוד, — ער וועט געוויס לעזען און האבען הנאה.

נאר אויסער דעם נישט פראסטען יודען, וועלכער לייענט אנדערע לשונות אויך, וואס מיר האפֿען אז פֿאר איהם וועט אונזער „יוד״ אויך זיין נוטצליך, מיינען מיר, אמת, נוטצליך צו זיין איבערהויפּט דעם פראסטען אונגעבילדעטען „זשארגאן-יודען״. די דאזיגע לעזער אבער קען מען בכלל טהיילען אין צוויי קלאַסען, ס׳איז דא גאר פראָסטע וואס זענען אין גאנצען ווייט פֿונ׳ם ענין ליטעראטור, וואס חוץ „א מעשה״ ווילען זיי נישט לעזען קיין זאך, און קיין „ארטיקלען״, עס מעג זיין וועלכע ס׳איז, ווילען זיי אין דער האנד נישט נעהמען. אזעלכע לעזער קען מען נור געבען אנשטאט יענע „בבא-מעשות״, מיט וועלכער

מען האלט זיי אין איין האדיוועו, עפיס רעכטע עדצעהלונגען, וואס זאלען זיין נוטצליך פֿאר זיי און אין דער זעלבער צייט אויסבעסערן ביסליכווייז זייער געשמאק. ווייטער די עפיס נור העכערע לעזער וואס לעזען שוין „מאמרים" אויך, מיט זיי קען מען שוין רעדען ניט ווי מיט קינדער, נאר ווי געוועהנליך מיט גרויסע מענשען. אמת, מע דארף נישט פֿליהען אין דער לופטען, מע טאר נישט רעדען קיין מלאכים-שפראך; מע דארף אבער אויך נישט אנהייבען יעדע זאך פֿון אלף-בית, צעקייען, ווי מען זאגט, יעדעס ווארט און אריינלעגען אין מויל. גלאט מוסר פֿון א מגיד, ווערטער אין דער וועלט אריין, פֿערשטעהט זיך, טויג נישט, נאר דברים היוצאים מן הלב, ווערטער וואס געהען פֿון הארצען, פֿון א אמת יודיש הארץ, איבער יודישע אינטערעסען, איבער קינדער-ערציעהונג א. ד. ג. וועלען געוויס ווירקען אויף די לעזער צו גוטען און ברענגען נוטצען.

שְׁלֹמֹה רֶבִּי חַיִּים׳ס

(אין ליטא)

איין אַלְטֶע מַעֲשֶׂה.

געדרוקט בהשתדלות

מענדעלי מוכר־ספרים.

6.

א פֿאר יאָהר איז דרינען זינט שלמה׳לע האָט אָנגעהויבען לערנען תנ"ך, אין גאַנצען איז ער נאָך אַ קינד, און וואָס פֿאַרט, רבונו של עולם, האָט ער שוין נישט איבערגעלעבט, וואו איז ער אין דער דאָזיגער צייט שוין נישט אויסגעוועז? טאקי נאָר עפיס ווי איין אַלטער, וואָס וואָלט אָוועקגעלעבט משותלח׳ס יאָהרען! — ער איז געוועזן אין ארם־נהרים, אין כנען, אין מצרים, אין פרס ומדי און שושן הבירה. דאָרט, און נאָך אין מדינות, פֿון הודו ביז כוש, אויך אין דער וויסטעניש, אין מדבריות און אָנגעזעהען זיך, אָנגעהערט זיך דאָרט זעהר פֿיעל וואונדערליכע זאַכען. לאָז מען פֿון דעסטוועגען קיין טעות ניט האָבען, נישט מיינען, אַז עס האָט זיך געמאַכט עפיס אַיין אומגליק, און רבי חיים האָט געמוזט עוקר זיין, זיך אַרומוואָגלען מיט זיין הויזגעזינד נע־ביך, אַדער אַ שרפה, אַ מגפה, אַ בייזע מהומה, נישט דאָ געדאַכט, איז אָנגעשיקט געוואָרען אויף דעם שטעדטיל, און די איינוואוינער זענען זיך צעלאָפֿען, האָבען, ווי דער שטייגער פֿון יודען איז אין גלות, זיך צעשלעפט אהער אהין, איבער דער גאַנצער וועלט. הלילה, קיין צער קיין בייז! דאָס שטעדטיל איז ווי פֿריער אַ שטעדטיל, די איינוואוינער ווי פֿריער איינוואוינער, רבי חיים איז רבי חיים, אַלסדינג ווי פֿריער, איטליכער, ברוך־השם, אויף זיין אָרט און שלמה׳לע האָט פֿונ׳ם שטעדטיל קיין פֿוס אפילו ניט אַרויסגעשטעלט. — וואָס־זשע דען? דאָס איז אַזוינס, וואָס פֿאַר אַלע אנדערע פֿעלקער איז עס אַ סוד, גאָר ניט צום פֿערשטעהן, נאָר ביי יודען פֿערלויפֿט זיך עס זעהר אָפֿט. ביי יודישע קינדער נאָר געשעהט אַזוינס, אַז מען זאָל זיטצען טאָג ווי נאַכט פֿער־שפאַרט אויף איין אָרט, נישט צו וויסען, וואָס דאָ אַרום געהט פֿיר, וואָס מען ברויכט צו לערנען, צו טהון, בכדי צו לעבען מיט לייטען גלייך; מען זאָל אויסגעטהון זיין פֿון אַלסדינג דאָ, מבטל זיין אלע זאַכען, וואָס זענען נייטיג פשוט אין לעבען אַריין און איבערטראָגען זיך אינגאַנצען מיט די ביינער און אַלע געדאַנקען העט ווייט אין אַיין אַנ־דער עולם, אין אַנדערע צייטען; מען זאָל נישט זעהען פֿאַר זיך די וועלט, דאָס וואָס פֿאַר דער נאָז, און אָפּגעבען זיך איגגאַנצען נאָר מיט אַזעלכעס, וואָס העט אַ מאָל, צו וועלכס מען בעדאַרף נישט האָ־בען אַזוי די אויגען און די אַנדערע מענשליכע גראָבע חושים ווי אַ שאַרפֿען כח הדמיון — אַ הוילע נאַקעטע נשמה אָהן לייב אָהן לעבען!

שלמה׳לע, נאָך אַ יונג קינד, אַ הינדעלע, וואָס ליגט נאָך אין דעם איי, נישט צו וויסען דאָס אָרט, דאָס לאַנד, וואו ער איז, נישט דאָס פֿאָלק, די מענשען, צווישען וועלכע ער געפֿינט זיך; וואָס פֿרעגט איהם בחרם פֿון אַ לעבען דאָ צו זאָגען — ער, שלמה׳לע, בלאָנקעט זיך אין די געדאַנקען אַרום ערגיץ אין די ווייטע מקומות דאָרט! ער איז פֿער־וואָגעלט אין מצרים, אין די לענדער פֿון סיחון, עוג מלך הבשן און נבוכדנצר מלך בבל, דער קאָפּ ליגט איהם אין דעם ים־סוף, אין דעם ים־המלח, אין דעם טייך פרת און דעם ירדן. פֿאַר איהם געפֿינען זיך מיני מענשען, מיט וועלכע מען בעדאַרף ריידען לשון־קודש, עפיס גאָר תרגום, מען זיטצט זיך ביי זיי אין געצעלטען, מען רייט אויף מויל־אייזלען און קעמלען, מען טרינקט פֿון אַ „לאָגעל", מען געהט באָרפֿיס און טראָגט נאָזבאַנדען, אַלסדינג ווי דער שטייגער איז. אונזער נאַטור דאָ, מיט איהרע מיני געוועקס, חיות און עופות געהער זיך מיט שלמה׳לן נישט אָן. וואָס מאַכט עס איהם אויס פֿעלדער מיט תבואה — קאָרען, רעצשקע, קאַרטאָפֿלעס, פֿון וואַנען ער עסט אַ „קרופניק" מיט ברויט אַלע טאָג? וואָס ווייסט ער אַ סאָסנע, בערעזענע און דעמבענע ביימער! ער ווייסט נאָר ביי זיך אין האַרצען: וויינגערטנער, טייטלען, פֿייגען, מילגרוימען און איילבערטען, פימסענדהאָליץ און בונסענביימער. פֿון לע־בעדיגע מיני בעשעפֿעניש ווייסט ער: אַ ווייזילטהיר, אַ לינדענוואָרם און אַ פיפערנאַטער, אַ לעמפערט, אַ אינד, וואָס טהוט טאָן גלוסטען אויף קוואַלען וואַסער, אַ שור־הבר און אַ טירקילטויב. הכלל שלמה׳לע איז נאָר אַ געבירטיגער דאָ און אַליין איז ער עפיס ווי נישט קיין היגער, לעבט ערגיץ דאָרט, דאָרט... זיין צייט איז פֿאַרצייטען און זיין וועלט איז אַ יענע, וואָס אַ מאָל, דאָ איז ער אַ גֵר און דאָרט — איין אַלט־געזעסענער; ער קומט אַ היים, נאָר אויף אַ ווײלע, ווי אַ גאַסט אויף דער סטאַנציע, עסט־אָפּ, נעכטיגט איבער — און מאַרש אַהין, ווייטער טאַקי אַהין!... זיין לעבען איז, ווי דאָס לעבען פֿון טויזענדער אַנדערע שלמה׳ליך, נאָר פֿון אַ זָכר וועגען — אַזוי און אַזוי איז געוועזן דענסט־מאָל, בימים ההם, אין יענע צייטען.

נאָר לעבען מיט דעם זכר אַליין דערפֿון, וואָס איז געוועזן: בלייבען ביי אַ געשיכטע און דרעהען זיך, דרעהען זיך אויף איין אָרט, ווייטער נישט אויף קיין האָר — אַזעלכעס הייסט נישט געלעבט נאָר געטריימט. אונזערע עלטערן, וואָס זענען געזעסען ביי די טייכען פֿון בבל און דער קאָפּ איז זיי געלעגען גאָר ערגיץ אַנדערש, האָבען שפּע־טער ערשט, ביים צוריק־קעהרען זיך פֿונ׳ם גלות, דערפֿיהלט אַליין און אין שמחות דערצעהלט, לויט עס שטעהט אין דעם שיר־המעלות, אַז נישט געלעבט האָבען מיר, נאָר היינו כחולמים, מיר האָבען געהלומט.

און ווי באַלד אַזאַ לעבען וואָס איז אַ חלום, וואָס־זשע איז פֿאַר אַ וואונדער, אויב אין איהם גרייטט זיך אַזוינס, וואָס נייסט געשטויגען נישט געפֿלויגען, אויב עס דרעהען זיך אַרום אין איהם רוחות שלעק, און ס׳איז גאַנץ רעכט אויך בהמות מיט מענשליכע צורות, וכדומה נאָך אַזעלכע ווילדע בעשעפֿעניש!...

ווען נישט די ציצית, די מזוזה און קריאת־שמע, די דאָזיגע דריי גוטע שמירות, וואָס האָבען שלמה׳לען אביסעל בערוהיגט, וואָלט ער הלילה יונג פֿון דער וועלט געגאַנגען פֿאַר גרויס מורא, וואס ווילדע בעשעפֿעניש האָבען אויף איהם אָנגעמאַכט.

ס׳איז כדאי צו וויסען האָטשע נור אַ טהייל חלומות פֿון שלמה׳לעס יוגענד, ווי אַזוי און דורך וועמען ס׳איז איהם ענטפלעקט געוואָרען דער סוד פֿון רוחות, גלגולים און פֿיעל אַנדערע שרעקליכע זאַכען נאָך גאָר אין די קינדישע יאָהרען.

אין דעם שטעדטיל ק... פֿלעגט צייטענווייס זיך אַ וויז טאָן, ווי פֿלוצים פֿונ׳ם הימעל אַראָפּגעפֿאַלען, אַ יוד מיט אַ ווילדער גרויער באָרד, איין אויג אַ בלינדס, דאָס אויסזעהן זיינס שטאַרק משונה און געקוקט האָט ער בייז פֿון אונטער די לאַנגע ברעמען, האַלטענדיג אַ־ביסעל איינגעבויגען דעם קאָפּ. זיין אָנקומען האָט זיך געלאָזט הערען אין דעם גאַנצען שטעדטיל, אלע אין איין קול: דער בעל־שם, רבי אליה בעל־שם! יודען פֿלעגען ניט קענען זיך זאַט אָנדערצעהלען פֿון רבי אליה׳ס גרויסע וואונדער פֿון זיינע סגולות און קמיעות — דאָרט און דאָרט האָט ער אַרויסגעטריבען אַ גלגול, דענסטמאָל אין דענסטמאָל האָט ער געהאַט צו טאָן מיט „זיי", מיט די נישט־גוטע, וואָס האָבען פֿאַר איהם דאָס נייןיעהריגע, ציטערען פֿאַר זיין פיפס. דערביי איז דערקלעהרט געוואָרען דער טעם פֿון זיין בלינד אויג, אַזוי: אַז ער רופֿט צונויף די שדים וועגען עפיס אַ זאַך, שיט ער אויס אַ זעקעלע מאָהן און הייסט זיי מיט אַ שפרוך, ביז איין מאָהנדעל צונויפֿקלייבען, וואָרום אָהן עפיס אַיין אַרבייט, לאָזען זיי איין רגע שטעהען ליידיג קענען זיי מזיק זיין. איינמאָל האָט ער זיך פֿאַרגעסען מאָהן אויסצושיטען האָבען זיי איהם איין אויג אויסגעדראַפּעט.

אַט דעם רבי אליה׳ן, איבער וועלכען עס האָט זיך אַרומגעטראָגען אַזעלכע שרעקליכע מעשיות, אַז שלמה׳לע האָט דערזעהן, איז איהם פאַר שרעק דער מאַמעס מילך ענטפאַלען. אמת טאַקי ווי רבי אליה פאַרעט זיך מיט רוחות, דערביי איז ער נישט געווען, נאָר דאָס בלינדע אייגעל האָט איהם בעוויזען גאַנץ קלאָהר, אַז די מעשה אַ־פנים איז טאַקי אַזוי — אלא נישט, פאַר וואַס־זשע איז ער בלינד?.. שפּעטער אַביסעל, מיט דער צייט, איז איהם בעשעהרט געווען צו זעהן אַזוינס אַליין טאַקי, מיט זיינע אויגען.

ווינטער ביי נאַכט, אַרום ניין אַזייגער, פלעגט געוועהנטליך שלמה׳לע און זיינע חברים געהען פונ׳ם חדר מיט פּאַפּירענע לאַמטערנעליך אין די הענד, מיט געפילדער און געזאַנג, פייפענדיג אין די קולאַקעס און צופּויקענדיג מיט די באַקען. קוים איז מען אויפ׳ן וועג צוגעקומען צו דער גרויסער קאַלטער שול, וואו עס דאַוונען אַלע נאַכט מתים, לויט יודען מיט בערד זאָגען, האָט פלוצים עפּיס ווי אָפּגענומען דאָס לשון. מען איז אין איין שרעק איבערגעלאָפען דאָס שטיקעל וועג פאַרביי איהר, האַלטענדיג זיך ביי די ציצית און שרייענדיג, ביי זיך אין האַרצען, שמע־ישראל! דערנאָך אַז גאָט האָט געהאָלפען מען איז פון דער סכנה אַרויס, האָבען יודישע קינדער, ווי דער שטיינער איז, זיך געשטאַרקט, געפּפענט אַ מויל און געזונגען שירה האָפּערדיג בעהאַרצט.

איינמאַל, אין אַ שטאַרק קאַלטער ווינטער־נאַכט, אַז שלמה׳לע איז בעהאַרצט, ווי געוועהנטליך, אַריינגעלאָפען אין שטוב, האָט מען איהם באַלד אָפּגעשטעלט מיט אַ בייז־אומיטיגער מינע, און דער „גוט׳ן אָווענט!" איז איהם געבליעבען שטעהן ווי אַביין אין האַלז. ער וויל אַרויס מיט עפּיס אַ וואָרט, נאָר מען ווייזט איהם ווינקענדיג מיט אַ פינגער אויפ׳ן מויל — שאַ! ער זעהט, ס׳איז עפּיס נישט גלאַט. אין שטוב איז טונקעל, די מאַמע איז נישטאַ, פון די מאַנסבילען אויך קיינער נישטאַ, די קינדער זיטצען צושטערט, איטליכער פאַר זיך אין אַ ווינקעלע. וואָס זאָל ער נעביך טאָן? ער געהט, פון קיינעם נישט בעמערקט, אויף די שפּיטץ־פינגער און קלעטערט אַרויף שטיל ווי אַ קעטצעלע אַויפ׳ן אויבען, האַטש צו דערוואַרמען אַביסעל די נשמה פאַר קעלט. פונ׳ם אַלקירעל אויף יענער זייט אויבען — אַ חדר׳ל פאַר אַ פּאַר־פּאָלק, פאַר דעם עלטערן ברודער מיט דעם ווייב — טהוט איהם עפּיס שטאַרק אַ שיין, ער ציהעט ליגענדיג זיך אויס מיט דעם קאָפּ אַהין, גיט בגנבה אַ בליק און בלייבט פערגאַפט, נישט קענען אַ ריהר זיך צו טהון מיט קיין אבר. דאָס ווייבערשע בעט דאָרט איז פאַרהאַנגען, זעהט ער, מיט אַ פאָרהאַנג, אָנגעזעטצט פון אויבען ביז אַראָפּ מיט ברייווליך־שפּילקעס, וואָס פונקלען אַקעגען דער שיין פון אַ יוניש־ליכט (אַ גראָב־הלבדיג ליכט מיט אַ באַוועלנעם קנויט׳ל), די באַנק, וואָס לעבין דער רובע דאָרט, איז אָפּגעריקט און אויף איהר אָרט איז אויסגעגראָבען אין דער ערד אַ גריבעל. איינער עפּיס פון אַ ווילד אויסזעהען האַלט אַ שוואַרצען האָהן, ־רייכערט קרייטיכצער אַ זוינע און מאַכט משוגענע הוויות. טהוט אַזעטצ׳ן דעם האָהן אין קעפּיל און לאָזט אַרויס אויף משונה קולות עפּעס נישט קיין מענשליכע ווערטער: „אֵיָה־בֵיָה סְטִיטְיָה, אַגְרִפְּטֵי, מְרוֹם, שְׁמַרִיאֵל", ער דרעהט מיט די אויגען, בלאָזט, שעפּשטשעט: „מצפּין, מְצַפְּץ, מצפּין, מצפּין, מְצַפֵּץ, מְצַפִּין, מְצַפְּץ, מְצַפִּין", אַ טופּ געבענדיג מיט די פיס, אַ מאַך מיט די הענד, ווי ער ראַנגעלט זיך מיט עמיצען, און ביי איטליכעס „מצפּין" דערלאַנגט ער אַ דרעה, אַזעטצ׳ן דעם האָהן אין קעפּיל אַזוי, אַז ער פערגעהט זיך נעביך האָרחלענדיג. פון אונטער דעם פאָרהאַנג הערט זיך אויך אַ שרייען אַ קרעכצען, וואָס רייסט אויס אַ שטיק האַרץ. דער ווילדער פאַרשוין צושאַקעלט זיך שטאַרק בייז, ציהעט איין דעם אָטהעם אין זיך, קוועטשט זיך און לאָזט אַרויס ווי פונ׳ם בויך עפּיס משונה׳דיגע ווערטער: „תַלְמְכָא חַיְשָׁה וּבְסוֹסְבִיק פִּסַלְמַגְיָא" האַפּט דעם האָהן ביים גאָרגעל, דרעהט מיט איהם ווי צו כפּרות, טהוט איהם אַוואָרף אין גריבעל... פאַרשיט און — דאָס ביינקעל שטעהט באַלד טאַקי ווידער אויף זיין אָרט... פון אונטער׳ן פאָרהאַנג געהן אַרויס אַ ביטער געשריי, צוגלייך טאַקי אַ קוויטשעלע מיט אַ געוויין — מזל טוב! זאָגט עפּיס אַ יודענע און די מאַמע, צונעהמענדיג אַביסעל דעם פאָרהאַנג אין אַרויסשטעקענדיג די קעפּ, אַ יונגעל, הלואי אויף לאַנגע יאָהר!

— מזל טוב! — מאַכט יענער פאַרשוין, סאָפּענדיג ווי אַ גאַנז — איך האָב געהאַט היינט מיט „זיי" אַגוט שטיקעל אַרבייט. פון היינט אָן וועלען שוין ביי דער קינפּעטאָרען די קינדער זיך האַלטען, און קיין „בענעמעניש" וועט זיך, גאַנץ זיכער, מעהר נישט טרעפען.

דעם פּירוש פונ׳ם דאָזיגען גאַנצען ענין און פון „בענעמעניש", איז שלמה׳לע אין עטליכע טעג אַרום געוואָהר געוואָרען דורך „גרויסע", וואָס האָבען וועגען דעם צווישען זיך געפיהרט אַ ברייטען שמיעס און דערביי גאַנץ ערנסט מיט אויסגעצויגענע פּנימער דערצעהלט אַ געשריבענע מעשה, וואָס די האָר שטעלט זיך קאַפּויר זי הערענדיג.

„אין דעם קליין שטעדטיל גאַלינג, נישט ווייט פון העלעם, איז געווען איינער מיט דעם נאָמען רבי גבריאל. אַז דאָס ווייב זיינס איז געלעגען געוואָרען למזל מיט אַ יונגעל, האָט ער געשיקט בעטען דעם העלמער רב, רבי אליה בעל שם, ער זאָל קומען מיט זיין כבוד מהל זיין דאָס קינד. די מעשה איז געשעהען אין חודש סיון, דאָנערשטיג. רבי אליה איז אין דעם טאָג טאַקי אָווענט־צייט געקומען נאָהענט צום שטעדטיל, האָט ער דערזעהען מכשפים און מכשפות, מעהר פון הונדערט טויזענד. איטליכען פונ׳ם מויל געהט אַרויס אַ פלאַם־פייער, אַרום זיי ברענט אויך אַ פייער, און זיי אַלע שפּילען זיך אָט מיט דעם דאָזיגען קינד טאַקי, וואָס איז געבוירען געוואָרען. אַז דער רב האָט אַקוק געטאָן, ע־הע, אַזוי איז די מעשה! טהוט ער ·אַזאָג דעם משרת זיינעם: גיכער גיב מיר אַהער וואַסער פון מיין פלעשיל! פאַר׳ן וואַשען די הענד האָט ער געזאָגט אַ שפּרוך מיט דעם שם און גענומען זיבען מעסערס, זיבען ברעטליך, צוויי הלות מיט זיבען שיך, אין איטליכען שוך אַריינגעשטעקט אַ מעסער, דערנאָך טהוט ער אויס די שיך פון זיינע פיס, וואַשט צוויי מאָל די הענד, שטעלט אויף דעם גראָבען פינגער פון דער רעכטער האַנד און זאָגט אַזוי: מיט דעם כח פונ׳ם הייליגען שם, אַזעלכען און אַזעלכען, בין איך מבטל דעם כישוף פון די מענער און ווייבער, די מכשפים און מכשפות, עס זאָל נישט שאַדען דעם קינד, און מיט דעם דאָזיגען שם האָט רבי אליה דערהרגעט אַלע מכשפים. באַלד טאַקי נעהמט ער דאָס קינד, אָפּפיהרען עס צו זיין פאָטער און מוטער, און תיכף ווי ער קומט אַריין צו זיי רעדט ער אַרויס דעם הייליגען שם „שַׁמְשִׁיהוּ" האָבען אַלע מענשען אין שטוב באַלד דערזעהען, אַז יעניץ קינד, וואָס ליגט לעבין דער קינפּעטאָרען, איז גאָר שטרוי און קליאָטשע — אַ פערבלענדזעניש, בעהיט זאָל מען ווערען! עס האָט זיך נאָר געדאַכט, אַז אַ מענש מיישטעהנס געזאָגט, ער נעהמט דאָס אמת׳ע קינד, וואָס ער האָט מציל געווען פון די קליפּות, און גיט עס אָפּ צוריק דער מוטער" *).

פון דענסטמאָל אָן איז שלמה׳לע שטאַרק צודרעהט, עס דאַכט זיך איהם, ס׳איז אינגאַנצען דאָ — אַ פערבלענדזעניש! אָט האַפּט דעם, יענעם דער רוח, אָדער דער רוח האָט זיי שוין לאַנג געהאַפּט, עס דאַכט זיך נאָר בריות, און באמת איז זייער נשמה פון קליאָטשע. ער אַליין איז אויך קליאַטשע...

קיין באזעל.

צווייטעס קאַפּיטעל.

וויען.

I.

מיטוואָך דען פינפצענטען יולי, ערב תשעה־באָב. האַלב זיבען אין דער פריה. בין איך אָנגעקומען קיין וויען און האָב בעשלאָסען מיך דאָ אָפּצושטעלען אויף אַ מעת־לעת. פון גאַליציען קומט מען מיט דעם נאָרד־באַנהאָף (צפון־וואַקזאַל), [1], און דאַריבער איז צווישען די וויענער יודען אַ בושה אויסצוזאָגען, אַז מע קומט מיט דעם

---

*) ספר „תולדות אדם" מאת הר"ר אליה בעל שם, סימן פ"ו.

[1]) אין וויען איז דא זעקס וואקזאלען.

וואַקזאַל, וואָרום דערפון איז געדרונגען, אַז מע איז אַ גאַליציער יוד, און אַ גאַליציער יוד איז ביי די וויענער „הויכגעבילדעטע" יודען טרעפער ווי חזיר, דערפאַר וואָס ער האָט נאָך אַ יודיש אויסגעזיכט און שעמט זיך אפילו ניט דערמיט. די דאָזיגע טייערע מעלה האָבען ניט נור די וויענער יודען אַליין... דער נאָרד־באַנהאָף ליעגט אין צווייטען בעצירק [2], וואָס הייסט די לעאָפּאָלד־שטאַדט. אין דעם בעצירק וואָהנט דער גרעסטער טהייל וויענער יודען — ביז אַכציג טויזענד, די איבריגע פינפציג טויזענד יודען וואָהנען אין ערשטען בעצירק, וואָס הייסט די אינערע שטאַדט (דאָ וואָהנען אלע רייכסטע יודען, די „געלד־אַריסטאָקראַטיע"), אין נײנטען, וואָס הייסט אַלזער־גרונד, און א קליינער טהייל אין זעקסטען בעצירק, וואָס הייסט מאַריאַ־הילף; אין די איבריגע זעכצען בעצירקען וואהנען נור בעזונדערע יודישע פאַמיליען. געצוואונגען צי פרייוויליג, האָבען יודען אין אלע צייטען און אין אלע לענדער פון דעם אָנהייב גלות ביז אין איצטיגע צייטען זיך בעזעצט תמיד אינאייינעם, און דאָס האָט געבראַכט א גרויסע פעולה דעם יודישען פאָלק, דאָס האָט געשטאַרקט דאָס יודישע געפיהל, בעהיט דאס יודישקייט. די לעאָפּאָלד־שטאַדט איז אזוי ווי א בעזונדערע יודישע שטאָדט אין וויען, דערצו איז זי נאָך אָפּגעטהיילט פון דער איבריגער טהייל שטאָדט מיט אַ וואַסער, מיט דעם געוויסען טייך דאָנוי. דא איז אמאָל געווען דאָס יודישע געטטאָ [3] — און פון דעסטוועגען איז די לעאָפּאָלד־שטאַדט דער שענסטער טהייל פון וויען אויסער דער אינערע־שטאַדט, וואו עס געפינט זיך די געוויסע „רינג־שטראַסע", וואָס אויף איהר זאָגט מען, אַז זי געהערט צו די שענסטע גאַסען פון דער וועלט. דערפאַר האָט די לעאָפּאָלד־שטאַדט דעם „פּראַטער", וואָס איז אויך א שם־דבר. דאָס איז א מין פערגניגען־אָרט, א אונגעהייער גרויסער גאָרטען, וואו מען געפינט אַלעס, וואָס דאָס האַרץ גלוסט נור: טעאַטרען, צירקען, מוזעאומס, קאַראָזעלען, הונדערטער רעסטאָראַנען, ביער־האַלען, קאַפע־שאַנטאַנען, קאָנצערטען וכדומה, דא קען מען ערפילען אַלע מענשליכע תאוות, אַחוץ עדלע און הויכע... די וויענער איינוואָהנער און מעהר פון אַלע די יודען, פערשטעהט זיך, זענען שרעקליך שטאָלץ אויף „זייער" פּראַטער, געוויס מעהר, ווי אויף זייער יודישקייט. זענט איהר חלילה מקטרג פאַר א וויענער יודען, ווער שמיעסט פאַר א יודישער וויענער דאמע אויף דער „שענער" שטאָדט וויען, זענט איהר א כופר־בעיקר, נאָר נאָך נישט אין גאַנצען פערלוירען, — מע רעדט נאָך מיט אייך און מע פרעגט אייך: הֲשַׂמְתָּ לִבְּךָ אֶל הפּראַטער — „האָט איהר שוין געזעהן אונזער פּראַטער?" לייקענט איהר חס־וחלילה אין פּראַטער אַליין, זענט איהר שוין גאָר א פערפאַלענע נשמה, ערגער ווי צוואַנציג מאָל געשמדט, און ס'איז פאַר אייך ניט דא קיין שום תקנה.

לענדער און נאָך מעהר שטעדט, גלייך ווי מענשען, האָבען זייער פנים, זייער געשטאַלט. אונטער דעם געשטאַלט שטעלען זיי זיך אייך פאָר בעזאָנדערס דאָס ערשטע מאָל. און ווי באַלד איהר בלייבט ניט לאַנג אין דער שטאָדט אָדער אין דעם לאַנד בלייבט דאָס געשטאַלט, די געפיהלען, וואָס זיי האָבען אין אייך אַרויסגערופען אויף תמיד. עס געהט א וועק אַ לאַנגע צייט און אַז איהר דערמאָנט זיך אין דעם אָרט, שטעלט זיך אייך באַלד פאָר אַ געוויס געשטאַלט, ערוועקען זיך אין אייך באַלד די אייגענע געפיהלען.

אין וויען בין איך שוין געוועזען עטליכע מאָל, האָב דאָרט אַ מאָל געוואָהנט אייניגע וואָכען, און תמיד, ווען איך פאָהר אַריין אין דער שטאָדט, פאַלט אויף מיר אָן אַ שרעקליכע מרה־שחורה, עס ווערט מיר קאַלט אין יעדעם אֵבר, גלייך ווי איך וואָלט מיך פליצלינג געפונען אין אַ מדבר, וואו אַלעס איז וויסט און וואו מע זעהט ניט א לעבעדיגע נשמה אַרום און אַרום. אין ערגיץ פיהלט מען זיך ניט אזוי

---

[2]) די שטאָדט וויען ווערט איינגעטהיילט אין נײנצעהן טהייל, אדער בעצירקען, וואס יעדער פון זיי האט א בעזונדערען נאמען.

[3]) געטא האט געהייסען אין רוים די טהייל שטאדט, וואו די יודען האבען געוואהנט. פון דארט איז איבערגעגאנגען דער נאמען אין אנדערע ערטער, און אזוי רופט מען אומעדום דעם קווארטאל, וואס נור דארט האבען יודען געמעגט וואהנען.

עלענד, אַזוי אַליין, ווי אין די גאַנץ גרויסע שטעדט, און אין וויען נאָך מעהר ווי אין אַלע. און וואָס מעהר מענשען איהר זעהט אַרום און אַרום, מעהר פיהלט מען זיך אַליין און פרעמד, שרעקליך פרעמד. די מענשען געהען פאָראיבער, ווי דזוואַלים אין ים. איהר קעהרט זיך ניט אָן מיט זיי, זיי קערען זיך נאָך וועניגער אָן מיט אייך, עס ליעגט זיי גאָר ניט אין זין, זיי האָבען גאָר קיין צייט ניט זיך אַרום צו קוקען; זיי זענען אַלע קנעכט, וואָס אַרבייטען פאַר אַ מין פּרעה, וואָס זיי זעהען איהם ניט און פיהלען איהם ניט. זיי נאַרען זיך דאַריבער אָב: זיי מיינען, אַז זיי זענען פרייע מענשען, — און אַלעסדינג וואָס זיי טהוען, טהוען זיי נעביך בעל־כרחם. דער דאָזיגער פּרעה, וואָס איהם דיענט מען אין די גרויסע אייראָפּעישע שטעדט דאָס גאַנצע לעבען, וואָס איהם איז מען אַ עבד־כנעני מיט לייב און זעעלע — דאָס איז דער שרעקליכער יצר־הרע צו פערגניגען, וואָס ברענט אין אַלע הערצער, וואָס פערהאַפּט אַלע קלאַסען מענשען פון דעם גרעסטען ביז דעם קלענסטען, קינדער און אַלטע. ניט לעבען ווילען זיי, ניין! — פערגניגען האָבען, אַנטהון זיך תענוגים. און די שרעקליכע תאוה צו פערגניגען פערקנעכטעט זיי און פערדאַרבט זיי דעם גוף און די נשמה: אין ערגייץ פיהל איך ניט אַזוי דעם טעם פון דער ברכה: „שלא עשני"— ווי אין וויען. יאָ, געלויבט זייט גאָט, וואָס דו האָסט מיך ניט געמאַכט פאַר אַ אייראָפּער, פאַר איין אַריער [4])!... דאָ זעה איך אַרויס, ווי גרויס איז דער אונטערשיעד צווישען דעם אמת'ן יודישען אידעאַל און דעם אַרישען. דער יודישער אידעאַל איז געוועזען: „קדושים תהיו, כי קדוש אני ה' אלהיכם"—איהר זאָלט זיין הייליג, וואָרום הייליג בין איך, אייער גאָט: דאָס הייסט זאָרגען פאַר דער נשמה, זיך מיהען צו אויפהעבען זיך הויך ביז גאָט, פיהרען אַ פערנונפטיג לעבען, זאָרגען פאַר דעם שוואַכען, אָרימען, פאַר דעם פרעמדען, פאַר דעם יתום און דער אַלמנה. דער אַרישער אידעאַל איז געוועזען: — panem et circenses [5]) — ברויט און שפּיעלעכליך, עסען און תענוגים — דאָס הייסט זאָרגען פאַר דעם גוף, טהון וואָס דאָס האַרץ גלוסט. — דאָ אין וויען זעה איך, ווי שרעקליך גרויס איז די צאָהל פון די נאַרישקייטען, אָהן וועלכע איך קען זיך זעהר גוט באַגעהען — און מע דאַרף זיך אָהן זיי באַגעהען. וואָס פאַר א גרויסער שווערער עול וואָלט דענסטמאָל אראָבגעפאַלען פון מענשען!

איך שטעל מיך תמיד אָב אין אַ פּריוואַט־קוואַרטיר, עס קאָסט ניט פיעל ביליגער, ווי אין האָטעל, נאָר דאָ איז מען לכל־הפחות פטור און פריי פון די אלע שרעקליכע באַנדעס פון קעלנער, קעלנערינס, שווייצאַרען וכדומה... מיין קוואַרטיר איז אין נײנטען בעצירק, אין אַלזער־גרונד. איך דאַרף דורכשניידען די גאַנצע לעאָפּאָלד־שטאַדט און די אינערע־שטאַדט. איך האָב מיר געדינגען אַ פיאַקער אָדער א „איינשפּאָן" — ווי מע זאָגט דאָ אין וויען — און פאָהר. די גאַסען זענען נאָך שטיל, אַלע געשעפטען נאָך געשלאָסען, נור די בעקערייען און די קאַפּע עפענען זיך. פערשלאָפענע קעלנערס וואַשען די פּאָלען אָדער ווישען די גרויסע פענסטער, שטעהענדיג אויף אַ לייטער. פרויען, ריין זויבער אָנגעטהון, מיט ווייסע פאַרטיכליך און ווייסע טשעפּיטשיקעס (הויבען), וואַשען דעם אַריינגאַנג, די טרעפּ, די טראָטואַרען. פון פיעל טירען לויפען אַרויס דינסטען מיט קעסטליך מיסט, וואַרפען עס אַרויס אויף אַ גרויסען וואָגען, וואָס שלעפּט זיך פּאַוואָליע איבער דער גאַס, איינגעשפּאַנט מיט א פאָר הויכע גרויסע פערד, וואָס אַזעלכע זעהט מען נור אין וויען. דער קאָטשער—געהט נעבען וואגען און קלינגט מיט אַ גלאָק מודיע צו זיין אַלע. אַזוי פיהרט מען אַרויס דאָס מיסט אַלע טאָג פון אלע הייזער, און אין הויף שיט מען קיין מאָל גאָר ניט אַרויס. אָט שלעפּען זיך קליינע וועגעליך איינגעשפּאַנט מיט הינד, איינעם, אָדער צוויי, און א מאָל גאָר אַ מענש מיט אַ הונד. זיי שלעפּען מילך, גרינוואַרג, פרוכטען און גלאַט משא. נאָר אַ הונד

---

[4]) די אייראפּער האלטען זיך פאר אריער און מיר יודען הייסען „סעמיטען" ווייל מיר קומען ארויס פון שם נח'ס זון.

[5]) אזוי פלעג שרייען דאס רומישע פאלק, אז ס'איז ניט געוועזען צופריעדען און פלעג זיך אויפהייבען געגען די רעגירונג.

איז גאָר קיין פערד ניט און ניט אַזאַ עָנו ווי יענער. דער עול, וואָס דער מענש האָט אויף איהם אַרויפגעלעגט, געפעלט איהם לחליטון גאָר ניט. איינער האָט זיך פליצלינג שטאַרק איינגעשפאַרט, דרעהט אַלס דעם קאָפּ צוריק און פּרוווט זיך אַ־ויסדרעהען פון דעם שפּאַן, דערביי בילט ער מיט שרעקליכע קולות. און אַזוי ווי אַחדות איז ביי הינד דאָ אַ סך מעהר, ווי ביי אונז, — ניט אויסגערעדט זאָל זיין — הייבען אַלע אָן בילען — און די שמאָלע גאַסען הילכען פון דעם געבילעריי. אָט ציהען זיך לאַנגע שורות אַרבייטער, דער גרעסטע טהייל יונגע־לייט, וואָס געהען אויף דער אַרבייט. זיי זענען אַלע ריין און שיין געקליידעט. זעהר פיעל פון זיי האָבען אַ גאַנץ עדעל אויסגעזיכט.

איך פאָהר שוין אַ גאַנצע האַלבע שעה, דער קאָטשער פון דעם פיאַקער איז אַ מענש אין די יאָהרען, אַ קורצער, אַ פולער, מיט ברייטע פלייצעס, מיט אַ פעט, קאַליכדיג פלאַטשיג פנים, ווי אַ פלעצעל, איינגאַנצען אָפּגעגאָלט, מיט אַ צוויי־גאָרענדיגען גוידער. ער זיצט זיך אַזוי בעקוועם, רוהיג, ווי ביי זיך אין קאַבינעט אויף אַ שטול. אָפּט דרעהט ער אויס דעם קאָפּ צו מיר, קוקט אויף מיר אַזוי גוטמוטיג, ערקלערט מיר אַלעס, בעהאַנדעלט מיך אַזוי, ווי איין עלטערער, געניטערער מענש בעהאַנדעלט אַ יונגענמאַנטשיק אָדער גאָר אַ בחור׳ל. דער חסרון איז נור, וואָס איך פערשטעה כמעט ניט אַ וואָרט. דאָס וויענער פראָסטע פאָלק רעדט אַ שרעקליך משונה לשון, וואָס קומט אויס אַקעגען דעם אמת׳ען דייטש, ווי גאָר איין אַנדערע שפּראַך, וואָס פערשטעהען נור די וויענער אַליין. דערצו איז די אויסשפּראַך נאָך מעהר משונה, ווי דאָס לשון אַליין. אַקעגען דעם וויענער דייטש האָבען מיר זיך גאָר ניט צו שעמען מיט אונזער פּראָסט יודיש, וואָס איז פיעל נאָהענטער צום אמת דייטש. נאָר וועגען דעם ענין וועל איך נאָך האָבען אַ געלעגענהייט צו רעדען.

איך בין שוין אויף דער מאַריאַנען גאַס, וואו איך שטעל מיך געוועהנטליך אָב. דאָ איז שטיל, דאָ הערט מען דעם גרויסען ליאַרם פון דער שטאָדט נור פון דערווייטענס, גלייך, ווי אַ ים, וואָס זידט און רוישט. דערפאַר איז די גאַנצע גאַס, אַזוי ווי אָנגעזאַפּט מיט קאַרבאָלקע און יאָדאָפאָרם, ווייל דאָ איז די קליניק, דאָ וואָהנען פיעל „פּראָפעסאָרען" און גלאַט דאָקטאָרים, די היינטיגע „גוטע יודען" און בעלי־שם, וואָס זענען אַזוי בעקאַנט אונזערע „דאַמען" און גלאַט ווייבער פון אַלע תפוצות ישראל. אַהער, אַזוי ווי אַמאָל צום רבי׳ן, קומט מען מיט אַלע מין קרענק און מכות. דאָ איז דער מיטעלפונקט פון וואַנען מע שיקט אַוועק גאַנצע טראַנספּאָרטען מענשען אין די געוויסע „בעדער" אָדער אויף די געוויסע „וואַסערען", און צווישען זיי זענען ניין און נײַנציג חלקים אחינו בני־ישראל. מיר זענען, וואָס האָט מען דאָ צו לייקענען, געוויס אַ קראַנק פאָלק און אַלס קראַנקע גלייבען מיר אין אַלע נאַרישע מיטלען און מאַקי נור אין נאַרישע, וואָס העלפען גאָר ניט, אָדער פערגרינגערען אויף איין ווײַלע. לעגט מען אונז אָבער פאַר אַ אמת מיטעל, וואָס קען אויסהיילען אינגאַנצען אויף תמיד, אַז מיר זאָלען שוין מעהר ניט דאַרפען אָנקומען צו די „פּראָפעסאָרען" מיט זייערע „בעדער", מיט זייערע „וואַסערען", שרייען מיר, אַז מיר זענען אַלע בקו־הבריאה, אַז אונז פעהלט גאָר ניט. און ווי פיעל „הויכגעבילדעטע" יודישע קאַליקעס איז דאָ אין דער שטאָדט וויען אַליין! דאָס איז אָבער זייער ערגסטע קראַנקהייט, וואָס זיי האַלטען זיך פאַר פאָלקאָמען געזונד. נאָר ניט דאָס בין איך איצט אויסען.

גערעדע, ווען איך פאָהר צו צום טויער, באַגעגען איך מיין אַלטע בעל־הבית׳טע, וואָס האָט זיך געלאָזט געהן אין מאַרק אַריין האַלטענדיג אויף דער האַנד אַ זעהר שיין קאַרזינקעלע (קערבעל).

דערזעהענדיג מיך, איז זי צו מיר צוגעלאָפען מיט אַ געשריי, מיט אַ ליאַרם: „הערר שריפטשטעלער, הערר שריפטשטעלער!". זי איז גאָר עולה לגדולה, וואָס זי זעהט מיך, זי ווייסט גאָר ניט וואָס צו טהון פאַר פרייד, זי דריקט מיר ביידע הענד, אָט־אָט וואַרפט זי זיך מיר אויפ׳ן האַלז. פערשטעהט זיך, אַז דער פשט פון דער גאַנצער גדולה איז נעביך פשוט דער גולדען, נישט מעהר. עס איז זעהר שווער צו־צוזעהן, ווי אַ מענש לאָזט זיך אַראָב צו אַזאַ נידריגער חנופה וועגען דעם קלענסטען פערדיענסט. עס מאַכט אויף מיר דעם איינגעם איינדרוק, ווי אַז איך זעה מענשען, וואָס קויקלען זיך און קעהרען זיך איבער אין מיטען גאַס מיט דעם קאָפּ אַראָב און די פיס אַרויף, כדי דערנאָך צונויפנעהמען עטליכע גראָשען בייס עולם. נאָר מעהר דאַרף מען וויינען אויף אַזעלכע מענשען, ווי לאַכען פון זיי, אָדער זיי דָן זיין. ניט אומזונסט האָט דער גרויסער תנא הלל הזקן געזאָגט: „אַל תדין את חברך עד שתגיע למקומו" — בעשולדיג ניט דעם אַנדערען, ביז די וועסט אַליין ניט זיין אין יענעמס לאַגע. דאָס איז אַלס די ביטערע נויט, וואָס ברענגט צו די אַלע זאַכען. זעהר שווער איז דאָס לעבען אין וויען, ווי אין אַלע גרויסע שטעדט, וואו די בעדערפעגישען זענען שרעקליך, און דאַריבער ראַנגעלט מען זיך דאָרט מיט אַלע מיטלען, ווי עס איז אַרויסצוקריכען. פערשטעהט זיך, די גרעסטע טהייל פון די דאָזיגע בעדערפענישען זענען געוויס איבריג, מע טהוט עס נור, ווייל אַזוי טהוען אַלע, „אַזוי פיהרט זיך די וועלט", און בכדי יוצא צו זיין פאַר דער וועלט, פערביטערט מען זיך דאָס גאַנצע לעבען. נאָר ווער האָט עס מוטה און בפרט אַ יוד, וואָס זיין גאַנץ לעבען בעשטעהט נור אין יוצא זיין פאַר אַנדערע צו געהען אַקעגען „דער וועלט"; „די וועלט" דאָס איז דער שרעקליכסטער שולחן־ערוך מיט די האַרבסטע דינים, וואָס אויף זיי עובר זיין האָט מען אַ סך מעהר מורא, ווי אויף דער גאַנצער תורה. און דאָס זעהט מען אפילו ביי גאַנץ פרומע יודען.

איך בין שוין ביי מיר אין צימער. עס איז אַזוי ריין, ציכטיג, אַלעס איז אויפגערוימט און אויסגעשטעלט מיט אַזאַ געשמאַק און אַזאַ אָרדנונג, אַז עס ווערט מיר אַ ביסעל לעכטיגער אויף דעם האַרץ. ניט אומזיסט זאָגען אונזערע חכמים, אַז אַ שענע דירה ערלויטערט די געדאַנקען פון דעם מענשען.

די בעל־הבית׳טע, ווייזענדיג מיר דאָס צימער, האָט מיר דערצעהלט, אַז דאָ איז ביז נעכטיגען טאָג געשטאַנען אַ רוסישער באַראָן, וואָס איז גראַדע איצט אַוועקגעפאָהרען אויף אַ פּאָר טאָג און דאַריבער האָב איך די גרויסע זכיה עס צו האָבען. איך זאָל געוועזען קומען פון דייטשלאַנד, וואָלט דער באַראָן באַלד געוואָרען אַ דייטשער. איך קען שוין דעם שטייגער פון די בעל־הבית׳טעס מיט זייערע מעשיות פון באַראָנען, גראַפען מיט פירסטען... זי פּלאַפּעלט נאָך אַ פּאָר מינוטען, דערנאָך לויפט זי ווידער אַוועק גיך אין מאַרק אַריין. — עס איז פון דעסטוועגען כדאי אַביסעל נאָהענטער זיך בעקענען מיט מיין בעל־הבית׳טע. ס׳איז זעהר שווער צו זאָגען וויפיעל זי איז אַלט. זי איז אין גאַנצען וויים־גרוי, נאָר דאָס פנים איז נאָך יונג, אַ מאָל האָט זי געדאַרפט זיין אַ זעלטענע שיינהייט, נאָך איצט איז דאָס אויסגעזיכט לויטער, פיין און עדעל, די אויגען נאָך שען און פריש. ווען זי זאָל זיך האַלטען גלייך, עטוואָס מעהר רוהיג, מיט מעהר שטאָלץ, מיט מעהר ווערט, וואָלט זי אויסגעזעהן ווי אַ אמת׳ע פירסטין; זעהענדיג, ווי זי האַלט זיך מיט פרעמדע מענשען, קען מען מיינען, ווער ווייסט וואָס, נאָר דאָס זענען אַלע אויסענווייניגסטע זאַכען. אין תוך איז זי פאָרט נאָך אַ יודישע טאָכטער. אַז זי פערגעסט אויף אַ ווײַלע די חנופה מיט די עקעלהאַפטע זיסע רעד, איז זי גאָר איין אַנדער מענש. דאָס איז דער שענסטער יודישער טיפ פון פרויען, און אין וויען באַגעגנעט מען איהם זעהר אָפט. זי איז די אשת־חיל און האַלט אויס די גאַנצע פאַמיליע. פון איהר מאַן, ווייס איך נור, אַז ער האָט קיין מאָל קיין שטעלע ניט און איז אַ „שענער מאַן" — דאָס האָט זי מיר דערצעהלט אַ מאָל צעהן מיט גרויס שטאָלץ. זי האָט זיך מיר אַלס געקלאָגט אויף דער יודישער געמיינדע, וואָס זאָרגט ניט פאַר איהר מאַן. מעהר קיין שייכות צום יודישקייט האָב איך אין איהר ניט געזעהן.

איך האָב מיך אָבגעוואַשען, אָבגעטרינקען קאַפע און מיך צוגעלעגט, קלערענדיג שלאָפען ביז אַרום עלף — און דענסטמאָל געהען וואו איך האָב געדאַרפט. נאָר איינשלאָפען ווערען האָב איך בשום־אופן ניט געקאָנט. איך בין געוועזען צו אויפגערעגט פון דעם וועג, אין קאָפּ האָבען זיך גערעהט עפּיס פערמישטע געדאַנקען וואָס איינער האָט איבערגעשלאָגען דעם אַנדערען. עס האָבען אָנגעהויבען אַרויסטרעטען בילדער פון זיבעצען יאָהר צוריק, פון דער צייט, ווען איך

בין דאָס ערשטע מאַל געקומען קיין וויען. אַזוי בין איך אַבגעלעגען ביז א זעגער צעהן. זעהענדיג אז שלאָפען וועל איך שוין ניט, האָב איך מיך אויפגעהויבען און אזוי ווי איך בין געווען אָנגעטהאָן פונ׳ם וועג, האָב איך מיך געלאָזט געהן צום דאָקטאָר הערצעל...

(פאָרטזעטצונג קומט). בן־עמי

יוּדישֶׁע מִדוֹת.

— יודען זענען אכזרים, נידערטרעכטיג, פרעך, אונגלייבער, פאַלשע, געלדפרעסער, אהן שום אידיאל, אהן געפיהל, אהן מענשענליעבע, „וואָס אין דער קאָרט איז נישט דאָ“! — אַזוינע שבחים הערען מיר זעהר אָפט פון אונזערע שונאים.

— יודען זענען איין־איינציג עדעל פאָלק, באַרמהערציג, בעשיידען, עהרליך, טריי, פרום, מילד, אידעאַליסטיש, מיט הוילע מעלות! — זאָגען פיעל פון אונז.

ווער האָט באמת רעכט?

איך בין מודה ומתודה, אז איך געפין נישט אויף דער שאלה קיין אנדערע תשובה, ווי —ביידע האָבען נישט רעכט!..

ווען איך לייען די רוסישע „נאָווא ווערעמיע“, די פוילישע „ראַלא“, די פראנצעזישע „ליבר־פּאַראָל“ א. ד. ג. אנטיסעמיטישע צייטונגען, און איך זעה די שבחים מיט וועלכע זיי בעשיטען מיין פאָלק—רייסט זיך מיר ארויס פונ׳ם הערץ אַ געשריי: „אונפערשעמטע ליגנער!“ לייען איך אָבער „אונזערע“ צייטונגען, צי איך הער ווי די נייִמאָדישע דרשנים, אָדער ווי זיי רופען זיך „מטיפים“, ריהמען אונזער פאָלק מיט זיינע מעלות און הייבען איהם ביז׳ן זיבעטען הימעל — וויל זיך מיר אויך זעהר א געשריי טהון: „ניין, ס׳איז ניט אמת! עס הייבט זיך נישט אָן און לאָזט זיך נישט אויס!“

דער אמת איז, אונזער פאָלק האט גרויסע מעלות, ער האָט אָבער אויך נישט קיין קליינע חסרונות.

מיר קענען זיך גאנץ לייכט איבערציינען.

אין דער קלענסטער יודישער שטאָדט, וואו די לופט איז דורכגענומען מיט שרעקליכען דלות, איז אויך פערהאַנען פערשיעדענע חברות, נישט אויף וועלאָסיפעדען צו פאָהרען, צו שווימען, צו גליטשען, צו יאַגד א. ד. ג., נאָר גאָר אויף אַנדערע זאכען: צו נעכטיגען ביי קראַנקע, צו שטיטצען אָרמע, לערנען אָרמע קינדער, מטהר זיין מתים א. ז. וו.

דער יוד, דער קרעמער, שטעהט דעם גאַנצען טאָג פאַר דער קראָם, ווערד אויסגעפרוירען פון קעלט, אָדער פערברענט פון היטץ אויסגעהונגערט, אויסגעמאַטערט, אָבענד דאַרף ער רוה, ער דאַרף אויך נייטהיג דעם שלאָף, אום די צרות מיט די דאגות צו פערגעסען און כח צו האבען מאָרגען ווידער שטעהן אין קראָם. נאָר דער שמש ברענגט איהם אַ צעטיל פונ׳ם גבאי, אז ער זאל געהן צו אַ קראַנקען נעכטיגען, קלערט ער גאָר נישט, און הייבט זיך אויף און געהט, האָטש ער האָט געהערט זאָגען, אז די קרענק איז אַנשטעקענד און ער אליין איז אַ חלש, אַ שוואַכער מענש... ער גלויבט, אז „שליחי מצוה אינן נזיקין“ — דער וואָס געהט טהון אַ מצוה, דעם טרעפט קיין שלעכטס נישט... ער פערבלייבט ביי דעם קראַנקען די גאַנצע נאַכט, און ער מעג זיין אין דער היים דער פיינסטער בעל־הבית, דאָך טהוט ער ביי דעם קראַנקען אפילו אַזוינע זאַכען, וואָס קיין שום „אָרדענטליכע“ דיענסט וויל ביי איהר בעל־הבית נישט טהון, — ער איז אין דער חברה „לינת־הצדק“...

דער יוד, דער שוסטער, זיטצט און איילט זיך ביי דער ארבייט, עס איז פאַר יום־טוב און ער מוז אלע בעשטעלונגען ענדיגען, אויב נישט, וועט ער אָנווערען די קונדען און וועט נישט האָבען מיט וואָס יום־טוב צו מאכען. דערווייל טהוט מען איהם צו וויסען, אַז ס׳איז דאָ אַ „בר־מינן“ אין שטאָדט, לעגט ער באַלד אַוועק די גאַנצע אַרבייט און לויפט, און פערברייגגט אַ האַלבען טאָג אָדער מעהר — ער איז אין דער חברה „נושאי־המטה“...

דער יוד, דער סוחר, וואָס איז עטליכע טעג גוט פאַרשוואַרצט און פערפינסטערט געוואָרען „אונטער וועגענס“, די ביינער זיך געבראָכען אויף דער פוהר, אצונד דאנקט ער גאָט, אַז ער איז שוין אין דער היים און קען שוין ליגען אין בעט, און אַביסעל אויסרוהען — דערווייל קומט מען איהם זאָגען: ס׳איז דאַ אַ „גוסס“ — האפט ער זיך באַלד אויף, נעמט דעם „מעבר־יבק“ אונטערן אָרעם און לויפט, — נישט אומזיסט איז ער אַ „חברה־קדישא־מאַן“...

ווערד אַ יוד געוואָהר, אַז יענער „בכבוד׳ער“ יוד האָט נישט אויף שבת, וואַרפט ער אַוועק אייגענע עסקים, נעמט צו זיך נאָך איינעם, וועלכען ער איז מגלה דעם „סוד“ און געהט נדבות קלויבען — און יודען געבען אָהן געפרעגט...

ווער האַלט אויס די „תלמוד־תורה“, „בקור־חולים“? ווער טהיילט געלד די הונדערטער אָרמע לייט, וואָס שעמען זיך נישט אַליין צוגעהן „אויף די טהירען“? אָרמע אָרמע יודען!

גרייט אַ יוד אָן אויף שבת און יום־טוב, עסט ער נישט אַליין, ער טהיילט זיך מיט „אורחים“, ער זעטצט זיי מיט זיך ביים טיש...

דער יוד שלינגט אראָב פיעל עולות: מען בע׳גנב׳עט, מען בע־גזל׳ט איהם און ער שווייגט. „ער איז אַפילו ווערטה עטליכע יאָהר תפיסה, נאָר וואָס זאָל איך זיין דער שליח דערצו — זאָגט ער — זאָל ער קומען אויף אַנדערע הענד“.

פערדיענען יודען נישט צו הייסען „רחמנים בני רחמנים“?

אַ יוד איז פרום: פיעל פערשיעדענע פוילע געשעפטען, יאָגען און פלאָגען זיך נאָך אַ ביסען שוואַרץ ברויד, שטערט איהם נישט צו דאַווענען דריימאָל אין טאָג. עס הונגערט, עס ציהט, עס נאָגט ביים הארץ, ער פאלט שיער נישט אַנידער, און ער עסט נישט ביז ער לעגט טלית־ותפילין, ביז ער זאָגט זיך אָפּ דאָס גאַנצע גרויסע דאַווענען: „קרבנות“, „איזהו מקומן“, „הללויה׳ס“, אלעס, אלעס, אפילו עטליכע „פרשיות“ מיט אסך „יהי רצון׳ס“, חוץ „תהלים“ און „מעמדות“, און אַמאָל נאָך „חק לישראל“ אויך. הײנט זיין „מצוות“ האַלטען!... אַ שבת, אַ יום מנוחה האָט ער מיט ניין און דרייסיג „אבות־מלאכות“, אויסער וויפיעל „תולדות“ מיט „מדרבנן׳ס“. הײנט „ימים־נוראים“, אַ פסח א. ד. ג. אויף יעדען טריט און שריט האָט ער „מען טאָר נישט“... און „האָטש מען מעג יאָ, דאָך איז עס נישט גלייך“...

אַ יוד איז אַ מאמין, אַ בעל־בטחון: ער זעהט גוט, אַז אין דער ראָד, וואו מען האָט איהם אויסגעקריידט, איז שלעכט ביטער און פינסטער און די ברעקליך, וואָס פאַלען דאָרט, קענען נישט גענוג זיין אפילו פאַר אַ צעהנטיל פון דעם עולם, חוץ וואָס אַנדערע שטאַרקערע בעמיהען זיך די ברעקליך אויך אין גאַנצען אויס צו חאַפּען — דאָך פערליערט ער זיין מוטה נישט, ער דרעהט זיך אין דער ראָד, בויעט זיך הייזליך, פערלעגט זיך קראָמען און גלויבט אז „אין מעצור לה׳ להושיע“ (גאָט קען אַלע מאָל העלפען)... צווייטוויזענדיעהריגע צרות האָבען ביי איהם נישט אַוועקגערויבט די אמונה, דעם שטאַרקען בטחון אַז עס וועט דאָך מוזען בעסער ווערען...

דער יוד איז אַ אידעאַליסט: זיין רוה איז אַ שטיק „מדרש“, „עין יעקב“, אַ „פרק משניות“, זיין תענוג — אַ „בלאַט גמרא“, זיין עונג שבת — אַ גוטע דרשה, אַ פלפול, דאָס לעצטע ביסעל געלד גיט ער אויס אויף קינדער צו לערנען. און וואָס לערנען? — גמרא, פוסקים, אַלץ אַזעלכע זאכען וואָס קענען אין לעבען, פאַר דער וועלט גאָר נישט ניטצען. זאָל מען פריוועך אַ פרעג טהון אַ יודיש קינד: „אויף וואָס“ ער לערנט זיך, דאָס הייסט: וואָס וועט פון איהם ווערן דורך זיין לערנען, אָדער ווען ער וועט זיין לעהרע ענדיגען, וועט איהם אויסקומען די שאלה ווילד — דאָס יודישע קינד ווייסט גוט, אַז לערנען מוז מען „תורה לשמה“...

מען טרייבט דעם יוד, מען שלאָגט, מען פלאָגט, מען רויבט איהם, נפשות קומען אום (ווי עס האָט פאסיערט אין די לעטצטע צייטען אין גאליציע), און ער — לאַ־דַי עס קומט איהם נישט אויף די געדאנקען, אַז מיט נאָר אַ קליינינקייט, וואָלט ער געקענט אַלע צרות פטור ווערען אין איין מינוט, אז נאָר לייכט וואָלט ער געקענט פאַר זיך

עפֿנען אַלע „שערי רחמים“, שטעלט ער זיך נאָך און מאַכט ברייט אַ ברכה „שלא עשני...“ און זאָגט נאָך דערנאָך: „אשרנו! מה טוב הלקנו ומה נעים גורלנו! (מיר זענען גליקליך! ווי גוט איז אונזער טהייל און ווי זיס איז אונזער לאָאָז!)...

אַ יוד איז בעשיידען, אַ „שומע חרפתו ואינו משיב“ (ער הערט ווי מען זידעלט איהם און ענטפֿערט נישט), אפילו ווען מען זידעלט איהם אַז ער איז אַ „בעטריגער“, בשעת מען וויל מיט טריגערייַ פֿון איהם נעלט ציהען... ער איז אויך אַ מסתפק במועט, ער בעגניעגט זיך מיט אַ קליינִיקייט, ער זיצט אין קיין שענק, אין קיין קלובען, יאַ עסען, נישט עסען... אַ שטיקיל ברויד מיט אַ ציבעלע איז גענוג, אַבי דאָס לעבען ערהאַלטען... זיין לעבען איז זיין פֿאַמיליע, ער אַרבייט כל־ימיו נור פֿאַר קינדער. ביי חתונה מאַכען אַ קינד ציהט ער זיך ארויס די מאַרך פֿון די ביינער...

די מטבע האָט אָבער צוויי זייטען...

דער יוד איז באַרמהערציג, אַ בעל־רחמנות: ווען יענער האָט שוין נישט וואָס צו עסען, ווען ער ליעגט שוין קראַנק, ווען ער איז שוין אין געפֿאַהר, ווען ער שטאַרבט שוין אַוועק, — בעקומט דער יוד רחמנות, לויפֿט ער, טהוט ער, אָבער ביז דאַמאָלס?.. איידער עס האַלט האַלט ביי יציאת־נשמה?.. וויפֿיעל אַרבייט, וויפֿיעל מיה לעגט אַמאָל אַ יוד יענעם צו ברענגען „עד ככר להם“!... וויפֿיעל הונדערטער וואַרפֿט אַ יוד נישט איינמאָל אַרויס אום אַ אָרמערען קאָנקורענט „טיעף צו בעגראָבען אין דער ערד, אַז ער זאָל נישט קענען צו תחית־המתים אויפֿשטעהען!“.. און גלאַט אַזוי „מסיג־גבול“ צו זיין, יענעם געהן אין דעם וועג, דאָס ביסען ברויד פֿון מויל ארויסצורייסען — איז עפּיס ביי אונז אַ גרויסע זאַך?..

דער יוד איז פֿרום, יעדעם וואָרט, יעדער אות אין דער תורה איז ביי איהם טייער, נאָר ווי אַזוי איז ער זיך נוהג אָפֿט מאָל מיט „מצות שבין אדם להבירו“ (צווישען אַ מענש און דעם אַנדערן)? אין דער זעלבער תירה, וואו עס שטעהט געשריבען: „ואת החזיר... לא תאכלו“ שטעהט אויך: „לא תקום ולא תטור“ (זאָלסט זיך נישט נוקם זיין און זאָלסט נישט היטען קיין שנאה); „לא תשנא את אחיך בלבבך“ (זאָלסט אין הערץ קיין מענש נישט פֿיינד האָבען); „וחי אחיך עמך“ (דיין ברודער זאָל לעבען ביי דיר); „את כספך לא תתן לו בנשך“ (דיין געלד זאָלסט דו נישט געבען אויף פּראָצענט); ולא תונו איש את עמיתו“ (איהר זאָלט איינער דעם אַנדערן נישט נאַרען), און נאָך אַזעלכע מצות—אַנטלויפֿט דער יוד פֿון שנאה, נקמה, וואוכער א. ד. ג. ווי פֿון הזיר־עסען?

דער יוד איז אַ מאמין, אַ בעל בטחון, און פֿאַר וואָס שטעהט ער פֿאַר דער קראָם און נישט אין דער קראָם? פֿאַר וואָס רייסט ער ארויס קונים פֿון יענעמ׳ס קראָם? פֿאַר וואָס גלויבט ער נישט, אַז דאָס וואָס גאָט האָט איהם בעשעהרט וועט ער לייזען, האָטש ער וועט קיין הלול־השם נישט מאַכען, האָטש ער וועט יענעם נישט אַרויסרייסען דאָס ביסען פֿון מויל?...

דער יוד איז אַ אידעאַליסט, דאָך אַז אָרים איז קיין שאַנד נישט איז נור אַ ווערטיל, אָבער אין אמת׳ן איז ביי איהם אָרים די גרעסטע הרפה, און דער גרעסטער יחום — געלד! אפילו פֿון דער תורה, וועלכע לערנט דעם יוד, אַז אַלע מענשען זענען גלייך, האָט זיך דער יוד געמאַכט „שלישי“, „ששי“ און „מפטיר“ בעזונדער פֿאַר רייכע, און „רביעי“, „חמישי“, „הוספות“ פֿאַר אָרמע...

אַ רייכער בעשיינט אַ שמחה, זיטצט אויבענאָן, שטעהט אין שול אויף מזרח און זאָגט אַ דעה, האָטש ער ווייסט נישט וואָס און וואו... זאָל אַ קליגער אָרימאַן זיך אונטערשטעלען זאָגען אַנדערש ווי דער בהמה׳שער גביר, איז ער אַ עזות־פנים!

מאַכט אַ עושר חתונה אַ קינד און וויל ווייזען, אַז ער איז אַ פֿיינער מאַן—מאַכט ער אַ „אָרום־מאָלצייט“... ער גיט די אָרמע־לייט אויך צו עסען, נאָר זאָלען זיי וויסען, אַז זיי זענען אָרמע־לייט... מיט „בעלי־בתים“ צוזאַמען זעצט מען זיי הלילה נישט... דער יוד, דער אידעאַליסט פֿערגעסט גאָר, אַז „אב אחד לכלנו“ (מיר אַלע האָבען איין פֿאָטער), אַז פֿיעל פֿון די אָרמע־לייט האָבען אֶפֿשר פֿיעל מעהר ווערט, ווי די גרעסטע „שמחה־בעשיינער“.

אַז אַ יוד האָט צוויי זיהן: אַ אָרמען און אַ רייכען — טשאַטשקעט ער זיך מיט׳ן רייכען און דעם אָרמען לאָזט ער אַמאָל איבער דער שוועל נישט... ער האָט פֿון איהם הרפות און בושות...

אַ רייכער מעג טהון אַלעס וואָס זיין הערץ בעגערט, בלייבט ער דאָך אַ לייטישער מענש, און אַ אָרימאַן ווערד באַלד אַ אָרומער „בעל־עברה“...

דער יוד איז בעשיידען, נאָר ווען? אַז ער האָט צו טהון מיט אַ „פּריץ“, אָבער אַז ער האַנדעלט מיט אַ יוד?... אין שול?... זאָל זיך איהם נור דאַכטען, אַז עמיצער האָט פּוגע בכבודו געווען אין אַ מינדסטע זאַך? אַז ער האָט נישט בעקומען אַזאַ עליה ווי ער איז ווערטה?.. וויפֿיעל פּעטש פֿליהען? וויפֿיעל בלאָטע, וויפֿיעל שמוטץ ווייזט ער דאַמאָלס אַרויס פֿאַר דער וועלט?

אַ יוד איז אַ מסתפק במועט, און זיידענע קליידער? און די לעצטע מאָדעס פֿון פּאַריז? און צירונג?... ער דאַרט, ער הונגערט, פֿאַר אַ גראָשען פֿערדיענסט איז ער גרייט אַלעס צו טהון, און דאָס ווייב אין שול אַריין מוז האָבען אַ ניימאָדישען הוט, אַ זיידען קלייד און בעהאַנגען זיין ווי אַ ציגיינער...

דער יוד ליעבט זיינע קינדער מעהר ווי זיין לעבען, און דאָך, אַז עס קומט אַ שידוך צו טהון מיט אַ קינד, קוקט ער נישט אַזוי ווייט אויף אַ תכלית, ווי „עס זאָל שען זיין“, דאָס הייסט, אַז די מחותנים זאָלען חאָטש אַרויסקומען פֿון „שענע לייט“, פֿון רייכע! חאָטש דאָס רייכקייט האָט עפּיס נישט געשטאַמט פֿון אַ ריין אַרט...

אַז אַ יוד מאַכט חתונה אַ קינד, איז דאָס ערשטע דער „אויסשטעהר“: קליידער און קליידער! אי די קליידער וועלען באַלד אַרויס פֿון דער מאָדע“ און זיי וועלען באַלד טויגען אויף כפּרות — וואָס .עהט דאָס איהם אָן? קודם כל מוז שען זיין פֿאַר לייטען, און פֿערזאָרגען זאָל שוין גאָט...

ובכן זעהען מיר אַז איינער און דער זעלבער יוד איז אַ רחמן און אַ אכזר, פֿרום און ניט פֿרום, אַ אידעאַליסט און מאַטעריאַליסט, בעשיידען און פֿרעך, אַ מסתפק במועט און אַ פֿערשווענדער, אַ ליעבהאָבער פֿון דער פֿאַמיליע און אַ קאַלטבלוטיגער...

די יודישע מעלות געפֿינען זיך ביי קיין אומה ולשון נישט; די חסרונות אָבער זעהט מען אויך נישט אין דער זעלבער מאָס ביי קיין .עם נור ביי יודען... אמת, מיר וויסען גאַנץ גוט די סבה פֿון וואַנען עס נעהמען זיך צו אונז אַזעלכע מיאוסע הסרונות: נאָך אַזאַ ביטער פֿינסטער לעבען, נאָך אַזויפֿיעל צרות און רדיפֿות וואָס יודען האָבען איבערגעלעבט וויפֿיעל הונדערטער יאָהר, איז גאָר קיין חידוש נישט וואָס עס האָט איבערגעלאָזט שלעכטע סימנים און אַנדערע נישט שענע מדות; אַ אַנדער פֿאָלק זאָל אַזוינס איבערלעבען ווער ווייסט וואָס פֿאַר אַ פּנים עס וואָלט געהאַט... דאָס אַלעס איז אמת, נאָר מיר מוזען וויסען אונזערע הסרונות, אונזערע אמת׳ע יודישע פֿאָלקס־פֿריינד דאַרפֿען נישט, טאָרען נישט עס פֿערלייקענען; פֿערקעהרט מיר דאַרפֿען אָפֿט רעדען דערפֿון, כדי מיר זאָלען אויסבעסערען די שלעכטע מדות און וואָס ווייטער אַליץ מעהר שטאַרקען די גוטע יודישע מדות.

ע. נ. פֿרענק.

יַעֲנְקֶעלֶע.

ווי אַ ווארעם אין דער פֿינסטער,
שוואַך און שטום און בלינד,
לעבסט דו אפּ די קינדהייטיאהרען,
יודיש קינד!... (ש. פֿרוג).

ווינטער האָט דאָס תלמוד־תורה הייפֿיל גאָר איין אַנדער פּנים געהאַט:

די פֿערבייגעהענדע בלאָטיגע קאַנאַווע איז היינט שטאָלץ און גלייך אויסגעצויגען געלעגען, איבערגעדעקט מיט דעם קלאָרען פֿערפֿרוירענעם שניי.

די בערגליך מיסט זענען פּערוויישט געוואָרען מיט שניי, און האָבען טאַקי געהאַט אַ פאָרמע פון בערג, ניט פון געוועהנליכע פּראָסטע בערג, נאָר עפּיס אַ זעלכע וואָס מע זעהט נישט אין אונזערע מקומות.

דער צעבראָכענער ליימענער, כלומר׳שט צוויי־עטאַזשנער־בנין, איז ווי נייער, ווי גאַנצער געוואָרען; אויף די פערשמוצטע איינגעהוי־קערטע פענסטער, האָבען היינט קלאָרע, ווייסע, דיקע פון שניי ווי פּאַר־האַנגען געשיינט, אויף זיי אַלערליי מוסטערן פון פייגלען, בלומען, וואָס דער פראָסט האָט אויסגעשניצט, און דאָ וואו ס׳איז גאַנצע שטיקער לייהם און ציגעל אויסגעריסען געוועזען, האָט אויך דער שניי אין גאַנ־צען פערלאַטעט. און קעגען דער גאַנצער נאַטור האָט דער מויער אַזוי ווי מיט שטאָט און גרויסקייט זיך געהאַלטען, און דער שמאָלער טונ־קעלער רויך פון דעם איינגעבויגענעם קוימען האָט זיך אין דער הויך אין דער גאַנצער מאַססע פון העל־בלאָה אַזוי רוהיג און שלאַנק געצויגען.

פון אויבען, פון די אָנגעגאָסענע, גליטשיקע טרעפּ האָבען זיך געשטופּט און מיט טימעל אַראָפּגעשאָטען אַ סך קינדער, יונגליך פון 8 ביז 14 יאָהר, אַלע אָרים און אָפּגעריסען. נאָר איין מינוט זענען זיי אַלע אַרויסגעהענדיג צוזאַמען געשטאַנען, ווי מישב זיין זיך וואָהין צו געהן, און באַלד טאַקי האָבען זיי זיך צעטהיילט אויף דריי פּאַר־טיעס, פון וועלכע די ערשטע איז געשווינד אַוועקגעגאַנגען, ווער אַהיים, ווער אויף דעם „טאָג עסען”, און אַנדערע אַזוי זיך דורכלויפען איבערען שטאָדט. די צווייטע איז אַוועק אויף דער זעלבער קאַנאַווע און מיט היטץ און צופרידענהייט אָנגעהויבען זיך גליטשען אויף דעם האַרטען שאַרפען גליטש.

די דריטע פּאַרטיע האָט גענומען מאַכען גימנאַסטיק, איינער דעם צווייטען האָט אָנגענומען, דאַכט זיך כלומר׳שט אויף צו שפּילען זיך, נאָר דערפון איז אַרויס געוועהנליך פון ביידע צדדים אַזעלכע אמת׳ע קלעפּ, אַז די מאָגערע, אויסגעדאַרטע ביינער זענען שיעור ניט צעבראָכען געוואָרען... איינער דעם צווייטען פלעגט אָננעהמען אַ וואַרף טהון איהם און אַרויפפלעגען זיך אויף איהם אָהן רחמנות און שלאָגען איהם אַזוי לאַנג ביז יענער פלעגט שיעור ניט טויט בלייבען, נאָר דאָך פלעגט יענער ניט וויינען, ניט ווייזען חלילה אַז מען האָט איהם בייגעקומען.

און אויך היינטיג מאָל האָט זיך דאָס זעלבע געטראָפען היינט איז געגאַנגען אַ געשלעג פון צוויי געזונדסטע יונגליך; ווער עס וועט גובר זיין, דעם קומט פון דעם שלאַפערען 10 געלע מעשענע קנעפּ. דאָס געוועט איז פאָרגעקומען פאַר אַ חברה יונגליך אַלס עדות, וועלכע האָבען פון נייגיריגקייט, ווער וועמען וועט „ביי־קומען”, פערגעסען די שרעקליכע קעלט וואָס האָט זייערע ביינער דורכגענומען, דעם אונרוהיגען הונגער, וועלכער האָט אָהן רחמנות דאָס האַרץ געצויגען, אויך די פרישע קלעפּ, וואָס זיי האָבען ניט לאַנג פון רבי׳ן געקריגען.

ניט ווייט עטוואָס פון אַלעמען איז געשטאַנען נאָך אַ יונגעל; ער, ווי עס ווייזט אויס, האָט מורא געהאַט צו־ריקען זיך אַהין, וואו די מלחמה געהט פאָר. אַזוי האָט עס צום וויינינגסטענס אויסגעוויזען פון זיינע גרויסע, טונקעלע אויגען, וואָס האָבען זיך געוואָרפען מיט מורא, פון די לאַנגע שוואַרצע ברעמען, וואָס האָבען זיך פערמאַכט און געעפענט, ביידע הענד האָט ער געהאַלטען צוזאַמען־געלייגט אין די אַרבעל אַרויף צום האַרצען, וואו דאָס צעריסענע בגד׳ל האָט זיך אין גאַנצען אָפּגע־שפּילעט (די קנעפּליך האָט ער שוין לאַנג אויסגעריסען און פערשפּילט), און די הוילע ברוסט האָט זיך אויף דער קעלט אַרויסגעזעהן דורך דעם צעריסענעם העמד; אויפ׳ן האַלז האָט ער געטראָגען אַ גרויסען שמו־ציגען האַנטוך וועלכער איז געוועזען אַזוי בריה׳ש פערוויקעלט און פערבינדען, אַז די גאַנצע האַלז איז אויפגעדעקט געוועזען, גאָר ביי ביידע זייטען האָבען זיך געשלעפּט צוויי לאַנגע לייצעס, וואָס דער ווינד פלעגט אין דער הויך אַלע מינוט אויפהייבען און אומוואַרפען: אויף די פיס האָט ער געטראָגען אַלטע צעריסענע גרויסע שיך.

די ליפּען זענען ביי איהם געווען פערביסען, דאָס געזיכט געל־בלאָה, די הויט צעדראַפּעט און וואונדען, נאָר דערפאַר די טונקעל־קאַרע אויגען האָבען לעבעדיג־נערוויז זיך געוואָרפען.

עפּיס איז ער היינט נאָך אומעדיגער ווי שטענדיג. אַ גאַנצען טאָג האָט ער ניט געגעסען. דער רבי האָט איהם היינט שטאַרק געשלאָגען, ווייל אויף מאָרגען האָט מען זיך גערעכט די גבאים וועלען קומען פערהערען די קינדער און ער איז אפילו ניט קיין „שלעכט” יונגעל, נאָר אַנשטאַט וואָס ער האָט געדאַרפט חזר׳ן די גמרא האָט ער זיך אין קנעפּליך פערשפּילט, דערפאַר האָט איהם דער רבי גוט מכבד געוועזען, די אויערען ברענען נאָך איצט ביי איהם און זיי הענגען דאַכט זיך ווי אין דער לופטען, און די רעכטע באַק איז נאָך איצט אַזוי בלאָה און עס זענען אויף איהר קענטיג אַלע פינגער פין רבי׳נס דאַרע האַנד. נאָר דאָך אין גאַנצען אַוועקגעהן פון די יונגליך האָט ער עפּיס ניט געקענט, עפּיס מוז מען זיך דאָך אויך פערגינען אַ שפּיעל טהון, נאָר ווי אַזוי? גליטשען זיך אויפ׳ן גליטש איז אומעגליך, די שיך זענען אַזעלכע שלעכטע אַז געהן אפילו קען מען ניט אין זיי, און בפרט זיך גליטשען. פּראָבירען זיך „ווער ס׳איז געזונטער”, איז נאָך ביי איהם קראַנק דער אַקסעל פון די קלעפּ וואָס ער האָט בעקומען מיט דריי טעג פריהער פון אַזאַ שפּיעל. אין קנעפּליך שפּיעלען, איז ער־שטענס זעהר קאַלט אין די הענד, און צווייטענס האָט ער אַיין קנעפּיל ניט ביי זיך, דאַרף מען חאָטש קוקען ווי אַנדערע שלאָגען זיך, ווי לייט שפּיעלען.

— יענקעל! — האָט פלוצלונג אַ יונגעל פון חברה צו איהם אַ געשריי געגעבען, — וואָס שטעהסטו עפּיס פון ווייטען, זיי זיך מודה, דו האָסט מורא?...

יענקעל האָט זיך לייכט אַ טרעסעל געטהון.

— ניין, איך האָב ניט מורא — האָט ער זיך געשטאַרקט צו ענטפערן.

— ליגנער, דו האָסט מורא מען זאָל דיר ניט געבען „אַ חלק”. אָ, דו ביסט גאָר אַ באַבע! וויפיעל ביזטו אַלט, יענקעל?...

— 11 יאָהר איז מיר געוואָרען אין חשון — ענטפערט יענקעל מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגען.

— 11 יאָהר אַ בחור און דו האָסט כוח ווי אַ קאַטין! דיין טאַטע זאָגט מען, איז געוועזען דוקא זעהר אַ געזונטער.

— אַהאַ מיין טאַטע! — ענטפערט יענקעל מיט שטאָלץ — מיין טאַטע קען אַליין אויפהייבען אַ וואָגען האָלץ, מיין טאַטע איז געזונטער פון דעם גרעסטען פערד!...

— וואָס־זשע ביסטו, יענקעל, אַזאַ גאָר־נישט! — בעמערקט שוין אַ צווייטער יונגעל.

— ניין, שמעריל, איך בין אויך אַ געזונטער!

— ביזט אַ ליגנער! שאַ, לאָמיר זיך „פּראָבירען”, וועלען מיר זעהן.

— ניין, ניין! דאָס וויל איך ניט.

נאָר יענקעל האָט נאָך קיין צייט געהאַט אומקוקען זיך, האָט איהם שוין איינער אַ שלעפּ געטהון פאַר איין לייצע פון האַנטוך, און אַ צווייטער פאַר די צווייטע, און יענקעל, ניט וויסענדיג ווי אַזוי ס׳איז געוואָרען, איז אַוועקגעפאָרען, אויף אַלע פיר, איבער׳ן שניי.

לאַנג האָבען איהם זיינע חברים געשלעפּט, לאַנג האָט זיך זיין מאָגערער קערפּעריל צוזאַמען מיט׳ן לאַנג אָפּגעשפּיליעט קאַפּאָטקעלע נאָכגעשלעפּט אויף דער ערד איבער׳ן קאַלטען שניי: אָפּט האָבען זיך די גרויסע צעריסענע שיך פערטשעפּעט אין אַ שטיק האָליץ, אין אַ שטיין. ער האָט געשריען, זיך געוואָרפען מיט די הענד און פיס, נאָר זיי האָבען אַליץ ווייטער איהם געשלעפּט, זיין געזיכט איז געוועזען אָנגענומען מיט שטיקער שניי, דער אָטהעם האָט זיך ביי איהם פערהאַפּט...

זיי האָבען איהם פערשלעפּט ווייט נעבען אַ פּאַרקען, דאָרט וואו קיינער געהט ניט. און ערשט דאָרטען האָבען זיי איהם אָנגעטהיילט איבער׳ן קאָפּ, אין בויך, מען האָט איהם געציפּט, געריסען... און אַז דער קרבן איז שוין כמעט ווי טויט געלעגען, האָבען זיך די קונדייסים פאַנאַנדערגעלאַכט, און אָפּלאָזענדיג איהם געזאָגט:

— זאָלסט, יענקעל, קיינעם ניט דערצעהלען!

— אויב ניט, וועט מען דיר מאָרגען ווייטער געבען פון די זעלביגע!

— און איצטערדיגע קלעפּ האָט מען דיר געגעבען, אַז דו זאָלסט ווייטער קיין מורא האָבען, אַז דו זאָלסט ווערען געזונטער און ניט זיין אַזוי יהסנ׳דיג ביי זיך ווי אַ גביריש יונגעל...

אז יענקעל האָט זיך אויפגעהויבען פון קאַלטען בארג שניי נעבען פּאַרקען, איז שוין פינסטערליך געוועזען. איהם האָט זיך געדאַכט אַז ער האָט געשלאָפען, נאָר אויפשטעהן האָט ער ניט געקענט, אַלע ביי־נער האָבען איהם שרעקליך וועה געטהון, קיין כוח האָט ער שוין ניט געהאַט, דאָס הארץ האָט 'נעצוויגען, דער הונגער האָט געדרוקט... און די היים איז אַזוי וויט, אַזוי וויט... ער קען איין טריט ניט מאַ־כען, די פיס פאָלגען איהם ניט. א שרעקליכער אומוטה איז אויף איהם אָנגעפאַלען. אינווייניג האָט איהם געקלעמט, עפּיס האָט ער ניט געוואוסט וואָס צו טהון, וואוהין צו קערען זיך, און א שרעקליכע פער־צווייפלונג, ניט נאָך זיינע קינדערישע יאָהרען, האָט זיך איהם אויף זיין בלאַס פּנים'ל אויסגעדרוקט. ער האָט זיך צוריקגעזעצט אָהן כוח און מיט ביידע פערפרוירענע הענדליך האָט ער דאָס צעשלאָגענע פּנים בעהאַלטען, און הייסע טרערען האָבען זיך געגאָסען אויף די פרישע וואונדען, אויף דעם עלענדען געזיכט.

נאָר ער האָט זיך ערוואַכט, עס זענען פערפרוירען געבליבען די טרערען אין די אויגען, ער האָט זיך שווער אויפגעהויבען און זיך פאַר־מעליך אוועקגעשלעפּט.

דורכגעהענדיג איינינע שיינע גאַסען איז ער ווי פרייליכער גע־וואָרען. ער האָט זיך ניט ווילענדיג אָפּגעשטעלט ביי יעדער פענסטער, און ניט פערשטעהענדיג, אויף אַלעס זיך אומגעקוקט. אויף די ברייטע טראָטואַרען זענען פיעל שפּאַצירענדע געגאַנגען ווארים און פראַנטיש געקליידעט. די אַלע גרויסע פענסטער פון די רייכע מאַגאַזינען, זענען ווי ביי טאָג ליכטיג העל בעלויכטעט געוועזען, און יעדער זאַך וואָס איז צום אויסשטעלונג געלעגען האָט געהאַט גאָר איין אַנדער חן.

ביי איין פענסטער פון א מאַגאַזין פון שפּיעל־אינסטרומענטען איז יענקעל געבליבען שטעהן מעהר ווי אומעדום. דאָרטען האָט ער זיך אַזוי פעראינטערעסירט, אַז ער האָט אין אַלעס פערגעסען. דאָס האָט ער שטענדיג אַזוי ליעב געהאַט! א מאָל האָט ער געמאַכט א פידעלע, ער האָט ביי'ם טאַטענס פערד סטרונעס אויסגעריסען, און ווי נור דער קליינער הילצערנער סמיטשעק פלעג א ריהר טהון פלעגט עפּיס ארוים אַזאַ טאָן, אַז ביי איהם אין האַרצען פלעגט זיך אָנהייבען ריהרען און עס פלעגט איהם אַזוי גוט, אַזוי זיס ווערען... נאָר דער טאַטע, דער שטרענגער טאַטע האָט זיך צו איהם גענומען, און פון דעם פידעלע מיט'ן סמיטשעק איז קיין זכר ניט געבליבען, און האָט איהם אָנגעזאָגט אַז ער וועט איהם „די הויט אראָפּשינדען", אויב ער וועט נאָך אַמאָל וואַגען זיך געהן צום פערד!

אָבער די פידעל וואָס ליעגט דאָ אין פענסטער איז איין אמת'ע פידעל, א שיינע, אַ גרויסע, און שפּיעלט געוויס אַזוי ווי ביי די כלי־זמר. און דאָס איז אַ|טראָבע ווי ביי'ם פאַסטוך, נאָר ניט קיין בלעכענע, נאָר אַ שוואַרצע מיט גאָלדענע קנעפּליך, און אָט דאָס איז אַ האַרמאָניע, אַזוי ווי ביי דער פּראַטשקעס זוהן, יאשען, און אָט די גרויסע טראָ־בעס איז אַזוי ווי ביי די סאָלדאַטען וועלכע שפּיעלען אַזוי שיין; ער געדענקט, ער איז אַמאָל נאָך־געלאָפען דריי גאַסען א הונגעריגער נור זייער שפּיעלען צו הערען... און אָפּשטעלענדיג זיך נאָך אין איין פענסטער, געפעלען איהם די ביכער מיט די שיינע בונדען, מיט די גרויסע גאָלדענע אותיות, און אין איין אַנדער פענסטער געפעלען איהם זעהר די שיינע אויסגעשטעלטע בילדער! איהם ווילט זיך פון דעם אַלעם גאָר ניט אוועקגעהן, נאָר קוקען און קוקען אויף די אַלע שיינע וואונדערליכע זאַכען.

נאָר די היים איז נאָך ווייט. ער דאַרף נאָך געהן אַלס ווייטער און ווייטער. ער איז שוין איבערגעגאַנגען די פּאַראַדנע גאַסען און איז אריין אין די אָרימע פינסטערע קרומע געסליך. דאָרטען פינקלען פון ווייטען, קוים קוים צו זעהן, קליינע פאַנאַרליך פון די אָרימע ארביי־טערס און אַזוי אָרימע הייזליך.

און יענקעל הייבט ווייטער אָן זיך פיהלען ניט גוט, ווי פריהער דריקט איהם דער הונגער, דאָס הארץ ציהט און קלעמט... איהם ווילט זיך וויינען, ער פיהלט שוין באַלד די היים, באַלד וועט ער זעהן דער

מאמע און אויסגיעסען פאַר איהר אַלעס וואָס האָט זיך פאַר דעם טאָג אויף זיין הערציל אָנגעקליבען...

(ענדע קומט) רחל ברכות.

יודען אין ארץ־ישראל.

II.

ראשון־לציון.

פון מקוה־ישראל דאַרף מען זיך אייגענטליך אומקערען צוריק צו ירושלים'ער שאָסיי און אָפּגעהענדיג אַ שעה נעהמט זיך ערשט רעכטס דער וועג קיין ראשון־לציון. נאָר מיר קענען דורכגעהן די מקוה ישראל־פעלדער. דורכגעהענדיג די אַלייע פון גראַנאַטען, וועלכע זענען אָהן בלעטער, קומען מיר אין א אַלייע פון יונגע גרינע פרישע ציפּ־רעסען. אָט געהען מיר פערביי דעם קבר פון'ם גרויסען גרינדער פון מקוה־ישראל ק. נעטער, וואָס איז שטענדיג בעהאַנגען מיט בלומען־קרענצען. מיר זענען איבערגעגאַנגען דעם באָדען פון מקוה ישראל, און ארום אונז איז פוסטע פעלדער. אָקעגען אונז צו מערב זעהט זיך די ווייסע זאמד־בערג פון ים, און אין מזרח די קייט פון „הרי־יהודה", וואָס זענען איינגעוויקעלט אין א מאַטאָווען וואָלקען, וואָס זעהט אויס ווי אַ דינער דורכזיכטיגער אַוואַל, דורך וועלכען מע זעהט גוט ארויס וואָס עס טהוט זיך אויף די ווייטע בערג. די גאַנצע ערד איז בעדעקט מיט גרינעם גראָז, וואָס האָט אין זיך אַזאַ זעלטענעם גרינעם פאַרב, וואָס נור דער וועלכער האָט איהם געזעהן קען זיך עס פאָרשטעלען. אינ'ם גראָז איז אָנגעשטעקט צעהנדלינג טויזענדע בלומעליך פון פערשידענע פאַרבען, פון זיי צייכענט זיך אויס די בעוואוסטע „חבצלת־השרון" מיט איהר זעלטענעם מאַלין־פאַרב.

די זון לאָזט זיך שוין הערונטער, מיר זענען שוין ניט ווייט פון ראשון־לציון, מיר זענען שוין ביי די חורבות פון אַלטען „בית דגן"— אָט דאָ איז „דגון", דער אַלטער גאָט פון די פּלשתים, געפאַלען פאַר אונזער „ארון־אלהים". — די זון איז שוין אויף די שפּיצען פון די אָליוון (עצי זית), דער זילבערנער קאָליר פון זייערע קליינע בלעטליך איז בעגילדעט פון דער זון; אויף איינינע ביימער, וואָס שטעהען מעהר צום מזרח, פאַלען שוין די זילבערנע שטראַלען פון דער לבנה. אָקע־גען אונז זעהען מיר בנינים פון צווישען זעהר פיעל ביימער. מיר זענען שוין ווירקליך אין די טוט־אַלייע (זיידען־ביימער) פון ראשון־לציון, וואָס פאַר א קאָנטראַסט צווישען די וויסטע פערלאָזענע אַראַבישע פעלדער צו די פעלדער פון דער יודישער קאָלאָניע ראשון־לציון! גלייך אין דער אַלייע בעמערקען מיר שוין אַז מיר זענען עפּיס אריין אין אַ אַנדער וועלט, אין א וועלט פון קולטור, וואו די וויסענשאַפט האָט זיך פעראייניגט מיט מענשליכע הענד צו מאַכען פון א מדבר אַ גן־עדן. ווי שיין זענען די מיראָזען (אַזעלכע ביימליך וואָס האָבען געלבע שמעַ־קענדיגע בלומען און דינען פאַר א לעבעדיגען צאַם צו די וויינגערטנער) פון די ביידע זייטען וועג, וואָס פאַר אַ סימעטריע איז די שורות פון די וויינגערטנער! — אָט ליגט א יונגער מאַן איינגעבויגען אין דרייען און האַלט אין האַנד אַ מעסעריל און קלינט זיך אַליין ביי וועלכע „אייגעל" זאָל ער בעשניידען דעם ווינשטאָק *). קענטיג אַז ער איז נעפאַלען אויף א גלייכען פלאַן, וואָרום ער האָט מיט חשק א שניט געטהון און האָט פרעהליך אַ זינג געטהון: „האח ראשון לציון עיר כוננו ידינו". — איין ערך 50 קלאַפטער פון איהם דרעהט זיך נאָך אַ פּועל ארום א שטאָק, זיין שטערען איז שטאַרק פערקנייטשט, קענטיג אַז ער האָט פאַר זיך א הארבע שאלה: ווי אַזוי זאָל ער דאָ שניידען דעם ווינשטאָק, דער שטאָק איז זעהר אַ איידלער, מע מוז זיך אויף איהם נעגוג

---

*) יעדעס יאהר מוז מען די ווינשטעקע (גפנים) בעשניידען, דאס הייסט אראפּנעמען די אלטע צווייגען, ס'איז דערביי דא זעהר א גרויסע קענטעניס, ווייל פון בעשניידען איז ניט נור אפּהיינגיג די צאהל פון די טרויבען נאר אויך דער קיום און דאס געזונד פונ'ם ווינשטאָק. יעדעס ארט פון וועלבעס ס'איז ארויס א ריטעל ווערט אנגערופען א אייגעל, און מע דארף זיין זעהר געניט וויסען יעדער שטאק ביי וועלכען אייגעל זאל מען איהם בעשניידען.

מיהען... דער מעסער שניידט, נאָר דער שניידער איז ניט צופֿרידען, ער זינגט מיט זעהר אַ אומעדיג קול: „דמעי ירטיבו ציון את הרריך“...

אָט פֿאָהרען אַ פּאָר יונגע רייטער. דאָס איז 2 קאָלאָניסטען וואָס פֿאָהרען שוין אַ היים פֿון די וויינגערטנער, — מיר געהען זיי נאָך אין קאָלאָניע. רעכטס איז אַ קליין הייזיל אײַנגעטונקט אין גרינס, דאָס איז דאָס „חסידישע שטיבעל“. דאָ וויל מען זיך דאווענען נוסח הר״י: מען קריגט זיך ניט חלילה מיט קיינעם, זאָלען זיך די איבריגע דאווענען ווי זיי ווילען, זאָל זיך יעדער געהן זיין וועג...— מיר זענען אַרויף אויפ׳ן בערגעל, מיר שטעהען איצט אין אַ גלייך געפּלאַניוועטע אונסגעברוקירטע גאַס, פֿוןביידע זייטען זענען ביימער און פּאַליסאַדניקעס, הינטער זיי הייזער, אנדערע זענען פֿון 2 שטאָקען נאָר די גרעסטע טהייל איין שטאָק; די ביימליך נעהמען זיי אַרום פֿון אַלע זייטען, די אקליפּטוס־בלעטער קלאַפּען מיט זייערע גרינע צווייגען, וועלכע זענען בעדעקט מיט פֿרישע גרינע בלעטער, אין די דעכער. נאָר די טוט־ביימער זענען נידריגער, זיי זענען איצט אָהן בלעטער, דורך זיי קען מען קוקען אין די אָפֿנע פֿענסטער. אָט שטעהט אויפ׳ן טיש וואָס צווישען צוויי פֿענסטער אַ בלישצענדער ווי גאָלד, אַ קאָכענדיגער סאַמאָוואַר, אַ פֿרוי פֿון אַ יאָהר 40 ווישט 8 שאָלען, צעשטעלט זיי יעדערע אויפ׳ן פּלאַץ. די דילן זענען פֿון רויטע קאַכעלאַך זעהר ריין און בלישצען פֿון ווייטען. די איינינגע דיוואַנעס וואָס שטעהען אַרום די ווענט זענען בעדעקט מיט שניי־ווייסע לאַליכער; אַז דער ווינט טהוט אַ בלאָז זעהט מען אַז אונטען איז פשוטע ברעטער צוזאַמען געשלאָגען, וועלכע האַלטען זיך אויף קעסטליך; אין מזרח־וואַנד אונטער רוטשילד׳ס בילד הייננט אַ פֿידעל און אויף אַ איינפאַכע עטאַזשערקע ליגען אַסך נאָטען.

דריי גרויסע געביידעס וואַרפֿען זיך אונז אין די אויגען, די נאָהענסטע צו אונז שליסט די גאַס צום מזרח־זייט. אויף דער טעראַסע מיט די טרעפּ וואָס געהען אַרויס אין גאַס שטעהען אַ סך מענשען, אַנדערע געהען אַריין אינוויינינג, דאָס איז די שול וואו מען דאַוונט איצט מנחה; די שול איז ניט זעהר גרויס נאָר זעהר סימעטריש. קיין גראָסער עולם איז אין שול ניטאָ, נאָר אַ דריי אָדער פֿיער מנינים. נישט קיין גוטען רושם מאַכט דער אויבענאָן וואָס איז מיט שענערע בענק, וועלכע זענען בעשטימט פֿאַר די בעאַמטע פֿון אדמיניסטראַציאָן, אַודאי איז זעהר ביטער דער געדאַנק אַז מיר שלעפּען אַריין אפילו אין אונזער הייליגע שול די מיאוסע מדות פֿון גאוה וכדומה; נאָר דעם אמת דאַרף מען זאָגען אַז די מיאוסע מדות זענען דאָ אין ארץ־ישראל פֿאָרט אביסעל איידעלער, מע קריגט זיך חלילה ניט פֿאַר קיין פּלאַץ אָדער פֿאַר ששי, מפטיר א. ד. ג. און די שול איז ווירקליך אַ בית־אלהים.

אַקעגען דער שול, אינ׳ם גרויסען הויכען הויז וואָהנט דער אַדמיניסטראַטער פֿון ראָטשילד׳ס קאָלאָניעס אין יהודה (ד״ה: ראשון־לציון, עקרון און אַטהייל, פּתח־תקוה), דאָ איז אויך די ביוראָ פֿון דער אַדמיניסטראַציאָן.

אין ראשון־לציון געפֿינט זיך בערך 74 קאָלאָניסטען: 9 פֿון זיי זעלבסטשטענדיגע וואָהנען ניט אין דער קאָלאָניע, פֿון די איבריגע 66 זענען 26 זעלבסטשטענדיגע, די האָבען פֿון דער אַדמיניסטראַציאָן גאָר נישט גענומען אויסער אַלגעמיינע קאָסטען, דאָס הייסט: דאָקטאָר, מעדיצין, וואַסער, שולע פֿיר קינדער, וועכטער, א. ז. וו.— ביז אַהער האָט מען זיך געשראָקען: גאָט ווייס וויפֿיעל די אַדמיניסטראַציאָן וועט דערפֿאַר רעכנען, איצט אָבער ווייס מען שוין קלאָר אַז זי רעכנעט 3% פֿון דער הכנסה פֿון יעדען קאָלאָניסט. די איבריגע 40 קאָלאָניסטען זענען אָבהייניגיג, אַנדערע האָבען בעקומען אַ ל ע ס וואָס זיי האָ ב ע ן פֿון דער אַדמיניסטראַציאָן און אַנדערע נור געוויסע זאַכען; מיט אייניגע יאָהר צוריק האָבען זיי אויך קלאָר ניט געוויסט וואָס זיי זענען שולדיג, נאָר איצט ווייסען זיי שוין. די גערטנער און אַלעס וואָס זיי האָבען גענומען איז איינגערעכענט געוואָרען אין אַ געלד־סומע (די גערטנער זענען געשאַצט געוואָרען לויט די ווערט און דאָס דאַרפֿען זיי אין אַ משך פֿון יאָהרען אויסצאָהלען. — אין יאָהר תרנ״ה האָבען 9 קאָלאָניסטען געצאָהלט 20 פּ״צ פֿון זייער הכנסה, היינטיגס יאָהר וועלען געוויס נאָך 10 אָדער 12 צאָהלען 20% פֿון זייער הכנסה ווייל דאָס יאָהר איז געוועזען זעהר אַ גוטס און אַזוי קען מען האָפֿען אַז אין 15 אָדער 18 יאָהר וועלען זיי אויסצאָהלען. — די הויפּט־הכנסה האָבען זיי פֿון די וויינגערטנער, נאָר עס גיבט זייטיגע הכנסה, צב״ש גירַניום, דאָס קויפֿט ביי זיי די אַדמיניסטראַציאָן און מאַכט פּאַרפֿום, ויידען־צוכט און נאָך קליינע איינטראַגען. — פֿיעל הכנסה האָט געהאַט יעדער קאָלאָניסט דאָס יאָהר? ווייס איך נאָך ניט גענוי, נאָר בכלל איז ידוע אַז דאָס גרעסטע טהייל האָבען געהאַט צו לעבען און קרוב צו 20 אָבהייניגע קאָלאָניסטען צאָהלען שוין אויס 20% פֿון זייער הכנסה אויפ׳ן חשבון פֿון זייער חוב, מיט איינעם וואָרט, די לאַגע פֿון ראשון־לציון קען מען שוין רעכנען פֿערזאָרגט, דער עיקר איז נור דער וויין זאָל זיך פֿערקויפֿען. — די חברה „כרמל“ זאָרגט דאַפֿיר זעהר, אָבער אום מע זאָל קענען גרינדען נייע קאָלאָניעס, וואָס זאָלען זיין אָנגעוויזען איבערהויפּט אויף דעם וויין אַזוי ווי ראשון־לציון, דאַרף מען זעהר פֿיעל אַרבייטען. — איהר זעהט די גרויסע געביידע צווישען די ביימער, וואָס זעהט אויס ווי אַ גאַנצע שטאָדט, אָט דאָס איז דער קעלער, ער איז דורך פֿערפּאַקט מיט׳ן וויין פֿון די וויינגערטנער פֿון ראשון־לציון, וואַדי־חנין, רחובות, גדרה און פּתח־תקוה.— חברה „כרמל“ אַרבייט יעצט זעהר שטאַרק, נאָר פֿון דעסטוועגען וועט זיין זעהר גוט ווען איהר וועט געראָטען פֿערקויפֿען דאָס יאָהר $^1/_3$ פֿון דעם וויין וואָס געפֿינט זיך אין קעלער, נאָר שטאַרק דאַרף מען ניט זאָרגען, אַזאַ פּראָדוקט וואַרפֿט מען ניט אַרויס.— דער קעלער איז אַ גאַנצע פֿאַבריק, דאָרט איז דאָ אַ באָנדאַרנע, וואו מען מאַכט פֿעסער פֿאַר׳ן וויין, דערביי איז דאָ אַ ליטיינע (גיעסעריי). אין קעלער מיט די נעבען־פֿאַבריקען אַרבייטען פֿון 80 ביז הונדערט פּועלים, וואָס האָבען פֿריער געאַרבייט ביי די וויינגערטנער, איצט איז אויך דאָ אין ראשון־לציון אַ פֿערציג פּועלים וואָס אַרבייטען ביי די וויינגערטנער. די לעצטע פֿערדינען פֿון 40 ביז 60 קאָפּ. אַ טאָג. די וואָס אַרבייטען אין קעלער און די נעבען־פֿאַבריקען פֿערדינען פֿון 60 ביז 1 רובל 25 קאָפּ. אַ טאָג.

אין אַלגעמיינעם — אויסער אייניגע אויסנאַהמע — איז די לאַגע פֿון די פּועלים ניט שלעכט, נאָר דאָס איז ניט קיין תכלית, אייביג אַזוי אַרבייטען קען מען נישט. דעריבער סטאַרעט מען זיך, הן דער נדיב הידוע, הן די חו״צ, מאַכען פֿון די אַרבייטער קאָלאָניסטען. דער געוויסער נדיב האָט שוין געמאַכט אַזעלכע 3 קאָלאָניעס: אֶם אֶלְגַמֶל און שוֶיה ביי זכרון־יעקב, און מטולה ביי דעם חרמון (4 שעה פֿון יסוד המעלה), און חו״צ, דאָס הייסט אָדעסער קאָמיטעט מיט דעם צענטראַל־קאָמיטע פֿון חו״צ אין פּאַריז, האָבען געמאַכט קוסטינא (באר־טוביה) $1^1/_2$ שעה פֿון גדרה, נאָר דאָס איז נאָך ווינציג; אין די אַלע 20 יודישע קאָלאָניעס געפֿינען זיך איצט בערך פֿ י ע ר ה ו נ ד ע ר ט פּועלים וואָס אַרבייטען אַלס טאָגליינער, פֿיעל פֿון זיי זענען פֿון צפת, ירושלם און טבריה. די אַלע אַרבייטער האָפֿען אַז עס וועט קומען אַ צייט ווען זי וועלען אַרבייטען אויף זייער אייגען שטיקעלע ערד. ווי גוט וואָלט דאָס געוועזען פֿאַר זיי און אויך פֿאַר׳ן כלל ישראל, אַז זייער האָפֿנונג זאָל וואָס פֿריהער קומען!

אָט זיצט איינער פֿון די פּועלים אין דער גרויסער בּירה (אַל־געמיינער גאָרטען) אויף אַ באַנק וואָס איז אַנגעשפּאַרט אויף אַ פּאַלמע־בוים און קוקט אַריין אין די אָפֿענע פֿענסטער פֿון „בית־עם“ און זינגט גאַנץ שטיל „עוד לא אבדה תקותנו“. אָט האָט ער זיך אויפֿגעהויבען און איז אַריין אינ׳ם שיינעם הויז וואָס שטעהט אין מיטען גאָרטען. דאָס הויז הייסט „בית־עם“ (פֿאָלקס־הויז), דאָ קלייבען זיך צונויף די קאָלאָניסטען אויף אספּות וועגען קאָלאָניע־זאַכען, וואָרום אַלע אינערליכע זאַכען פֿון דער קאָלאָניע, וואָס פֿאָדערען נישט קיין הוצאה פֿון דער אדמיניסטראַציאָן, ווערען געפֿירט נור פֿון די קאָלאָניסטען.— אין דעם הויז איז דאָ אַ ביבליאָטעקע, אין וועלכער עס געפֿינען זיך אַ ערך פֿון 1000 פֿערשיעדענע ספרים, פֿיעלע צייטונגען; דאָרט ווערט אויך פֿאָרגעטראָגען לעקציעס איבער די וויכטיגסטע זאַכען פֿון ערד־אַרבייט, אויך איבער אַנדערע נוטצליכע וויסענשאַפֿטען; דאָרט שפּיעלט אויך צייטענווייז איין אייגענער אָרקעסטער, וואָס בעשטעהט פֿון קאָ־

לאָניסטען און פועלים, און דער אייגענער יונגער מאַן וואָס ער האָט צווישען די מוזיקאַנטען געשפּיעלט אַזוי ערנסט ווי ער וואָלט געווען אַ שטענדיגער מוזיקאַנט, נעמט נאָכ׳ן שפּיעלען באַלד אַריינקוקען אין אַ ספר אָדער לעזען אַ וויססענשאַפֿטליכען אַרטיקעל אין אַ זשורנאל וכדומה. — מיט אֵיינעם וואָרט: דער „בית־עם" איז דער מיטעלפּונקט, כמעט די נשמה פֿון דער קאָלאָניע.

זעהענדיג אַזעלכע יודישע קאָלאָניסטען און פועלים אין ארץ־ישראל זינגט זיך טאַקי מיט׳ן גאַנצען הארצען „עוד לא אבדה תקותנו".

ברזילי.

די פֿאַמילִיֶען־פּאַפּיערֶען.

אדער

זכרונות פֿון דוד המלך׳ס פֿאמיליע.

פֿון א. ש. פריעדבערג.

(פֿארטזעטצונג).

אַלע האָבען זיך געזעצט צום טיש. די שיינע עהרווירדיגע געשטאַלט פֿון דעם אלטען ר׳ יהודה, וואָס האָט זיך געזעצט אויבען אָן, דאָס הערליכע אויסזעהן פֿון די קינדער, וואָס האָבען זיך געזעצט אַרום טיש, דער פּרעכטיגער זאַל מיט די טהייערע מעבעל, די גרויסע זילבערנע לייכטער מיט דעם העלען שיין פֿון די פּיעל ברענענדע ליכט, דער רייך אויסגעפוטצטער עס־טיש מיט די זילבערנע כלים — דאָס אַלעס צוזאַמען האָט געהאַט איין געטליך־געבענשטעס אויסזעהן, אַ יודיש גראָססאַרטיגעס בילד, וואָס ליידער געפֿינט מען עס היינט נור זעהר זעלטען ביי אונז.

ר׳ יהודה האָט אָנגעפּילט אַ בעכער מיט׳ן בעסטען וויין און מיט לויט־קלינגענדער שטימע קידוש געמאַכט. אַלע קינדער האָבען געקוקט אויף איהם, נאָכזאָגענדיג די הייליגע ווערטער וואָס האָבען געפּערלט פֿון זיין מויל. זיין קול האָט עטוואס געציטערט, די אויגען זענען איהם נאַס געוואָרען, ער האָט זיך מיט קרעפֿטען איינגעהאַלטען פֿון וויינען. אויף זיין געזיכט האָט מען געקענט לעזען טיעפֿע טרויער און ערגעבונג אין גאָט׳ס ווילען. קוים האָט ער פֿון דעם וויין געטרונקען און זיינע קינדער געגעבען פֿון כוס של ברכה צו געניסען — מיט איין מאָל איז געוואָרען אַ גרויס רעש אויף דער גאַס, דער טומעל איז אָנגעקומען נאָהענטער צום הויז. אַלע זענען געוואָרען דערשראָקען, און ר׳ יהודה האָט זיך אויפֿגעשטעלט און געזאָגט צו די קינדער:

הערט, ליעבע קינדער! דאָס האַרץ זאָגט מיר, אַז מיין לעצטע צייט איז געקומען. די געשטאַלט פֿון מיין זעליגען פֿאַטער שוועבט פֿאַר מיר און ווינקט מיר צו זיך — איך געהע! קינדער, געדענקט מיינע רייד און טהוט ווי איך האָב אייך בעפֿאָהלען, זייט געזונד!

אין דעם אויגענבליק האָט מען אָנגעהויבען שטאַרק צו קלאפּען אין דער טהיר. ר׳ יהודה איז אריין אין פֿאָרהויז און געפֿרעגט ביי דער טהיר: „ווער איז דא?"

— אים נאַמען פֿון סולטאַן, עפֿען דיין הויז, טשופּוט! — האָט געענטפֿערט אַ גראָבע בעפֿעהלענדע שטימע פֿון דרויסען.

די טהיר האָט זיך געעפֿענט און אין הויז איז אַריין אַגאַ דער בעפֿעהלסהאבער פֿון סולטאַנ׳ס קנעכט, מיט צעהן בעוואַפֿנעטע מענער.

וואָס איז דעם בעהערשערס בעפֿעהל? — פֿרעגט איהם ר׳ יהודה.

— דו ווערסט עס באַלד וויסען — ענטפֿערט אַגאַ — ביי דיר אין צימער וועל איך עס דיר זאָגען.

זיי קומען אין צימער אריין. אַלע קינדער האָבען זיך דערשראָקען אַרומגעשטעלט, און אַגאַ זאגט: „דער סולטאַן האָט בעפֿאָהלען דיך פֿאַר איהם צו ברענגען און דיין הויז צו אונטערזוכען. נא, לעז דעם בעפֿעהל!

ר׳ יהודה האָט דאָס פּאַפּיער דורכגעלעזען און געזאָגט: „איך האָב עס שוין פֿריער געוואוסט".

און ער געהט צו דער קליידערשאַפֿע נעמט אַרויס זיין זיידענעם מאַנטעל, טהוט איהם אָן און זאָגט: „איך געה!"

— אַך, פֿאָטער, געה ניט! — שרייען די קינדער — מיר ווילען דיך מיט אונזער לעבען בעשיצען. געה ניט אין אונגליק!

— רוהיג, קינדער! — ענטפֿערט דער אַלטער — דאָס איז דער בעפֿעהל פֿון גאָט אַליין, עס זאָל מיט מיר געשעהען דאָס זעלבע ווי מיט מיין פֿאָטער. ג אָ ט הייסט עס, און איך מוז פֿאָלגען, ער איז גערעכט און זיין משפט איז גערעכט!

אַגאַ ווענדעט זיך צו די בעוואַפֿנעטע וואכע און זאָגט: „איהר דריי, האַסאַן, איזיד און עלי, פֿיהרט אַב דעם יודען צו אונזערען הערן, אָבער היט איהם גוט, אַז ניט קאָסט עס אייך דאָס לעבען. איך מיט די איבריגע בלייבען דאָ, זוכען אין אַלע חדרים".

— זייט געזונד, קינדער! — רופֿט דער אַלטער פֿאָטער ביי׳ם אוועקגעהען — צום וויעדערזעהן ד אָ ר ט אין הימעל!

אַז מען האָט ר׳ יהודה דורך די גאַס געפֿיהרט איז געוואָרען דער טומעל צווישען די יודען נאָך גרעסער, זיי האָבען זיך צוזאמענגעדרענגט און געוואָלט דעם געפֿאַנגענעם פֿון דער וואַכע אַרויסרייסען און בעפֿרייען. ר׳ יהודה אָבער האָט געזוכט זיי צו בערוהיגען, זיי זאָלען דאָס אונגליק ניט נאָך גרעסער מאַכען. ער רופֿט צו זיי: „זייט רוהיג, פֿריינד, עס איז אַזוי בעשטימט פֿון הימעל, הלואי זאָל מיין טויט גערעכענט ווערען ביי גאָט אַלס כפרה פֿאַר כל ישראל. האָפֿט צו גאָט אויף בעסערע צייטען, זייט געזונד, אַלע, אַלע!"

דער גאַנצער עולם האָט שרעקליך געוויינט און געקלאָגט. אַלע האָבען געיאַמערט: „וועה געשריגען, גאָט האָט אונזער קרוין פֿון קאָפּ צו גענומען, אָך און וועה איז אונז!"

ר׳ יהודה איז אַבגעפֿיהרט געוואָרען אין דער תפיסה אונטער דעם סולטאַנ׳ס פּאַלאַץ; דאָרט איז ר׳ יהודה געבליבען זיטצען און וואַרטען אויף דעם בעהערשער׳ס בעשייד, צום לעבען אָדער צום טויט.

בלילה ההוא נדדה שנת המלך, יענע נאַכט האָט דער סולטאַן ניט געקענט איינשלאָפֿען, אָבער זיינע אונרוהע האָט ניט געבראַכט אַ ישועה פֿאַר דעם כלל ישראל, ווי ביי אחשורוש׳ן, נאָר ענויים און גרויסע יסורים צו איין געפֿאַנגענען יודען, און געוויין און קלאָג צו דער גאַנצער יודישע געמיינדע דאָרט. אַ לאַנגע צייט האָט זיך דער סולטאַן הערומגעוואָרפֿען אויף זיין געלעגער הער און הין, און נישט געפֿונען קיין רוהע. דאָס האָט איהם זעהר צורייצט און אין צאָרן געבראַכט, ער האָט געהאַפּט דאָס גלעקעל וואָס איז איהם ביי דער האַנד און אַ קלינג געגעבען. זיין לייב־וועכטער איז באַלד אריין.

— די מינוט זאָל אַגאַ קומען! — בעפֿעהלט דער סולטאַן.

אַגאַ איז געשווינד געקומען און געפֿאַלען אויף די קניע פֿאַר׳ן סולטאַן.

— האָסט דו געטהון מיין בעפֿעהל? — רופֿט דער הערשער שטרענג.

— גרויסער הער און הערשער! — ענטפֿערט אַגא — אַלעס איז געשעהען נאַך דיין ווילען. דריי פֿון דיינע קנעכט האָבען דעם יודען געבראַכט אין געפֿענגניס, און איך מיט די איבריגע האָבען איבערגעזיכט אַלע ווינקעליך און מיר האָבען דאָרט געפֿונען טהייערע כלים, קאָסטבאַרע דיוואַנען און פּרעכטיגע קליידער — אבער געלד גאַנ׳ץ וועניג. מיר האָבען אַלע קיסטען און קאַסטען אויפֿגעבראָכען, די ברעטער אפילו פֿון פּאָל אויפֿגעריסען, אָבער אַלעס אומזיסט, ביז מיר זענען געקומען צו איין פֿערשלאָסענער טהיר — דאָ רעכען איך שוין פֿאַר געוויס דעם יודענס אוצר צו געפֿונען, אָבער צו מיין פֿערוואונדערונג געפֿין איך גאָר אַ ליידיג צימער מיט אַ לאַנגען טיש, אויף וועלכען עס ליעגען אויפֿגעוואָרפֿען פּאַפּיערען מיט מגילות מיט אַלערליי קלייניגקייטען, וואָס זענען נישט ווערט אין האַנד צו נעהמען. דאָ האָב איך אַ שפּיי געטהון אויף דעם הויפֿען מיסט און מיט צאָרן זיך געווענדעט אַרויסצוגיין. איצט הער, גרויסער הערשער, וואָס עס איז דערנאָך דאָרט פֿאָרגעקומען: באַלד ווי איך בין אַריין צו׳ם פֿערפֿלוכטען יודען אין זיין אונריינעם הויז, האָב איך דאָרט בעמערקט איין זעהר שענעס מעדכען,

און באַלד געטראַכט ביי מיר: דאָס וועט זיין אַ גוטער ביסען פאַר מיין הער'ן. פאַר מיין אַוועקגעהן בעפעהל איך מיינע סאָלדאַטען דאָס מעדכען צו נעהמען און פיהרען נאָך מיר, נאָר אַ מערקווירדיגע זאַך האָט זיך געטראָפען: די דאָזיגע יודענפאַמיליע, וועלכע איז רוהיג און גלייכגילטיג געשטאַנען און צוגעזעהן ווי איך האָב דאָס הויז אויסגעלעערט און די טייערסטע כלים צוגענומען, קוים האָבען זיי דערזעהן דאָס איך הייס דאָס מעדכען נעמען, האָבען זיך אַלע געשטעלט אַקעגען. בעזאָנדערס האָט זיך געוועהרט אַ יונגערמאַן, וועלכער האָט געשריגען, ער וועט איהר אין קיין פאַל ניט לאָזען נעמען, זי איז זיין כלה, זי איז זיינע און ווער עס וועט וואַגען זי אָנצוריהרען, וועט עס איהם זיין לעבען קאָסטען! ער האָט זיך ווירקליך געוועהרט ווי אַ לייב, און אַלע האָבען איהם געהאָלפען. עס איז געוועזען אַ שווערע מלחמה — און ענדליך אַלס ער זעהט, אַז אַלע זיינע לייט זענען שוין פערוואונדעט און קענען שוין גאָר ניט העלפען, איז ער צוגעשפרינגען צו איינעם פון אונזערע, אַרויסגעהאַפט ביי איהם די שווערד און דערשטאָכען דאָס מאָדכען מיט אַ ווילדגעשריי: „שטאַרב דו קעניגליכע יונגפרוי, און קום עהרליך און ריין צו דיינע עלטערן!" און באַלד טאַקי אַריינגעשטעקט די שווערד אויך זיך אין הערצען און געפאַלען טויט מיט איהר צוזאַמען.

— זאָל איהם דער טייפעל נעמען! — רופט דער סולטאַן, טראַכטענדיג וועגען ר' יהודה, גאָר ניט אַכטענד אויף דעם סוף פון זיינע קינדער — דער פערפלוכטער טשופוט זאָל אויספיהרען און זיין רייכטהום מיר ניט אַוועקגעבען? ניין! איך וועל איהם דעם מויל אויפרייסען, ער וועט מיר שוין מוזען זיך מודה זיין וואו ער האָט זיינע אוצרות פערשטעקט.

נאָך איינער ווייַלע רופט ער:

— ברייננ מיר אַהער דען יודען, און הייס דעם תלין ער זאָל אויגענבליק אַהער קומען מיט זיינע כלים און זיך שטעלען הינטער דעם פאָרהאַנג!

— דער ווילען פון מיין הער'ן זאָל געשעהן!" — ענטפערט אַגאַ צוזאַמענלעגענד די הענד אויפ'ן האַרצען. ער נייגט זיך פאַר דעם הערשער און געהט געשווינד זיין בעפעהל אויסצופיהרען.

ר' יהודה איז געלעגען אין געפענגניס, ער איז איינגעשלאָפען און האָט אַ גוטען חלום געהאַט. עס דאַכט זיך איהם, אז זיין פאָטער שוועבט איבער איהם ווי אַ מלאך און זאָגט די ווערטער פונ'ם נביא: „ווען דו געהסט אין וואַסער, בין איך ביי דיר, טייכען — וועלען דיך ניט פערפלייצען. ווען דו געהסט אין פייער, וועט דיך ניט בריהען, פלאַמען — וועלען דיך ניט ברענען". אַ זיסער שמייכעל שוועבט אויף ר' יהודה'ס ליפען. אין שלאָף אויף דעם האַרטען מאַטראַטץ איז איהם געשמאַקער געוועזען ווי דעם סולטאַן אויף זיינע ווייכע קישענס. זיין גייסט האָט ווי אין הימעל געשוועבט, זיין נשמה האָט ווי געוואַנדעלט מיט די נשמות פון די צדיקים אין גן־עדן, נאָר דער גוף געהערט נאָך צו דער וועלט, איז נאָך פול לעבענסגעפיהל.

פלוטצלינג גרייפט איהם אַגאַ האַרט אָן, טרייסעלט איהם און רופט: „געה מיט מיר, יוד!"

מיט פעסטען הערצען, מיט זיכערען מוטה קומט ר' יהודה אין צימער, און קוקט איהם רוהיג אָן.

דער סולטאַן בעטראַכט איהם און זאָגט:

— יוד, איך ווייס דו ביסט ניט קיין נאַר, געוויס ווילסט דו לעבען רוהיג ביי דיין פאַמיליע. זיי אַלזאָ קלוג און רייין מיך ניט אויף: זאג אָפען און עהרליך, ווי גרויס איז דיין פערמעגען, ווי פיעל דיין רייכטהום?

— מיין גרויסער הער און הערשער! — ענטפערט ר' יהודה — מיין עהרליכער נאָמען און מיין גלויבען אין דעם איינציגען גאָט, דאָס איז מיין גרעסט פערמעגען, מיין זעקס ליעבע טייערע קינדער די זענען מיין בעסטער רייכטהום — אויסער דעם געפונט זיך ביי מיר קיין רייכטהום.

— דאָס רייכטהום האַלט פיר זיך, יוד! — זאָגט דער סולטאַן מיט שפאָט — איך מיין נור דיין זילבער און גאָלד, די דאַרף איך איצט. איך ווייס גאַנץ גוט אַז דו ביסט דער רייכסטער יוד אין מאַראָקאָ, נו מאַך נישט קיין קינצען און גיב אַלעס אַהער!

— ווען איין עהרליכער גוטער נאָמען איז טייערער אַלס גאָלד, מעג איך ווירקליך אַלס דער רייכסטער יוד אין מאַראָקאָ זיין; ווען אָבער זילבער און גאָלד איז נאָך דיין מיינונג דער עיקר, קענסט דו געפינען אונטער דיינע אַראַבער אַזעלכע רייכע, אַזעלכע מיליאָנערען וואָס איך מעג אַקעגען זיי גערעכענט זיין פאַר אַ בעטלער.

— דו פערפלוכטער טשופוט! — רופט דער סולטאַן צאָרניג — מיין נישט אַז מיט דיינע ווערטליך וועסט דו זיך אויסדרעהען. דיין געלד גיב אַהער! דו זאָלסט מיר אויך אָנווייזען ווער עס זענען די איבריגע רייכע יודען אין דער געמיינדע. געוויס קענסט דו זיי אַלע, זאג אַלזאָ אַלעס, פערשטעל זיך ניט, וואָרום דו שפיעלסט זיך מיט'ן לעבען.

— מיין געלד האָב איך ניט ביי מיר; דאָס ליעגט אין געשעפטען אין ווייטע לענדער. די רייכע לייט פון מיין געמיינדע קען איך ניט — איך קען נור די אָרמע מענשען, וועלכע זענען ביי אונז זעהר פיעל. ווען דו, אונזער הער, וואָלסט וויסען ווי אָרום און עלענד זיי זענען, וואָלסט דו אויף דיינע אומגליקליכע קנעכט מיטלייד האָבען, און זיי ניט איינשליסען, ווי דו האָסט עס געטהון, צו מאַכען זייער לייד און פיין נאָך גרעסער און שרעקליכער.

— וואָס געהען מיר אייערע בעטלער אָן? איך בעדאַרף די רייכע, און זיי זאָלסט דו מיר גלייך אַרויסגעבען!

— איך האָב שוין איין מאָל געזאָגט: איך קען זיי ניט!

— זיי קענסט דו ניט, אָבער מיך קענסטו יאָ; דו ווייסט וואָהל, איך בין אין שטאַנד דיך צו צווינגען, דיין גאַנץ פערמעגען מיר הערויסצוגעבען און אויך אַלע איבריגע פון די געמיינדע מיר אָנצוווייזען.

דער סולטאַן קלינגט, און דער פאָרהאַנג הייבט זיך אויף.

— קענסט דו דעם דאָזיגען מענשען און די כלים זיינע? — רופט דער סולטאַן בייז.

— ווען ער שטעהט צו דיין בעפעהל, קען מען שוין פערשטעהן ווער ער איז און די מעשים זיינע — ענטפערט ר' יהודה שאַרף — אָבער מיט די זאַכען וועסטו מיך גאָר ניט ערשרעקען, דו קענסט טהון איבער מיין קערפער וואָס דו ווילסט, איבער מיין נשמה האָסט דו קיין מאַכט, מיין גייסט געהערט צו גאָט אין הימעל. טהו דו איבער מיר וואָס דו ווילסט, איך וועל טהון נור וואָס מיין גייסט הייסט מיר.

איין ווינק פון סולטאַן, און דער תלין מיט זיינע העלפער האַפען דעם אַלטען מאַן, שפאַנען איהן אויף דער טאָרטור, און הייבען אָן איהם שרעקליך צו פייניגען. ר' יהודה ערטראָגט אַלעס שוויינענד, ווי אַ שאָף ביים שעכטען, זיין פלייש ווערט געציפט, זיינע ביינער געקנאַקט, ער לאָזט פון זיך קיין שטימע הערען, גלייך ווי זיין גייסט וואלט שוין זיין ווייט פון דער וועלט מיט איהרע ענוים.

מיר ווילען דען לעזער ניט פייניגען מיט דער פאָרשטעלונג פון די גרויסע יסורים וואָס ר' יהודה האָט אויסגעליטען לויט דעם בעפעהל פון טיראַנישען סולטאַן — גענוג פאַר אונז צו וויסען, אַז דער אַלטער מאַן האָט עס ענדליך ניט אויסגעהאַלטען, פון די גרויסע ענוים קשים איז איהם די נשמה אַרויס.

יודישע פאָלק'ס־מעשות *).

I.

דער יודישער דלות.

איין אָרימער יוד, איין אַלמן און אַ פאָטער פון זעקס קינדער, האָט נישט געקענט צאָהלען קיין דירה־געלד און געמוזט ארויסציהען

*) יעדעס פאלק האט זיך זיינע ליעדער, זיינע ווערטליך, זיינע מארכען (פאלקס מעשות) א. ד. ג. וועלכע דאס פאלק זינגט, דערצעהלט און גיט איבער פון איינעם צום אנדערן. אין דעם אלעמען שפיעגעלט זיך אפ דאס ווירקליכע

זיך אין אַ נייע דירה, אַ קלענערע. אינגאַנצען זיין פערמעגען איז געווען פערצייכענט אויף אַ שטיקעל פּאַפּיער. איידער ער האָט זיך געלאָזט אַוועקגעהן פון'ם אלטען וואָהנונג האט ער זיך גוט אומגעקוקט אין אלע עקען אויב ער האָט נישט עפּיס איבערגעלאָזט. דערנאָך נעהמט ער צעהלען זיינע קינדער: איינס, צוויי, דריי א. ז. וו. ביז זיעבען. ער צעהלט איבער נאָך אַמאָל, טאקי ווירקליך זיעבען, וואָס הייסט עס? אין זיין פּאפּיער שטעהט פערצייכענט נישט מעהר ווי זעקס.

— ווער ביזט־דו — פרעגט ער פערוואונדערט דעם זיעבטען באָרוויסען יונגעל.

— איך בין דער דלות.

— דער דלות! ווי קומסט־דו אהער צווישען מיין הויזגעזונד?

— איך בין אַ אַלטער שכן דיינער. איצט ציה איך זיך מיט דיר איבער אין'ם נייעם וואָהנונג.

דער אָרימער יוד קנייטשט זיך נעביך שטארק.

— פאַר וואָס געהסט־דו, דלות, בעסער נישט איבער צו אַ רייכען, דאָרט וואלט דיר דאָך אסך בעסער זיך געלעבט?

— אמת, איך וואלט געוויס געווען דאָרט צופריעדענער, וואָס טהוט מען אָבער אָהן שיך? דו פערשטעהסט אליין אַז באָרוויס קען איך מיך פאַר קיין רייכען נישט פאָרשטעלען.

ווי אָרים דער יוד איז נעביך געווען, האָט ער זיך דאָך בעשלאָסען (וואָס טהוט מען נישט אבי פון'ם דלות פּטור ווערען?) צו קויפען שיך דעם אונגעבעטענעם גאסט. ער האָט געמוזט זיך געזעגנען מיט זיין איינציגען לאַמפּ און קויפען שיך פאַר'ן דלות. אַז ער האָט אָבער די שיך געבראַכט אַהיים, לאָזט זיך אוים זיי זענען ענג. דער לאַמפּ איז שוין נישטאָ און די שיך טויגען אויף כפרות! וואָס טהוט מען? אלעס איז ליעבער איידער דעם דלות האָבען פאַר אַ שכן. דער אָרימאַן האָט זיך מַיַשֵב געווען און פערקויפט די לעצטע דעק פון'ם בעט; נאָר איצטיגעס מאָל איז ער שוין געווען פאָרזיכטיג און פריהער אַראָבגענומען פון'ם דלות'ס פוס אַ פּונקטליכע מאָס. געבראַכט די נייע שיך — זיי זענען אויך ענג! ער האָט געפּרוּווט אדריט־מאָל פערקויפען אַ נייטהיגסטע זאַך פון שטוב און קויפען נאָך אַ נייער מאָס נייע שיך, עס העלפט נישט — די פיס פון'ם דלות האָבען געהאַלטען אין איין וואַקסען פון שעה צו שעה!...

דאמאלס האָט דער אָרימער יוד ארויסגעזעהן אַז זיין מיה איז אומזיסט, און דער דלות האַט זיך מיט נצחון איבערגעצויגען מיט איהם גלייך אין דער נייער דירה.

II.

דער יצר־הרע און דער דלות.

דער יצר־הרע האָט זיך בעגעגענט מיט'ן דלות אויף דער יודישער גאס און אויסגערעדט זיך פאַר איהם זיין שווער ביטער האַרץ:

— שלעכטע צייטען פאַר מיר! איך ווער שיער נישט משוגע

לעבען פונ'ם פאָלק, זיין כאראקטער, זיין גייסט און זעעלע, און עס קען פיעל העלפען אז מען וויל גרינדליך קענען דאס פאָלק פון אלע זייטען. א יודיש ווערטיל, זאָגט מען, איז א תורה, נאר א יודיש ליעדעל, א יודיש מעשה'לע איז אויך די אייגענע תורה — אויף צו לערנען דאס יודישע פאָלק.

ביי די אומות-העולם גיעבען זיך אב מיט די זאכען פיעל גרויסע שרייבער און ס'איז דא דערפון א גאנצע ליטעראטור. ביי אונז, פערשטעהט זיך, אין אונזער ליטעראטור פעהלט דאָס אויך, אזוי ווי עס פעהלט נאך פיעל אנדערע וויכטיגע זאכען. די לעטצטע צייט האבען אויף זיך גענומען די מיה צוויי יודישע שרייבער צונויפקלויבען די יודישע פאָלקס-ליעדער און מיר קענען האפען אז מיר וועלען אין גיכען זוכה זיין צו זעהן דאָס ליעדער-בוך, וואָס וועט האבען געוויס א גרויסען ווערטה. מע דארף אבער מיט דעם זיך נישט בעגניגען. ס'איז אויך זעהר וויכטיג צו קלויבען די יודישע פאָלקס-מעשות.

פאר א התחלה גיעבען מיר דא צוויי מעשה'ליך (די ערשטע איז גענומען פון א יודיש-דייטשען בלאט) איבער דעם דלות. דער יוד מיט'ן דלות איז שוין פון לאנגע צייטען גאר נאענטע בעקאנטע. דער דלות ליעגט איהם גוט איינגעגעסען אין די ביינער, נאר דער יוד איז זיך א פרעהליכער קבצן און מאכט זיך לוסטיג איבער'ן דלות, און דערצעהלט פון איהם לאבענדיגע מעשות מיט א בעזונדערען הומאר...

איך געה אַרום ליידיג, האָב גאָר נישט וואָס צו טהון. אַ מאָל איידער איך האָב געפועלט ביי אַ יודען טהון אַיין עבירה איז מיר נישט גרינג אָנגעקומען, איך האָב געניג געשוויצט, נאָר דערפאַר ווי געשמאַק דער נצחון דערנאָך! צו אַ היינטיגען יודען אָבער אַז איך קום צו־רעדען איהם צו אַיין עבירה, לאָזט זיך אוים — יענער האָט שוין אליין פריהער אָבגעטהון צעהנדליגער אַזעלכע עבירות, און איך בלייב ווי חווק.

— און איך — זאָגט דער דלות לוסטיג און פרעהליך — האָב זיך, ברוך־השם, גאָר נישט צו בעקלאָגען אויף היינטיגע צייטען. פערקעהרט, ס'איז מיר גאָר איצט אַ סך בעסער ווי אַ מאָל. וואו פלעג איך, מישטיינס געזאָגט, אמאָל ליעגען פערריקט? ערגיין אין אַ לאָך, אין אַ פינסטערען קעלער, איך האָב גאָט'ס שיין פאַר מיר קיינמאָל נישט געזעהען, תמיד געווען דורכגענעצט, דורכגעפרוירען, תמיד געהאַט אַ פנים פון אַ בעטלער. היינט איז פאַר מיר אַ תענוג, די וועלט איז פאַר מיר אָפען: אין די גרעסטע זאַלען, אין די פיינסטע סאַלאָנען שפּאַציער איך מיר אַרום פראַנק און פריי, אָפּגעוואַשען און אויסגעפּוצט; אויף די בעסטע שטוהלען, אויף די טייערסטע סאָפעס זיט'ן איך מיר צעלעגט ווי אַ פריין און האלט אין אֵיין פ י י פ ע ן אויף וואָס די וועלט שטעהט.

ש.

נייע ביכער.

זייט געזונד ב די ערשטע הילף ביז דער דאָקטאָר קומט, בעאַרבייט פון דאָקטאָר י. גאָטטליעב (צוקערמאַן'ס פאָלקסביבליאָטהעק). ווארשא תרנ"ט.

זעהר אַ נוטצליכע אויסגאַבע פאַר'ן פאָלק האָט פערטראַכט ה' צוקערמאַן פון ווארשא, ארויסצוגעבען אין פראָסט יודישער שפּראַכע פּאָפּולאֶרע ביכער וועגען פערהיטען דאָס געזונדהייט און וועגען פערשיעדענע קראַנקהייטען. דערווייל איז אַרוים דאָס ערשטע ביכעל „די ערשטע הילף".

„אַז עס טרעפט אין הויז אַ סכנה — זאָגט דער פּראָפעסער אין זיין פאָרוואָרט — כדומה אַ פערגיפטונג אָדער אַ בלוטשטורץ פון אַ ווינד אָדער פון האַלדז, אָדער איינער הלש'ת און עס איז איהם שווער אָבצומינטערן, לויפען אלע ארום אין שטוב ווי פערסאַמטע: דער גיסט אָפּ דעם קראַנקען מיט וואַסער, דער שפּרעכט איהם אָפּ איין עין־הרע, דער וויינט און שרייט, דער צוכעט דעם קראַנקען, אָבער וואָס צו טהון מען זאָל דעם קראַנקען העלפען, בריינגען נוטצען, ווייס קיינער ניט", און ווי נייטיג איז צו וויסען אין אַזעלכע אומגליקליכע פאַלען וואָס צו טהון; אפילו ווען מען שיקט נאָך אַ דאָקטאָר טאָר מען אויך נישט פערלירען קיין צייט און זעהן טהון וואָס מען דאַרף ביז זיין קומען, אַז נישט קען ער קומען צו שפּעט ווען עס וועט שוין גאָר נישט העלפען.

„קאַלטבלוטיגקייט און פערשטעהן וואָס מען האָט צו טהון אין די צייט פון אַ סכנה, דאָס איז דאָס וויכטיגסטע" — זאָגט מיט רעכט דער מחבר פון דעם ביכעל, אין וועלכען ער לערנט וואָס מען האָט צו טהון, ווי אַזוי צו געבען די ערשטע הילף ביי פערשיעדענע אומגליקען, ווי למשל אלערליי פערגיפטונגען, אָפּבריען, אָפּשטאַרבען, הילף פאַר דערטרינקענע, אויפגעהאַנגענע, ערשטיקטע, פערטשאַדיטע פערפרוירענע א. ד. ג. — צום סוף, געפינט זיך נאָך אַ קאַפּיטעל וואָס לערנט בכלל ווי מע געהט אַרום אַ קראַנקען.

דאָס ביכעל „די ערשטע הילף" איז לייכט צום לעזען און צום פערשטעהן פאַר דעם המון־עם. נאָר ערטערווייז איז עס שוין צופיעל קור'ן און אַביסעל טריקען. היינט בענוצט זיך דער מחבר צופיעל מיט פּוילישע און נאָך מעהר מיט רוסישע ווערטער. אין אַ יודיש ביכעל וואָס איז געשריעבען פאַר אַלע וואָס לעזען יודיש אין פערשיעדענע לענדער דאַרפען זיך נישט געפונען אַ זעלכע ווערטער ווי פּיאַניצע, נעפּריאַטנע, וואַזשנע סלוצאיעס, ראַזסוהדאַיען, וויגאָדנע, וויראַזשנע, סטאַראַוועז, אָדלאַמעק, אָדלאַזינעס, ניעפּשיטאַמנע א. ד. ג., בפרט דאָרט וואו מען קען גאַר גרינג געפונען פּראָסט יודישע ווערטער, ווי למשל: שכור, נישט אַנגענעהם א. ד. ג., וואָס זענען פערשטענדליך יעדען יודען בעזונדער. עס איז אויך נישט גלייך צו בענוטצען זיך מיט אזעלכע פּראַזען

ווי „סטאנציעס פיר פאסטערישע אימפפונגען", וועלכע די פראסטע לעזער, וואס פאר זיי איז געשריעבען דאס ביכעל, קענען בשום אופן נישט אנבייסען.

בת־קול.

די יודישע וועלט.

עסטרייך. = דאס מיטעלאלטער מיט זיין פינסטערן אבערגלויבען האבען שוין לאנג אויפגעהערט און דער עליל ת־דם, ד. ה. דער שקר־בלבול, אז יודען דארפען בלוט אויף פסח, וויל גאר נישט אויפהערען. יעדעס יאהר פאר פסח טרעפט זיך ערגעץ אנדערש א מעשה וואס די שונאי־ישראל חאפען זיך אן מיט הענד און מיט פיס און מיינען אט, אט איז זיי געלונגען צו בעווייזען אז זייער בלבול איז אמת. פאר פסח האבען זיך אין קראקא געטראפען נישט וויי־ניגער ווי 2 פעלע וואס האבען לייכט געקענט ארויסברענגען דאס שקר־בלבול. א יודישע פרוי האט אין קראקא געקויפט אויפ'ן מארק א בינטעל שטרוי און האט דארינען געפונען א טויט קינד און אפאר טאג שפעטער האט מען ווידער אין קראקא ביי נאכט געטראפען א אלטע בעטלערין וואס האט אונטער געוואָרפען א טויט קינד נעבין דער שוהל. וואס פין אזוינע זאכען קען ארויסקומען פסח־צייט ווייסט יעדער. א גליק וואס מען האט דעם גוי פון שטרוי און די בעטלערין געחאפט ביי דער האנד און ארעטירט. איצט זענען ווידער די ווינער אנטיסע־מיטישע בלעטער פול מיט א מעשה אויס בעהמען, וואו א 19־יעהריגע קריסטליך מעדיל איז טויט געפונען געווארען. אונטער די דריי מענשען וואס מען איז זיי חושד, אז זיי האבען דאס מעדיל געהרג'ט איז אויך איין יוד, און די אנטי־סעמיטען בעהויפטען גאנץ זיכער, אז דער יוד האט דאס געטהון צו רעליגיעזען צוועק. דער בעקאנטער אנטיסעמיט שניידער האט ביי א זיטצונג פון עסטריי־כישען לאנד־טאג אנגעפרעגט דעם לאנדמארשאל, פאר וואס מען דערלאזט עס, אז יודען זאלען מארדען קריסטען־קינדער צו רעליגיעזען צוועק. דער לאנד־מארשאל האט איהם דערויף נישט געענפערט און דעריבער האט דער אנטיסעמיט געמאכט אזא ליארם און געשריי, אז יעדער האט געמיינט ער איז משוגע גע־ווארען. ער האט נישט אויפגעהערט שרייען ביז דער פרעזידענט האט געמוזט אונטער ברעכען די זיטצונג.

= דיענסטאג דען 25 אפריל איז געווען אין טארנוב א גענעראלפערזאמ־לונג פון דער חברה „אהבת־ציון", ביי וועלכער עס זענען געווען מיטגלידער פון פיעלע גאליצישע שטעדט. די אסיפה איז זעהר וויכטיג, סיי וועגען די החלטות וועלכע זענען בעשלאסען געווארען, סיי וועגען דעם אחדות וואס האט זיך דארט געמאכט צווישען די „פראקטישע" און די „פאליטישע" ציוניסטען פון גאליציען. אין קיין איינציג לאנד איז נישט געווען ביז איצט אזא מחלוקת צווישען ציוניסטען וואס ווילען דוקא מאכען נייע קאלאניעס און מיינען אז ד"ר הערצעל און דאס אקציאנס קאמיטע ווילען דאס נישט צולאזען. עס האט זיך ארויסגעוויזען אז די אלע מחלוקת צווישען די גאליצישע ציוניסטען זענען געווען נישט מעהר ווי מסירות און פלאטקעס וואס זענען ארומגעטראגען געווארען צווישעןביידע פארטייען. אצונד איז שוין אלעס אויפגעקלערט און מען האפט אז ס'וועט שוין זיין שלום. פאלגענדע וויכטיגע זאכען זענען בעשלאסען גע־ווארען: 1) צו גרינדען א נייע גאליצישע קאלאניע אלס גענאססענשאפט, פון אזעלכע פאמיליעס וואס האבען אייגען געלד און ווילען געהן קיין ארץ־ישראל. 2) צו שיקען 50 מענשען פון די ארבייטער פון באריסלאב, וואס האבען נישט קיין ארבייט, קיין ארץ־ישראל אין די קאלאניעס און זיי פערזארגען מיט ארבייט. 3) גרינדען א חברה „עולי־רגל" וואס זאלען נאך היינטיגס יאהר בעזוכען ארץ־ישראל. 4) פערקויפען אתרוגים פון ארץ־ישראל. 5) זיך צוזאמענשליעסען מיט אלע גאליצישע חברות וואס האבען זייער צענטראלע אין לעמבערג. 6) זיך צו פערשטענדיגען מיט דעם וויענער אקציאנס־קאמיטע, אויב דאס קאמיטע געפונט נישט אין דער חברה „אהבת ציון" א געגנער פון באזלער פראגראם. אם וויכ־טיגסטען איז וואס די אסיפה האט בעשלאסען צו גרינדען פיליאלען נישט נור אין גאליציען, נאר אויך אין אלע עסטרייכישע לענדער.

= די לאגע פון די ארומע יודישע ארבייטער אין באריסלאב וועלכע זענען געבליבען אהן ארבייט אין די נאפט־גריבער ווערט ערגער פון טאג צו טאג. די וויענער אליאנץ האט פאר פסח אהין געשיקט איהר סעקרעטער, ער זאל פערטיילען 2,500 גולדען. דער סעקרעטער שילדערט אין זיין בעריכט ווי גרויס דאס עלענד און ארומקייט דארט איז; נישט נור ארבייטער וואס האבען געארבייט אין די גריבער נאר אויך בעלי־מלאכות און מענשען וואס זענען מיט חדשים צוריק געווען שענע בעלי־בתים און האבען געהאט פרנסה בכבוד זענען איצט אהן א שום געשעפט און שטארבען כמעט פאר הונגער.

= ווי עס ווייזט זיך ארויס, זענען די פאגראמען אין דער בעהמישען שטאדט נאחאד געווען גאנץ גוט פארבערייטעט, אזוי אז אפילו די פאליציי האט שוין פאר מיטאג געוואוסט, אז די ארבייטערבאנדע האט בדעה ביי נאכט אי־בערצופאלען יודען. און נישט נור אין דער איינער שטאדט, נאר אין נאך עטליכע בעהמישע שטעדט איז מען געווען פארבערייט אויף פאגראמען. עס האט זיך אויך ארויסגעוויזען, אז די פאליציי און אנדערע בעהערדען האבען ניט געטהון זייער פליכט און שולדיגקייט גישט צו דערלאזען די פאגראמען און אזוי ווי פאר א פאר מאנאט אין גאליציען. האבען אויך איצט אין נאחאד די עדלע באסאקעס זייער עדלעס קונסטשטיק בעוויעזען פאר די אויגען פון דער פאליציי. די גאנצע נאכט האט געדויערט דאס ראביוועז און ערשט אין דער פריה, איז אנגעקומען 300 מאן מיליטער מיט 20 אפיציערע. צווישען די ארעטירטע, זענען אויך געווען עטליכע שלאסער וואס האבען מיטגעבראכט זייער געצייג צום אויפברעכען שלעסער, דאס בעווייזט אז אלסדינג איז געווען גוט פארבערייטעט.

= אין פעסט האט א יודישער גרונדבעזיצער מיט'ן נאמען לעווי, דער יודישער געמיינדע איבערגעגעבען 50,000 גולדען אויף א פאנד וואס פין די צינזען ווערען יעדעס יאהר פערטיילט 2000 גולדען פאר יודישע שילער פון גימנאזיען וואס קענען אם בעסטען העברעאיש און יודישע געשיכטע.

= אין וויען, לעמבערג, קראקוי און אויך אין אלע אנדערע עסטרייכישע שטעדט האט מען געמאכט אין די שוהלען אזכרות פאר דער באראנעסע הירש עליה השלום. איבערהויפט אין אלע גאליצישע שטעדט וואו ס'איז דא שולען פון באראן הירש שטיפטונג האבען די שוללעהרער געמאכט טרויערפייער פאר איהרע גרויסע וואהלטעטערין.

= אין פעסט האט די רעגירונג נישט געוואלט אננעהמען די לעצטע שטיפטונג וואס די באראנעסע הירש האט געשענקט פאר דער דארטיגער גע־מיינדע, ווייל די שטיפטונג איז נישט געווען אין אונגארישע ווערטפאפיערען.

*

רוסלאנד. פאר'ן סענאט איז פארגעקומען א פראגע: אויב די ווייבער פון די יודען, וועלכע מען האט פארמשפט צו פערשיקען אויף סיביר, האבען דאס רעכט געהן נאך זייערע מענער און וואהנען מיט זיי צוזאמען אין סיביר, וואו ניט קיין פערברעכער איז דאך ניט ערלויבט צו וואהנען. דער סענאט האט ער־קלערט, אז די ווייבער האבען דאס רעכט דערצו.

— רוסישע צייטונגען שרייבען, אז אין גיכען וועט ארויס א בעפעהל פון דער רעגירונג, אז יודישע וועטערינארען (רופאים פון בהמות) וועט זיין ערלויבט צו וואהנען אין גאנץ רוסלאנד נאר מיט דעם תנאי, ווען זיי וועלען זיך בע־שעפטיגען מיט זייער פאך, ד"ה אז זיי וועלען טאקי היילען קראנקע בהמות. אנדערע דאקטורים, אינזינערען א. ד. ג. וואס זייער בילדונג גיט זיי דאס רעכט וואהנען אין גאנץ רוסלאנד, מעגען דארט וואהנען אפילו ווען זיי בעשעפטיגען זיך נימ מיט זייער פאך. וועטערינארען וועלען אלזא זיין א אויסנאהמע.

— די לעצטע פאר יאהר זענען אריין שטארק אין דער מאדע שבת־שולען, ד"ה יעדען שבת, אדער שבת־צו־נאכט, קומען זיך צונויף ארימע קינדער און לערנען און בילדען זיך. די שולען ברענגען פיל נוצען און די רעגירונג גיט גערן די ערלויבניש אויף זיי. איצט האט דער מיניסטער פון בילדונג ארויסגעגעבען א בעפעהל, אז די יודען וואס וואהנען אויסער דער „טשערטא" מעגען אויך גאנץ פרייי עפנען א זאלכע שבת־שולען, נאר מיט איין בעדינג, אז אויף יעדע שבת־שול בעדארף מען פריהער בעקומען א ערלויבניש פון גובערנאטאר.

— דער סענאט האט ערקלערט, אז א יודישע פרוי וואס קען א מלאכה און האט א מאן, מעג וואהנען אין גאנץ רוסלאנד, אפילו ווען איהר מאן האט ניט קיין רעכט דארט צו וואהנען. די געשיכטע איז פארגעקומען מיט א געוויסע פרוי ביילע פייביסאוויטש, וועלכע האט געוואהנט מיט איהר מאן, א בעל־מלאכה, אין דער שטאדט בריאנסק. אין יאהר 1892 האט דער מאן געטהון עפיס א עבירה און דער סוד האט איהם ארויסגעשיקט פון שטאדט. זיין פרוי האט ארויסגענומען א צייגניס אז זי קען זיין א קעכנע און געוואלט בלייבען מיט די קינדער אין בריאנסק צו פערדינגען איהר שטיקעל ברויט. די פאליציי האט איהר אבער ניט ערלויבט דערצו, און פון גובערניע האט מען איהר געענפערט, אז לויט געזעץ מוזען מאן־און־ווייב לעבען צוזאמען און אז דער מאן פאהרט ערגעץ ארויס, בעדארף דאס ווייב איהם נאכפאהרען. די פרוי פייביסעוויטש האט אנגעגעבען א בקשה צום סענאט און געטענה'ט, אז דער מאן ערלויבט איהר וואהנען בע־זונדער און זי האט טאקי א בעזונדער פאס; און זי נעהמט פון מאן קיין גראשען ניט, נאר ערנעהרט אליין זיך און די קינדער. דער סענאט האט ערקלעהרט אז זי האט רעכט און כל זמן דער מאן פערלאנגט ניט זי זאל פאהרען צו איהם, טאר מען זי ניט ארויסזעצען פון שטאדט, וואו זי האט רעכט צו וואהנען ווייל זי קען א מלאכה.

— ווידער איז פארגעקומען פאר'ן סענאט א שאלה: אויב דאס געזעץ פון 3 מאי 1882, וועלכער פארביט יודען צו נעהמען אין ארענדע גיטער אויסער'ן שטאדט, מיינט נור ערד, לאנד, אדער אויך אלע אומבעוועגליכע זאכען, ווי למשל א ברויהויז, א פאבריק וכדומה. דער סענאט ערקלערט, אז דאס געזעץ מיינט נור ערד אליין.

— אין דער שטאדט סאמארא איז א לאנגע צייט, פון 1866 ביז 1894, געווען א געוויסער ה' טשאקאווסקי ראבינער. די גובערניע האט אבער געפונען, אז ה' טשאקאווסקי איז אהן רעכט געווען ראבינער, דען ער איז ניט בעשטעטיגט געווארען לויט ווי דער געזעץ פאדערט. און אז דער ראבינער איז קיין ראבינער ניט האט דאך אליץ וואס ער האט געטהון קיין שום ווערטה ניט, די מעטריקעס זענען קיין מעטריקעס נישט, די חתונות זענען בטל, — און אין סאמארא איז דאדורך ארויסגעקומען א גאנצע מהומה, קינדער האבען ניט געקענט ירשה'נען זייערע עלטערן, קרובים זענען גערעכענט געווארען פאר פרעמדע, אד"ג, ביז די זאך איז געקומען פאר'ן סענאט, וועלכער האט ערקלערט, אז ווי באלד די גו־

בערניע האט אזוי פיל יאהר געשוויגען און ניט אראפגעווארפען דעם ראבינער, פארקעהרט, עס האט איינמאל זאגאר פאסירט, אז זי האט געשיקט א פאפיר צום ה' טשאקאווסקי און איהם געהייסען פיהרען אלע יודען צו דער שבועה אויפ'ן קיסר, איז איצט פערפאלען. „ער רעכנט זיך ווי א אמת'ער ראבינער און וואס ער האט געטהון איז כשר וישר.

— דעם 26 מאי ווערט הונדערט יאהר צייט ס'איז געבוירען געווארען דער גרויסער רוסישער דיכטער אלכסנדר פושקין. לכבוד דעם יובילעאום האט דער קאמיטעט פון דער חברה „מפיצי השכלה" (פארשפרייטען בילדונג צווישען יודען) בעשטימט, ארויסגעבען אין העברעאישער איבערזעצונג אויסגעקליבענע שירים פון פושקין.

— 14 מארט (דען ערשטען טאג פסח) איז געווארען הונדערט יאהר, צייט מען האט ערלויבט יודען וואהנען אין קורלאנד. צום אנדענקען האבען די יודישע געבילדעטע לייט אין קורלאנד בעשטימט, צו עפענען אין ליבאווע א שולע, לערנען דארט יודישע קינדער פערשיעדענע מלאכות. זיי סטארען זיך איצט, מען זאל זיי ערלויבען, אז די שולע זאל הייסען אויפ'ן נאמען פון קייזער פאוועל פעטראוויטש, וועלכער האט ערלויבט יודען וואהנען אין יענער גובערניע.

אין מיטאווע האט אין יענעם טאג דער ראבינער ה' סעגאל געהאלטען א רעדע, ערקלעהרט די היסטארישע בעדייטונג פון דעם יובילעאום, און געמאכט א „אל מלא רחמים" דעם קייזער פאוועל פעטראוויטש. — צום אנדענקען ווערט דארט אויך געגרינדעט א גרויסע שולע, לערנען קינדער מלאכות. געלט דערצו איז פאראן א קאפיטאל 30,000 רובל וואס ה' ל. ראפענהיים האט איבערגעלאזט אין זיין צוואה. אויך די אבטהיילונג פון דער חברה „מפיצי השכלה" אין ריגא וועט בייהעלפען דערצו.

— אין שטאדט קאינסק איז ניט לאנג געשטארבען א קריסטליכער סוחר וו. יעראפעיעוו פון וועלכען עס ווערען נאכדערצעהלט זעלטענע שבחים. ער איז געוועזען זעהר וואהלטעטיג, ווי צו קריסטען אזוי אויך צו יודען. פיעל יודען האט ער געשטיצט און געטהון גרויסע טובות. בשעת זיין קראנקהייט האט ער מנדב געוועזען 120 רובעל אויף דער שול און 25 רובעל אויף תלמוד-תורה און געבעטען, יודען זאלען מתפלל זיין פאר איהם. אין דער זעלבער שול געפינט זיך א לייכטער פון הונדערט רובעל, וועלכען ער האט אמאל געשענקט ווען ער האט אויסגעשפיעלט עפעס א פראצעס. נאך זיין לויה איז נאכגעגאנגען גאנץ שטאדט, אלע קראמען זענען געוועזען פערשלאסען, חאטש דאמאלס איז געוועזען א מארקטאג. אויף דער נאכט, נאך מעריב, האט מען איהם אין שול געמאכט א הזכרת-נשמות. — אין היינטיגע צייטען איז אזא מענש ווירקליך א זעלטענע ערשיינונג.

— אין מיניסטעריום פון בילדונג איז מען יעצט חוקר-ודורש, אויב ס'איז כדאי צו איינפיהרען, אז אין אלע יודישע „חדרים" זאל מען מוזען לערנען מיט די קינדער די רוסישע שפראכע. די שאלה איז ארויסגעקומען דורך עטליכע גו-בערנאטארען, וועלכע האבען פארגעלעגט דער רעגירונג, אז נאך זייער מיינונג איז זעהר נייטיג, די יודישע קינדער אין די חדרים זאלען לערנען דארט רוסיש. דער מיניסטער האט איצט געשיקט פרעגען ביי די „פאפעטשיטעלעס" פון די שולען, ווי איז זייער מיינונג. — אויב דער פראיעקט וועט אויסגעפיהרט ווערען, וועט ער האבען א גרויסע ווירקונג אויף די בילדונג פון יודישע קינדער, ווייל ביז איצט זענען אין רוסלאנד נאך כמעט גאנץ ווייניג שולעס, ניט מעהר ווי 540, אבער חדרים זענען פאראן ביז 13 טויזענד וואו עס לערנען איבער הונדערט און זיבציג טויזענד קינדער, און אז אין יעדען חדר זאל זיך מוזען געפינען א לעהרער אויף רוסיש, וואלטען די קינדער געהאט אין חדר די ערשטע בילדונג און פערשטאנען די שפראכע פון לאנד.

— אין ווארשא, זומער בשעת וואקאנסיע, ווען מען לערנט ניט אין די תלמוד-תורה'ס, עפענט זיך קורסען, וואו די רוסישע לעהרער פון תלמוד-תורה וועלען געהן 6 וואכען לערנען פעדאגאגיע און וויסען ווי אזוי צו ערציהען די קינדער. די יודישע געמיינדע גיט אויף דעם צושטייער 400 רובעל. די קורסען זענען א נייעס, היינטיגס זומער ערשט צום ערשטען מאל אין ווארשא, און די פראקטיק וועט ערשט ווייזען אויב זיי זענען ווירק'ליך נוצליך. יעדענפאלס וואלט כדאי געווען, אז אויף די קורסען זאלען אויך געהן די בעסערע מלמדים, וועלכע עס פעהלט אויך געוויס זעהר פיעל צו דער קענטניס פון פעדאגאגיע. . .

— מאנכע רוסישע צייטונגען שרייבען, אז די רעגירונג האט בדעה אין גיכען צו דורכזעהן און רעווידירען די געזעצע וועגען דאס רעכט, וואס יודישע בעלי־מלאכות האבען צו וואהנען אין גאנץ רוסלאנד. אויך שרייבען די צייטונגען, אז ס'איז א סברה, די יודישע סוחרים וועט זיין ערלויבט צו וואהנען א קורצע צייט אין די ווייטע רוסישע מדינות אין מזרח אזיע, כדי צו מאכען געשעפטען מיט די דארטיגע סוחרים.

— פון דער יודישער קאלאניע „ראמאנאווקא (חערסאנער גובערניע) קומען גוטע נאכריכטען. די קאלאניע איז געגרינדעט געווארען מיט 60 יאחר צוריק דורך וויטעבסקער און מינסקער יודען — זיבציג פאמיליעס. מיט דער צייט איז די צאהל פון די קאלאניסטען פערמעהרט געווארען, און די ערד וואס זיי האבען געהאט איז פאר זיי געוועזען ווייניג. א סך האבען גאר קיין ערד ניט געהאט, און זייער לאגע איז געווארען פון יאהר צו יאהר ערגער. אזוי האט געדויערט בערך 35 יאהר, ביז ענדליך זענען זיי אויפגעריכט און געהאלפען געווארען, ווייל דער הויפט-ראבינער פון די קאלאניעס, דאקטאר פילאסאפיע ל. קרעפס האט אויסגעווירקט ביי דער רעגירונג, דערלעגען די קאלאניסטען נאך ערד. יעדער קאלאניסט האט בעקומען עטליכע דעסיאטין און די קאלאניע איז געהאלפען געווארען, און היינט איז זי איינע פון די בעסטע יודישע קאלאניעס. זי איז אים שטאנד אויס-האלטען אויף אייגענע הוצאות א דאקטאר, א פעלדשער און א אפטעק. די קינדער געהען לערנען אין דער רעגירונגס-שולע, וועלכע געפינט זיך אין גוטען צושטאנד.

— אין אדעסא איז געשטאנען צום געריכט דער ראבינער פון יאמפאל. דערפאר וואס ער האט בעליידיגט א סליעדאוואטעל. דער דאזיגער סליעדאוואטעל האט געפאדערט פון ראבינער א קאפיע פון איינעמס א מעטריקע און אין זיין בריעף צום ראבינער האט ער איהם ניט געשריבען „געעהרטער הערר" אד"ג' האט דאס דעם ראבינער פארדראסען און ער האט געענטפערט דעם סליעדא-וואטעל, אז אויף ווייטער זאל ער איהם ניט שרייבען „אזוי גראב, אהן דרך-ארץ" דער דאזיגער האט זיך פון ראבינערס אנטווארט בעליידיגט און איהם פערקלאגט פאר'ן סוד. דער סוד אין קאמעניץ-פאדאלסק האט פארמשפט דעם ראבינער זיצען 3 חדשים אין תפיסה, אבער די „סודעבנע פאלאטע" אין אדעסא האט פערקלײנערט זיין שטראף אויף דריי וואכען.

— חול-המועד פסח איז אין ווארשא געשטארבען דער מירער ראש-ישיבה, ר' חיים ליב טיקטינסקי, וועלכער איז געוועזען קרוב פון 50 יאהר דער פיהרער און דער ראש פון דער ישיבה אין שטאדט מיר. ער איז געוועזען איינער פון די גרעסטע למדנים אין אונזער צייט, און געשטאמט פון גרויס יחוס און געהאט אשענעם נאמען. אין ווארשא איז ער געקומען זיך קורירען. צו זיין לויה זענען נאכגעגאנגען צעהן-טויזענדער מענשען.

— אין ביאליסטאק איז מיטוואך, 31 מארץ געשטארבען דער בעריהמטער העברעאישער דיכטער און שרייבער ר' אברהם בער הכהן גאטלאבער, אין עלטער פון 89 יאהר. ער איז געוועזען פון די ערשטע וואס האבען פערשפרייט די בילדונג צווישען יודען אין וואלין, זיך געמאכט א נאמען מיט זיינע ספרים, שירים, אר-טיקלען. אויך אין דער יודישער שפראכע (זארגאן) האט ער פיעל געשריבען. זיין „סיום פין די חיות" איז בעריה מט. פיעל פון זיינע יודישע לידער געהען נאך היינט ארום צווישען פאלק.

— אין פיעל שטעדט האט מען געמאכט „הספדים" אויף דער באראנעסע הירש, וועלכע האט מיט איהרע וואונדערליכע צדקות גאר ניט געהאט קיין גלייכען צו זיך אין דער גאנצער וועלט. אין ווארשא אין דער גרויסער סינאגאגע האט דער פרעדיגער דאקטאר צילקאוו געהאלטען א רעדע וועגען דער באראנעסע און דערמאנט די גרויסע נדבה הונדערט-טויזענד רובעל, וועלכע זי האט מנדב געוועזען אויף דעם נייעם יודישען שפיטאל.

= דער סניף פון דער חברה „מרבי השכלה" אין ריגא האט ארויסגע-געבען א חשבון פון ערשטען יאהר זייט זיין בעשטאנד. די חברה האט אנגע-פאנגען געגרינדעט צו ווערען נאך אין יאהר 1895 אבער זי איז ערשט צושטאנד געקומען אם 30 מערץ 1898. אין די 9 חדשים האט די חברה בעקומען 295 חברים, די הכנסות זענען געוועזען 2604 רובעל און הוצאות נור 404 רובעל. עס איז אלזא געבליבען אין דער קאסא 2200 רובעל.

*

דייטשלאנד.

= אין דייטשלאנד ווערען די אנטיסעמיטען וואס אמאל ווייניגער, די אנטיסעמיטישע בלעטער בעקלאגען זיך, אז זייער פארטיי האט יעדע קראפט פערלוירען, די צייטונגען האבען וואס אמאל ווייניגער אבאנענטען און ביי דער לעצטער וואהל וועלכע איז געוועזען אם 10 אפריל אין בערלין האט דער אנטיסעמיטישער קאנדידאט פון 47,300 שטימען בעקומען אין גאנצען 120 שטימען.

= דער יודישער דעפוטירטער פון בערלין, ד"ר הירש, האט דערלאנגט א ביטע צום מיניסטער אין נאמען פון דעם דייטש-איזראעליטישען געמיינדעבונד, אז די ירידים זאלען נישט פערלעגט ווערען אויף אזעלכע טעג וואס אין זיי איז א יודישער יום-טוב. ביז איצט האט מען נישט דארויף אכטונג געגעבען און מע פלעגט די ירידים מאכען אין יודישע ימים-טובים, כדי יודען זאלען זיך נישט בעטהייליגען. דער מיניסטער האט צוגעזאגט אז ער וועט די בעהערדען איין אויפטראג געבען אכטונג צו געבען אז ירידים זאלען נישט זיין דעמאלס ווען ס'איז יודישער פייערטאג.

= אין דייטשלאגד איז דא א פעראיין צו ערציהען יודישע קינדער צו אקערבוי און לאנדווירטשאפט. איין פארשטעהער פון דער חברה, דער גוטסבע-זיטצער ד"ר פאפילסקי האט צו זיך גענומען עטליכע יודישע יונגליך וועלכע ער לאזט ערציהען אין פראקטישער ערדארבייט און האט זיי נאך אויפגענומען איין לעהרער וועלכער אונטעררינכטעט זיי אין טהעאריע פון לאנדווירטשאפט, די שי-לער בעקומען כשר'ה קאסט און ווערען גאנץ יודיש ערצויגען.

= דער בערלינער פעראיין פון יודישע קראנקען-וועכטער־ן האט ארויס-געגעבען א בעריכט פין זיין טהעטיגקייט. אין דעם יאהר האט דער פעראיין אויס-געבילדעט 60 שילערין, דאס רוב פין זיי זענען מעדכען פון פיינערע פאמיליען וועלכע ווידמען זיך ארומצוגעהן ארום יודישע קראנקע. דער פעראיין האט גע-האט הכנסות 44,000 מארק און הוצאות 31,000. זיין פערמעגען בעטרעפט 70,000 מארק.

*

ענגלאנד. = די באנק-דירעקציאן האט דעם וויענער אקציאנס-קאמיטע טעלעגראפיש בעריכטעט, אז לויט ווי די צייכנונגען פון אקציעס מאכען גרויסע פארטשריטטע, וועט די באנק גאנץ זיכער געגרינדעט ווערען. אין גאנץ ענגלאנד ווערט שטארק אגיטירט פאר דער באנק, איבעראל זענען גרויסע פערזאמלונגען און ס'ווערען אקציעס געצייכענט.

= דער גרעסטער יודישער וואהלטהעטיגקייטספעראיין אין דער גאנצער וועלט איז אין לאנדאן. דער פעראיין גיבט אויס אין איין יאהר 44,000 פונט שטערלינג. אין לעצטען יאהר האט ער אונטערשטיצט 4462 פאמיליעס וואס האבען 16,241 נפשות. דאס רוב אונטערשטיצונגען קומט אויס אויף פרעמדע איינגעוואנדערטע. פון דעסטוועגען איז אין דעם בעריכט נישט דא אפילו איין ווארט פון תערומות געגען די פרעמדע אזוי ווי מען הערט אין אנדערע לענדער. דער פעראיין אונטערשטיצט נישט נור מיט נדבות, ער לייהט אויך געלד אויף צוריקצאהלען. ער האט אויך די אויפגאבע יודישע האנדווערקער צו ערציהען און אין לעצטען יאהר האט דער פעראיין פערזארגט 230 שטעלען פאר יודישע יונגליך ביי פערשידענע בעלי-מלאכות, דאס איז צוזאמען מיט די וועלכע ער האט פאר דעם יאהר פערזארגט — 679. דער בעריכט לויבט זעהר די קינדער וואס דער פעראיין האט זיי געגעבען צו בעלי-מלאכות און זאגט אז זיי וועלען דורך זייער פלייס און טיכטיגקייט דעם כלל ישראל כבוד ברענגען. אויך יודישע מיידליך פערזארגט דער פעראיין אין איין אייגענער שולע וואו זיי לערנען פערשידענע האנד-ארבייט ווי נייען, שטיקען. דער פעראיין בעשעפטיגט זיך אויך מיט ביקור-חולים פון ארומע קראנקע און גיבט אכטונג אז אין די הייזער וואס ארומע לייט וואהנען זאל הערשען ריינליכקייט און געזונדע לופט, כדי צו פערהיטען פערשידענע קראנקהייטען.

פראנקרייך. = דער דרייפוס-משפט איז נאך נישט בעענדיגט; ער ווערט וואס א טאג אינטערעסאנטער. דער קאסאציאנסהאף האט שוין בעענדיגט זיינע אונטערזוכונגען, האט שוין אויסגעהערט אלע עדות. עס האט זיך אויס אלעמען ארויסגעוויזען אז ס'איז נישט נור דא א נייע טהאטזאכע צוליעב וועלכער מען מוז דעם משפט פון 1894 יאהר רעווידירען, נאר אז א סך דאקומענטען וואס דער גענעראלשטאב האט זיך מיט זיי בעדיענט אום דרייפוס צו פעראורטיילען זענען גאנץ איינפאך געפעלשט. בעזאנדערס האט איין זעהר וויכטיגער עדות, איינער פון מיניסטעריום דעס אייסערן, בעהויפטעט און מיט שטארקע ראיות נאכגעוויזען אז די בעקאנטע דעפעשע צווישען די מיליטער-אטאשע'ס, אויף וועלכע דרייפוס איז פעראורטיילט געווארען, איז א געמיינע פעלשונג וואס מען האט זי אין קריעגסמיניסטעריום געפעלשט, כדי דאס קריעגסגעריכט זאל האבען א בעוויז, אז דרייפוס איז שולדיג. עס האט זיך אויס די אויסזאגען פון די עדות אויך ארויסגעוויזען, וואס פאר א חברה באנדיטען, פעלשער א. ד. ג. ס'איז דא אין פראנצעזישען מיליטער ווי הענרי, פאטי-דע-קלאם, עסטערהאזי, וואס דאס פערבלענדעטע פראנצעזישע פאלק איז אויף זיי אזוי שטאלץ, און אום זייער כבוד צו דערהאלטען אונטערדריקט מען יעדעס געפיהל פון אמת און פון יושר, וואס די פראנצעזישע רעפובליק בעריהמט זיך דערמיט שוין זייט 100 יאהר. נאר אמת און יושר לאזען זיך נישט לאנג אונטערדריקען, זיי מוזען אמאל אויפגעדעקט ווערען און מען האפט, אז זיי וועלען אויך אין פראנקרייך זיעגען.

*

רומעניען. = אין דער רומענישער דעפוטירטען-קאמער האבען מעהרערע אבגעארדענטע געפרעגט דעם מיניסטער פאר וואס מען געהט אזוי אינאונגערעכט פאר קעגען יודען. אין דער לעצטער צייט האט מען פון בוקארעסט ארויסגעשיקט מעהרערע יודישע ארבייטער, ארומע פאמיליען-פעטער מיט דעם תירוץ אז זיי זענען אנארכיסטען. די דעפוטירטע האבען בעוויזען אז דאס איז נישט אמת, אז דאס זענען עהרליכע ארבייטער וועלכע פערדינען זייער ברויט דורך עהרליכע שווערע ארבייט 16 שעה אין טאג, דערצו האבען זיי נאך געדיענט געטריי ביים מיליטער יעדער זיינע 3 יאהר. דער מיניסטער-פרעזידענט האט געענפערט, אז די יודען פערמעהרען זיך צו שטארק אין רומעניען ד. ה. עס קומען צו א סך פרעמדע. ער האט אבער פאלשע צאהלען אנגעגעבען ווארום יעדער ווייסט אז אין רומעניען איז אין גאנצען דא 300,000 און נישט 543,711 יודען ווי דער מיניסטער האט געזאגט. אם מייסטען העצען די גריכישע דעפוטירטע קעגען די יודען. — אין דערזעלבער צייט וואס די רומענישע רעגירונג בעהאנדעלט אזוי שלעכט יודען האט זיא געוועהלט א יודישען באנקיר, לאנדוי, פאר א רומענישען גענעראל-קאנזול אין ווארשא.

מַיין צוּריקקוּמען אַהיים.

(בּילדער פוּנ'ם לעבען).

I.

אוּמגעוואַנדערט און געוואָגעלט
האָב איך אין דער פרעמד פיעל יאָהרען ;
איבערדריסיג איז דאָס לעבען
און פערמיאוסט מיר געוואָרען.
אַ די גרויסע שטעדט און גאַסען,
מיט די שענע הויכע מויער'ן,
האָבען מיר געמאַכט ניט גרינגער :
כ'פלעג דאָרט נאָך מיין היימאַט טרויער'ן, —
נאָך דעם קליינעם ליעבען שטעדטיל,
נאָך די געסליך – קויטיג, אָרים,
נאָך די שטיבעליך די קליינע
וועלכע ווייזען אויס ווי קברים.
יאָ, ווי קברים... און געצויגען
האָט מיך צום בית־עלמין אַלטען ;
אַ וויפיעל זכרונות מיינע
ליעגען דאָרטען טיעף בעהאַלטען ! ...
טיעף בעהאַלטען. — דאָך וועל איך זיי
פון דער ערד צוריק אויפגראָבען ;
מיט פערשטאָרבענע זעהן זיך ווידער
אַ פיעל נחת וועל איך האָבען ! ...
כ'האָב די גרויסע וועלט פערלאָזען
בין געפלויגען ווי אויף פליעגעל
צו מיין שטעדטיל, וואו אַמאָל איז
דאָרט געוועזען מיין קינדהייטס־וויעגעל.

II.

כ'האָב דערקענט דיך, ליעבעס שטעדטיל,
האָסט זיך פיעל ניט אומגעביטען ;
איך דערקען די געסליך־דיינע
און דעם גרויסען מאַרק אין מיטען.
אַך, ווי טרויריג ווייזט ער אויס מיר !
אַלע הייזער אַלט געוואָרען,
און די שויבען פון די פענסטער,
קוקען פינסטער, פול מיט צאָרען ...

* * *

חיים לייזער'ס הויז, וואו איז עס
מיט דעם גאַניק מיט דעם לאַנגען,
וואו עס פלעגט זיך שטענדיג הערען
לוסטיג לאַכען און געזאַנגען ?
רייך געוועזען איז חיים־לייזער,
און אַ בעל־הבית איין עכטער ;
אַ פרנסה־שטיב אַ גרויסע
מיט צוויי שענע יונגע טעכטער.
איך געדענק די עלט'רע בּיילע,
מיט צוויי גרויסע שוואַרצע אויגען,
וועלכע פלעגען שטענדיג שמייכלען,
און מיין הערץ דאַן צו־געצויגען...
כ'פלעג אָפט קומען אויפ'ן גאַניק,
אין די זומער־נעכט צו זיטצען,
בּיי די טעכטער, בּיי די שענע,
און פלעג פרעהליך שיטען וויצען.
זייער לאַכען פלעגט דאַן קלינגען
ווי דאָס ליעד פון נאַכטיגאַלען.
אַך וואו זענט איהר, ליעבע טעכטער,
אַך, וואו זענט איהר איצט פערפאַלען ?
שלעכטע צייטען ! חיים לייזער
איז פעראָרימט שוין געוואָרען,
און די טעכטער אין אַמעריקע
זענען גלייך אַוועק געפאָהרען.
דאָס האָט מיר דערצעהלט די מוטער
מיט פערוויינטע רויטע אויגען :
מיינע לוסטיגע צוויי פייגליך,
זענען איבער ים פערפלויגען.
„מיינע לוסטיגע צוויי פייגליך –
האָט זי מיט די הענד פערבּראָכען. —
זעהט, ווי טרויריג ווייזט די שטוב אויס,
און דער גאַניק איז צעבּראָכען...”

III.

ניט פערגעסען אויך דעם שול־הויף,
וואו עס שטעהט די תלמוד־תּורה,
כ'האָב בעטראַכט זי נור פון ווייטען,
ווייל פון נאָהענט איז אַ מורא...

כ'האב דערקענט די ארמע קינדער,
בארפיס, נאקעטע און דערשלאגען,
מיט אהערץ פול מיטלייד האב איך
זיי געוואלט א גוט-ווארט זאגען:
„א, איהר תלמוד-תורה קינדער!
כ'קיק אויף אייך מיט פייכטע אויגען:
ספרים טראגט איהר אין קיין ראנצעס,
וואס-זשע געהט איהר איינגעבויגען?
וועלכע שווערע, גרויסע משא,
האט געמאכט קרים אייער ריקען,
צי די שווערע גרויסע תורה,
צי דאס ברויט וואס איז שווארץ, טריקען?"...
נאר זיי האבען ניט געענטפערט,
האבען, קענטיג, שוואך פערשטאנען,—
אויסגעשטעלט די אויגען פראגענד:
„א, די ווייכקייט קומט פון וואנען?...
אך די ארימע יתומים
זענען נור געוואהנט צו ווילדע
קולות, קניפען און קולאקעס,
אבער ניט צו ווערטער מילדע...

IV.

כ'האב געוואלט זעהן דעם בית-מדרש,
בין אין איהם אריינגעגאנגען —
אך, ווי הערצליך און ווי פריינדליך
האט מיך יעדער דארט עמפפאנגען!
א בעקענטער, צי א פרעמדער
האט זיין האנד מיר אויסגעצויגען
און געזאגט: „שלום-עליכם"
מיט פיעל ליעבע אין די אויגען.
כ'האב דערקענט אסך בעקאנטע,
צווישען זיי אויך חיים-בער'ן,
מיין אמאליגען מלמד,
כ'האב דערקענט זיין גרויסען שטערן,
מיט די פיעלע, פיעלע קנייטשען
— מעהר זיי זענען נאך געווארען —
— וואס-זשע מאכט איהר, ליעבער רבי,
ווי האט איהר געלעבט די יאהרען?
אך, ביי טאג אין שוהל וואס טהוט איהר?
ס'איז מיר עפים ניט געפעלען;
אדער זענט איהר רייך געווארען
און האט אויפגעהערט צו קנעלען?
— „ליעבער זוהן — האט ער געענטפערט:
כ'בין ניט רייכער, ס'האט מיין צעטיל
ניט געווינען, דאך בין איך שוין
אויס מלמד אין מיין שטעדטיל.
ליעבער זוהן, אויף אונז'רע יודען
קומט א צרה נאך א צרה:
א ניטא שוין יענע יאהרען,
קיינער דארף ניט קיין גמרא!
מ'לעהרינט אויס נור איצט דעם יונגעל
זאגען עברי, זאגען „ברכה",
און, א וועה, נאך פאר „בעל-מצוה"
ווערט פון איהם א בעל-מלאכה."
— וואס-זשע טהוט איהר, ליעבער רבי,
וואו-זשע נעהמט איהר זיך צום לעבען?
— „כ'האב, מיין זוהן, פערקויפט דאס שטיבעל
און מיין טאכטער אויסגעגעבען.
לאזען זיטצען איז קיין תכלית,
ז'איז געווען א שיינע בתולה...
נאר אין ארימקייט וואס העלפט עס,
עס איז גאר א קנאפע פעולה!...
פאר א בעל-מלאכה, מילא...
נור פערדעקען מיט א שלייער"...—
— וואס-זשע טהוט איהר איצט פארט, רבי?
— „כ'זופ ביי טאג אביסעל זהר...
און וואו עס איך, און וואו שלאף איך?
פרעג מיין זוהן ניט, לאז צופריעדען...
מיט דעם בורא'ס הילף עס לעבט זיך
ווי עס לעבען אלע יודען..."

V.

אין בית-מדרש אין א ווינקעל
האט א יונגעל זיך פערקליעבען,
און מיט גרויס געפיהל, התמדה,
האט ער „עפים" דארט געשריעבען.
כ'האב בעטראכט איהם: הויט און ביינער
און די בעקליך אויסגעצויגען;
האט קיין סימן פון א פנים,
נאר עס פינקלען זיינע אויגען.
איך בין צו איהם צוגעגאנגען
און געפרעגט: „וואס שרייבסטו, ליעבער?"
ער האט זיך פערשעמט, דערשראקען,
און געציטערט ווי אין פיעבער...
— „גאר נישט— האט ער שוואך געענטפערט:
כ'האב זיך ליעב צו מאהלען תמיד...
כ'מאהל פון גרויסע מענשען בילדער,
אויך מיין ארבייט איז דער עמוד...
אין דער היים איז ענג און פינסטער
און די קליינע קינדער שרייען,
שרייב איך דא מיר אין בית-מדרש,—
כ'מאהל איצט: „הבל'ן הרג'ט קין"...
ס'האט געזעהן אמאל דער דאקטער
מיינע ארבייט, די פאפיערען: —
איך וואלט זיין א קינסטלער — זאגט ער —
ווען געקענט וואלט איך שטודיערען.
ס'האט מיין טאטע שטארק צעלאכט זיך
אויף דעם דאקטער'ס רייד אין גאנצען:
מיין זוהן שיקען אין די קלאסען,
בעסער הייסט מיר געהן איצט טאנצען...

VI.

טרויריג בין איך פון בית-מדרש,
און בעטריעבט ארויסגעגאנגען,
פול מיט וועהמוט, פול מיט זארגען
פול מיט נארישען פערלאנגען...
כ'האב געלאזען געהן זיך ווייטער
געהן און געהן... אום צו פערגעסען
מיינע שווערע גרויסע ליידען
וועלכע דריקען מיך און פרעסען.
געהענדיג פערטיעפט אין טרויער
בין איך צו דעם טייך געקומען,
און א טיעפער זיסער קומער
האט מיין זעעלע דורכגענומען.
— זיי געגריסט מיר, ליעבע טייכעל!
א, ווי פלעג איך נאך דיך בייגקען!
שטעהענדיג ביי גרויסע ימים
פלעג איך דארט אויך דיך געדענקען.
רוהיג שטיל איז דיינע וואסער
ביי דיר קאכען ניט די חוואליעס,
דיינע שיפען — שטיקליך שמאטעס
שווימען — צייכענס פון דעם דלות.
זומער-צייט אין דיינע וואסער
וואלט א תענוג ווער געפונען,
טריקענסטו דאן אויס אין גאנצען,
דיינע וואסער ענטרונען...
ווינטער-צייט ווערסטו פערפרוירען,
און מיט מיסט פערדעקט פערשאטען,
דאך האב איך דיך ליעב מיין טייכעל,
כ'וואלט פון דיר ניט אפגעטראטען!
אמת כ'האב געזעהן שוין טייכען,
וואו די חוואליעס שפיעלען, ברומען,
וואו דאס וואסער ריין ווי זילבער —
דאך בין איך צו דיר געקומען,
יא, צו דיר האט מיך געצויגען,
דארט בין איך געווען א פרעמדער:
ביי דיין שמוציג וואסער פלעגט דאך
אפט מיין מוטער וואשען העמדער.
און דערמאן איך אין מיין מוטער
ווערען ד'אויגען פול מיט טרערען...
נעהם זיי צו, צו דיר, ליעב-טייכעל,
וועסטו טרוקען קיינמאל ווערען!...

(ענדע קומט.)

אברהם רייזען.

Verlag „Achiasaf". Verantwortlicher Redacteur M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdrucker Josef Fischer in Krakau.

זייער נוטציג אונד וויכטיג פיר אללעמען!

דער יודישער קאלליגראף!

6-טע אויסגאבע.

א סיסטעמאטישע אונד פראקטישע מעטהאדע צום זעלבסט ערלערנען שיין שרייבען יידיש. אין 5 העפטע.

יעדער העפט ענטהאלט 8 לעקציאנען פון זייער שיינע קאלליגראפישע שריפט מיט איין עלעגאנטנע היללע. קרומע, ציטערענדע און זייער שלעכטע! האנדשריפטען פערבעססערען זיך אין איין קורצע צייט. עס געפינט זיך: ערקלערונגען, אונ טאבליצעס פון חיבור חיסור אונ כופל.

פערפאסט פון דעם פראפעססאר קאלליגראפיע

ש. וואלצענקא.

פרייז פיר אללע 5 העפטען 25 קאפ. מיט פארטא (פאסט-געלד 50 קאפ. אונ מיט איין נאכנאהמע (נאר אין רוססלאנד) 60 קאפ.

אדרעססע: An das Verlags-Comptoir von

A. RASSKIN Warschau, Dzika N. 5.

פערקויפט זיך אויך בייא חברה „אחיאסף“.

אין דער בוכהאנדלונג פון „אחיאסף“

זענען צו בעקומען פאלגענדע ציוניסטישע ביכער:

א) דיא יודישע פאלקסגעשיכטע נאך פרופיסור גראֶטין פאָלשטאֶנ-דיגע איבערזעטצונג אין דייטליך יודיש. פרייז פיר אלע 4 בענדער (פאסטפארטע רעכענט זיך פיר 3 פונט), 4 רובל.

ב) יודישער פאלקסקאלענדער, פערטער יאהרגאנג רעדיגירט פון גרשם באדער מיט ארטיקלען פון מענדלי מוכר ספרים, אייזענ-שטאדט, ד"ר זאלין, מ. ל. ליליענבלום, ד"ר פארבשטיין וכו'. און בילדער. פרייז 50 קאפ.

ג) דער יודישער קאנגרעס אין באזעל פון שלום עליכם 8 "

ד) אויף וואס דארפען יודען א לאנד " " " 8 "

ה) צו אונזערע שוועסטער אין ציון " " " 8 "

ו) דער סטענאגראפישער בעריכט פון צווייטען קאנגרעס 20 "

ז) אללע אויסגאבען פון עזרא לויט דעם קאטאלאָג.

ח) די העלדען פון ירושלים א היסטארישע ערצעהלונג 50 ,

ט) וואס דארפען מיר — א. ל. זיידמאנן 10 ,

י) צו בריעדער ציוניסטען — מקל און פלי 15 "

יא) דאס ציון-בלעטיל 5 "

ב) פון די חשמונאים ביז נאך חורבן בית המקדש 40 "

פיר ציוניסטישע חברות גרויסער ראבאט.

צו בעציעהען דורך:

Verlag „Achiasaf“, Warschau, Postkiste 25.

הוצאת י. ח. ראבניצקי:

1 על פרשת דרכים קובץ מאמרים מאת אחד העם 1 רובל

2) פרדס אוסף ספרותי ספר שני — — 1 "

3) פרדס " " ספר שלישי — — 1 "

4) עולם קטן שמונה חוברות למקרא לבני הנעורים, מהיר כל אחת 10 קאפ

5) „רבי עקיבא“ חוברת מנוקדת למקרא ילדים 10 "

6) מורה שפת עבר ספר-למוד חדש עם תרגומים לשפת רוסיא מאת י. ח. ראבניצקי. ספר ראשון מחירו 30 קאפ.

כתבת המו"ל: J. Ch. Rawnizky, Odessa.

כל אלה הספרים נמצאים להמכר גם אצל:

Verlag „Achiasaf“, Warschau, Postkiste 25.

כרך שני　　　כרך שני

אגרות י"ל גארדאן

(חלק שלישי ורביעי)

בשנה העברה בעשותנו נסיון קטן במכירת הכרך הראשון מאגרות יל"ג הבטחנו להמציא להקונים גם את הכרך השני למחיר כזה.

עתה הננו לקים את הבטחתנו ההיא

וכעת יוכל כל דורש להשיג גם את הכרך השני (ב' חלקים) מכורך למחיר 75 קאפ. (עם פארטא 1 רו"כ).

מחיר שני הכרכים ביחד 1,25 רו"כ (עם פארטא 1,65 רו"כ).

כמות הכרך השני עולה **כשליש יותר** על הכרך הראשון ולכן עולה גם מחירו כשליש יותר. אבל מהיר כל באנען אחד נשאר כמו שקצבנו בשנה העברה.

גם הכרך השני כהראשון נדפס בפארמאט גדול בדפוס מהודר ועל ניר טוב ויפה.

על איכות הספר הננו חושבים למותר לדבר דבר, כי כבר נודע הספר הזה בסגנונו המצוין ומיוחד במינו וכל המכתבים מלאים ענין רב.

כתבת אחיאסף:

Verlag „ACHIASAF“ WARSCHAU, Postkiste 25.

וויין סט. רפאל

Vin de Saint Raphael.

דער בעסטער מאגענפריינד.

פון אלע בעריהמטע וויינען קראֶפטיגט אם בעסטען דער וויין סט. רפאל. ער האט אין זיך פיעל טאנין אונ פרישט אויף. ער איז אויסגעצייכענט אין טעם. לויט דעם געוויסען פאסטערם מיטטעל האלט ער זיך לאנג און ווערט נישט פערדארבען, צו יעדען פלאֶשעל ווערד צו געגעבען א ביכעל פונ'ם ד"ר דע-בארדע: „איבער דעם וויין ס"ט רפאל ווי א הייל-מיטעל וואס זאֶטיגט און קראֶפטיגט“; פערקויפט זיך אין די בעסטע וויינגעשעפטען אויך אין אלע אפטייק-מאגאזינען און אפטייקען.

היט זיך פון נאכגעמאכטע געפאלשטע וויינען.

COMPAGNIE DU VIN DE SAINT-RAPHAEL, VALENCE

(Drome, France.)

געזעלשאפט „כרמל“ ווארשא

אויסשליסליכער פערקויף פיר גאַנץ רוסלאנד

פון נאטירליכען ווין און קאניאק

וועלכער ווערד אויסגעארבייט

אין די וויינגערטנע

פון די

יודישע קאלאניעס

אין

ארץ ישראל

די מארקע איז בעשטעטיגט פון
דער רוסישער רעגירונג.

דער עטיקעט איז בעשטעטיגט פון דער רוסישער רעגירונג.

„צו לויבען דעם כרמל-וויין און קאניאק איז גאנץ איבריג, ווייל זייא זענען שוין אנערקאננט פון די גראַססטע
„אַבלייטע פיר איינציג נאטירליך און ריין און קעננען קאנקורירען מיט דיא בעסטע פראנצאָזישע און
„אנדערע אויסלאַנדישע פיינסטע סארטען“.

הויפט-קאנטאר אין ווארשא, נאלעווקי נ׳ 21, טעלעפאן נו׳ 1433.

אדרעססע פיר בריעף : Товарищество Кармелъ Варшава. פיר טעלעגראממען : Варшава Кармелъ.

אבטהיילונג פיר זיד-רוסלאנד אין אדעססא רישעליעווסקאיא, אין דעם הויז פון ה׳ בארבאש :

אדרעססע פיר בריעף : Товарищество Кармелъ Одесса. פיר טעלעגראממען : Одесса Кармелъ.

צו אדעססער ראיאן געהערען די גובערניעס : חערסאן, קישיניעוו, יעקאטערינאסלאוו, פאדאלסק, קיעוו, חארקאוו, פאלטאווא, קרים און קאווקאז.

אונזערע וויינען און קאניאקען בעקומט מען אין אלע וויינהאנדלונגען

כדי צו בעווארנען כרמל-וויין און קאניאקען פון נאכגעפעלשטע, פערקויפען מיר אונזערע וויינען און קאניאקען נור אין פלעשער פערזיגעלט מיט אונזער סטעמפעל און פערקניפט מיט דער פלאמבע פון „כרמל“.

זעהר נוטציג פיר יונגע און מיטטעלע מענשען!

דער אוצעבניק קאנטראליאר!

העכסט נוצליכער זעלבסט לעהרער רוססיש.

איין בוך וואסלעהרענט אויס אין א קורצע צייט שרייבען און לעזען רוססיש, מיט א לייכטע נייע ערפינדענע מעטהאדע דאס דער שיללער לעזט אונ ענדיקט איהם מיט פערגניגען, אהנע מיהע; פיר ערוואכסענע ארבייטס מענ-שין, אונ איבערהויפט פיר דיא וואס קאנען גאר נישט קיין רוססיש, איז דער בוך גאנץ נעטהיג, צום ערלערנען זיך זעלבסט שרייבען און לעזען רוססיש אהנע איין לעהרער; אונ פיר קינדער איזט ער אויך נוטצבאר, וויא איין לייכט עלעמענטאריש בוך. פון דעם פראפעסאר קאלליגראפיע

ש. וואלצאנאק.

דער בוך ענטהאלט 3 גרויסע באגען דרוק פאפיר, אונ איזט עלעגאנט געדרוקט, אויף גוטען רעגעל פאפיר. פרייז 25 קאפ. אין א באנד 30 קאפ. פארטא (פאסט געלט) 4 קאפ. מיט א נאכנאהמע נאך 10 קאפ.

An das Verlag-Comptoir von A. RASSKIN
Warschau, Dzika 5.

פערקויפט זיך אויך בייא חברה „אחיאסף“.

יעדער רוסישער יוד

וואס פאהרט אין קומט נאך וויען, קארלסבאד, מאריענבאד, א. ז. וו. זאל איבעראל אין יעדער שטאדט אין עסטרייך ביי דען רעסטויראציעס און וויינהאנדלונגען פערלאנגען

כרמל-וויין

פון די יודישע קאלאניעס אין ארץ ישראל אויס דען קעללערן פון באראן ראטהשילד.

געזעללשאפט „כרמל“ וויען, באָרזעפלאַטץ 6.